

6162
П 76358

1925

НОВА КНИГА

9-10

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ГОЛОВНА КОНТОРА
ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

ХАРКІВ, ВУЛ. ФРІДРІХА ЕНГЕЛЬСА, № 19

НОВА КНИГА

ЩОМІСЯЧНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ,
ПРИСВЯЧЕНИЙ ПИТАННЯМ
КНИЖКОВОЇ ТА БІБЛІОТЕЧНОЇ
СПРАВИ, КРИТИКИ ТА БІБЛІОГРАФІЇ

□ □ □

Виходить під загальним керівництвом
Відділу Друку ЦК КП(б)У за редакцією
С. ПІЛИПЕНКА та М. ГОДКЕВИЧА

СТАТТІ

з питань книжкової культури, книжкової
політики та книжкової техніки

КРИТИЧНА БІБЛІОГРАФІЯ:

Рецензії на книжкові новини України. Огляди
й реферати з різних галузей знання
та суспільного життя

□ □ □

НИЗКА СПЕЦІАЛЬН. ВІДДІЛІВ У ЖУРНАЛІ:

Видавництва :
На шляху до читача.
Бібліотечне життя.
Книгознавча й бібліо-
графічна робота.
Друкарська справа.

Література. Наука. Мистецтво

ЛИСТУВАННЯ

з читачами і співробітниками. Консультації
в справах бібліотечного, юридичного
та комерційного характеру

□ □ □

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік 6 крб.
На півроку 3 крб.
На 3 місяці 1 крб. 50 к.
Ціна окремого числа — 50 к.

ВИМАГАЙТЕ В УСІХ

КНИГАРНЯХ,
КІОСКАХ ТА
ГАЗЕТНИХ ЕКСПЕДИЦІЯХ

ЗМІСТ ЧИСЛА

Один із творів	1
В. Арнаутів. — Про підручники для шкіл Союзу	3
В. Радлов. — Книгоспілка та підручники	5
О. Крижанівський. — Гостра потреба розпартити	6
С. Рубинштейн. — Про підручники для шкіл фавзуа	9
М. Годкевич. — Поширити керівництво, завершити систему	12
С. Бориславська. — Казочка про білого бичка	14

ОГЛЯДИ Й РЕФЕРАТИ

М. Йогансен. — Огляд підручників української мови	17
М. Баженов. — Учбовою література російської мови для грудної семирічної школи	18
В. Чередишченко. — Що для останній рік шкільним бібліотекам	21
Т. Ганджуєвич. — Сучасна російська дитяча література	23
Р. Віте. — Огляд шкільних підручників чужоземних мов	26
М. Годкевич. — Підручники та методична література з математики	27
О. Даниленко. — Лікнеп на Україні та його література	30
О. Ветухов. — Початок нового напрямку в українській етнографії	32

КРИТИЧНА БІБЛІОГРАФІЯ

Питання освіти. Література для педагогів	34
Підручники	38
Дитяча література	43
Соціально-політична література	45
Радянське право	46
Сільсько-господарська література	47
Техніка	49
Книги про книги	50
Світосназдо, Природознавство, Краєзнавство	52
Мелішова, Охороно "зорові"	53
Кідаєє писемство: Проза	54
Поетії	56
Критика	59
Мистецтво	59
Ноти	60
Стегнографія	60
Фольклор, Етнографія	61
М. Яшк. — Бібліографія рецензій	62

ВИДАВНИЦТВА

Р. Дан. — Видавничі діяльність Всеукур. назавичайної комісії лікнепу	63
Наукоком. — Про дитячу книжку	66
По видавництвах УССР	67
По СРСР	70
За кордоном	71

НА ШЛЯХУ ДО ЧИТАЧА

І. К. — Підручник та просування книжки на село	72
Б. Різников. — Про статистику в книготорговлі	73
Н. Гаурашченко. — Біля книжкового приладу	74
С. Кнушок. — Думки читача	77
В. Михалкин. — Книжкові виставки на селі	78
"Школа та книга"	81
Книжкова торгівля "Книгоспілка"	82
По СРСР	81
За кордоном	84

БІБЛІОТЕЧНЕ ЖИТТЯ

Л. А. Каспін. — В якій системі?	87
Д. Балка. — Українізція та бібліотичність	87
Т. Ганджуєвич. — Дитячий відділ Держ. Громадської бібліотеки ім. Короленка	88
По Одещині. Т-ва друзів книг. Серед російських бібліографічних журналів	97
Бібліотечне життя за кордоном	97

ЛІТЕРАТУРА. НАУКА. МИСТЕЦТВО

Д. Бузько. — ВУФКУ для школи	97
С. Ткачівський. — Літературний заробіток	97
Всесоюзна Академія Наук і Книжк.	97
За кордоном	97

НОВА КНИГА

101 3-02 1-664(05)(471X).192P

Ч 9—10
1925

ЖУРНАЛ

КНИЖКОВОЇ ТА БІБЛІОТЕЧНОЇ
СПРАВИ, КРИТИКИ Й БІБЛІОГРАФІЇ

ВИХОДИТЬ ПІД ЗАГАЛЬНИМ КЕРУВАННЯМ ВІДДІЛУ ДРУКУ Ц. К. К. П. (б.) УКРАЇНИ

ОДИН ІЗ ТВОРЦІВ

НОВА КНИГА, не зважаючи на записання цього числа, що з'являється після того, як більшість нашої періодичної преси одгукнулася вже на смерть В. Блакитного, не може не спинитися на важкій втраті української літератури та революційного українського суспільства в особі померлого 4 грудня 1925 р. Василя Блакитного - Еланського.

Ім'я Блакитного зв'язано не лише з літературою в точному розумінні. Радянська суспільність на Україні буде пам'ятати його і як громадсько - політичного діяча, і як лідера лівого крила української партії с. - р., що, одійшовши від останнього, утворила партію комуністів - боротьбистів, яка 1920 р. злилася з КП(б)У.

Ця партія, що утворилася з найзапеклішої соціальної боротьби, затмареної на Україні національним моментом, зуміла вибрати з кол української інтелігенції все здорове, революційне та комуністичне і прилучила до більшовицької партії.

В. Блакитний — член ЦК боротьбистів — був одним із найбільших прихильників цього злиття і, як популярний проводир партії, організатор запільної роботи та повстань, відіграв велику роль.

Зі злиттям боротьбистів В. Блакитний працює вже не на організаційно - партійній, а на громадсько - культурній та літературній роботі. Народившись 1893 року, вихований у колах соціалістичного напрямку інтелігенції Чернігівщини (потім Київської молоді), В. Блакитний вступив у літературу тоді, коли остання відігравала величезну роль, як соціально - організуючий чинник. Спадщина від В. Блакитного в писаній формі невелика (коли не брати на увагу численних публіцистичних статей біжучої української радянської преси, що її активним творцем був Блакитний), вона виявилася лише в невеличких збірках поезій — „Удари молота й серця“, „Наші дні“ — під ім'ям Вас. Елана та сатиричних збірках — „Нотатки олівцем“, „Червоний перець“ та „Радянська гірчиця“ — під ім'ям Валера Пронози.

Елан був першим на Україні (поруч із Михайличенком та Чумаком, що загинули в революційному вирі, не розвинувши своїх літературних талантів), що хаотичні вибухи повстань та гарячкову нервовість керівників оповив у художнє поетичне слово поета - комуніста.

Будучи скупим, із одного боку, через інтимно - ліричний напрям поетичної твор-

части, а з другого—через переобтяженість громадсько-політичною роботою, В. Блакитний у справі організації друкованого слова на Україні відіграв величезну роль.

В. Блакитний був одним із перших завідувачів Державного Видавництва України. Тодішній „Всевидав“ найбільше уваги віддавав справі видання агітлітератури—одному з найважливіших знарядь у громадянській боротьбі та війні з Врангелем та Польщею. Тут тов. Блакитний досить приклав зусиль до організації у „Всевидаві“ літературного осередку революційної української інтелігенції.

Цілу вагу цієї роботи можна оцінити, пригадавши умови, за яких провадилося її: матеріальна незабезпеченість робітників літературного поля, а то й контр-революційні й русотияські настрої значної частини апарату та инш.

Але найбільшу пам'ятку залишив небіжчик, як організатор і творець української періодичної преси, а також організатор нині численних письменників—художників і газетярів. Блакитний був із часу заснування газети й до самої смерті незмінним редактором „Вістей“. Великих труднощів коштувала постановка 20—22 р.р. української газети. Відсутність матеріальних засобів, брак кваліфікованої газетярської допомоги, відсутність радянської української думки стояло на перешкоді існування нині великої газети. Величезних зусиль і енергії потребувалося на виховання молоді, на виховання українського читача. Українізуючи пролетаріат, організуючи робкорів, „Вісти“ одночасно призибували все активне, радянське з кол української інтелігенції, відкидаючи все отруєне шовінізмом.

Крім виховання кадра газетярів-журналістів, В. Блакитний залишив незабутній спогад про себе, як організатора художньої пролетарської літератури на Україні. Після Жовтневої революції та військового комунізму, все те, що збиралося в Києві переважно та творило літературну суспільність,

розбіглося. Кращі представники української літератури або повтікали за кордон, або поховалися по темних закутках. Українська трудяща суспільність, що позбулася контр-революції і приступала до соціалістичного будівництва, не мала живого художнього слова, не мала революційних пролетарських письменників. Спілка „Плуг“, що виникла 1922 року, була організацією революційно-селянською, а для пролетаріату та радянської інтелігенції міської не було відповідної літературної організації. В. Блакитний після спроб утворити таку організацію з Всеукраїнського Пролеткульту (що не вдалось через непорозуміння на національному питанні), 1923 року організує спілку пролетарських письменників „Гарт“. Навколо цієї групи надалі скупчується все краще з революційної літератури на Україні. Туди ввійшли популярні тепер пролетарські белетристи й поети (Жвильовий, Сосюра, Тичина, Поліщук та инш.).

Організуючи кваліфікованіших митців-літераторів, Блакитний стояв не на професійно-літераторським ґрунті. На літературу він дивився, як на безупинний процес, як на соціальний чинник і засіб боротьби пролетаріату. Звідци організація і творення літературної армії на Україні у Блакитного була так само невинним громадським процесом. Турбуючись про сучасників літераторів та поетів, Блакитний не випускав з-під уваги перспективи—тієї нечисленної армії журналістів, письменників і поетів, що виходила, йде й буде йти з трудящих кол, а в першу чергу з робітничої класи. Звідци—тяга Блакитного до робкорів, нахил його й усього „Гарту“ (доки останній був за його керівництвом) до масової літературної роботи, якщо нею можна було-б витягти все живе, все активне і творче з пролетарських мас.

Ось чому ім'я Блакитного назавжди залишиться, як поняття громадського культурно-творчого організуючого чинника в літературі.

ПРО ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ ШКІЛ СОЦВИХУ*

В ПОПЕРЕДНІЙ моїй статті¹⁾ я говорив про основний учбовий підручник для чотирьохрічної школи. Це — книжка для читання, яку складено згідно з комплексовою програмою. Її завдання — дати матеріал для самостійного читання дітям і для опрацювання з учителем. Тепер ще є завчасним ставити питання про серії популярно-наукових та художніх книжок, які б замінили собою підручники, а тому наші школярі, особливо на селі, мають виховуватись на гарній читанці такого ґатунку. Питання про те, як її утворити, про дозіровку в ній тих або інших елементів потребує ще пильної проробки й перевірки в колективах практичних шкільних робітників.

В той-же час ясно, що однією читанкою, хоча-б і комплексного змісту, обмежитись не можна. Хоч як-би ми не збільшували її обсяг, зважаючи на комплексовість, все-ж таки шкільна практика буде висувати перед нами питання про славетні звички — читання, писання й рахування і, взагалі, про мінімум формальних знань, з якими ми повинні випускати дітей з чотирьохрічної школи. Це — з одного боку. З другого — саму комплексову програму ніяк не може бути вичерпано однією книгою. Її збудовано на виробничому принципі зовсім не для того, щоб звужувати рамки шкільної роботи, а, певно, для того, щоб її систематично поширювати, маючи за вихідну точку господарські інтереси населення.

Взагалі зв'язувати питання про учбові книжки з принципом єдності учбово-виховного процесу в тому розумінні, що одна єдність породить другу, було-б дуже шкідливо.

Найцінніший педагогічний процес може обслуговуватись багатьма різноманітними книжками. Ідея універсальної учбової книжки ні в якому разі не впливає з ідеї комплексовості і, взагалі, не витримує критики. Навпаки, чим ширше ми розчиняємо двері школи для живої дійсності через

комплексову програму, тим більш різноманітних книжок ми повинні давати як у руки вчителя, як і в руки дітей. Основною робочою книжкою залишиться читанка, але до неї треба додати вже в молодших групах і інші учбові книжки.

Які-ж це будуть книжки і в якому відношенні вони будуть що до комплексової програми? Щоб відповісти на це запитання правильно, треба пам'ятати про нашого сільського вчителя, який у своїй більшості одержав педагогічну підготовку в старих учительських семінаріях та інститутах або на теперішніх підкурсах ще до реформи учбового плану. Його знання переважно словесні, в їх системі природознавство, краєзнавство та виробництво займали незначне місце. Тепер від учителя вимагається щоб він поставив педагогічний процес на службу сільському господарству, щоб він був знайомий з фізикою, хемією, геологією, ґрунтознавством й т. инш., — все це в їх прикладному значінні в сільському господарстві. Широко й різнобічно освічений агроном-практик і в той-же час педагог є нашим взірцем для сільської школи. Тисячі верстов віддаляють сучасного вчителя від цього взірця і, звичайно, він у цьому не винний. Треба прийти йому й дітям на допомогу. Що-ж треба дати дітям?

Мені здається, що для 3-го й 4-го років навчання треба скласти популярну книжку, яка мала-б у собі пояснення фізичних явищ, що так або інакше впливають на врожай: вода та її обіг, повітря та його рух, тепло і світло й їх роля в житті рослин. Другий розділ тієї-ж самої книжки повинен говорити про ґрунт, його види, якості й способи його поліпшення. Тут, очевидно, треба дати елементарні відомості про хемічні процеси, що відбуваються в ґрунті і про зв'язок їх з життям рослин. Виклад не повинен впадати в науково-популярний тон. Потрібна конкретність, ілюстрації: прикладами з життя, найпростішими дослідками та малюнками.

¹⁾ Див. ч. 4 — 6 „Нової Книги“.

* В порядку обговорення.

Инша учбова книжка або инший розділ тієї-ж книжки повинен мати в собі короткий курс краєзнавства: утворення гір, морів, річних долин та річок, озер, болот, ярів, ґрунтів; найважливіші відомості з фізичної географії України; місце й роль людини в системі природних факторів утворення ґрунтів; охорона лісів, боротьба з ярами, пісками, болотами й т. ін.

Друга книжка повинна говорити про культурні рослини й смітникові трави України, не взагалі, а в математичному порядку вивчення найважливіших видів тих і других, маючи на увазі ті, що розповсюджено на Україні; те-ж саме й про свійські тварини України, про друзів та ворогів сільського господарства.

Ці дві книжки сильно полегшили-б роботу вчителів, збагатили-б книжковий багаж учнів, були-б кроком уперед у порівнянні з системою старих „предметних“ підручників. Обсяг їх по 8—10 друкованих аркушів з ілюстраціями. Обидві книжки повинні мати в собі задачі на всілякі вираховування, зв'язані зі змістом книжки.

Але, напевно чи сільський учитель зможе обійтися в 3—4 групах без спеціального підручника з математики. Складання його—справа трудна. Треба з'єднати величезну кількість систематичних вправ дітей у проробленні різних розрахунків з реальністю цих розрахунків, щоб-то зв'язати їх з сільським господарством. На нашу думку, треба зробити дослід складання учбової книжки з математики, збудувавши її за комплексовою програмою соціалу з тою-ж послідовністю, яку це було зроблено що до читанки. Методу, яку покладено в основу арифметичних завдань, що дано в „До світла“ й у „Червоних Зорях“, треба зберегти й у цьому спеціальному підручнику.

Далі йде культура літературної мови. Оскільки ми дамо в руки дітей та вчителів спеціальні книжки по прикладному природознавству, краєзнавству й математиці, можна частково розвантажити основні читанки від

утилітарного матеріалу й значно зміцнити соціально-економічний їх зміст у його прозаїчному й художньому відображенні. З другого боку, треба дати в руки дітей і вчителів й спеціальну книжку по мові для 1 і 2 років навчання, яка мала-б у собі допоміжні статті, підібрані відповідно комплексним темам, але які мають на меті виробляти в дітей розуміння мови, як знаряддя зносин, звичку ставитися оглядно до зворотів мови. Нарешті, ця книжка мусить дати дітям основні звички що до ортографії, щоб-то мати в собі відповідні вправи й правила,—тільки не граматику. Приймаючи до уваги, що культура писаної мови в селянському побуті повинна мати також чисто прикладне значіння, треба вимагати, щоб ця книжка допомагала виробляти в дітях уміння писати потрібні селянам папери: листи з домівки й додому (з Червоної армії), заяви до радянських установ, до суда, до кредитового товариства, анкети, розписки в одержанні краму або грошей й т. інш.

Таким чином, ми встановлюємо такі 6 видів учбових книжок для сільської чотирьохрічної школи:

1) Читанка, як основна комплексова книжка, переважно соціально-економічного змісту („буквар“—3 книжки, по одній для 2, 3 і 4 груп).

2) Книжка по фізиці, хемії, краєзнавству, пристосовуючись до сільського господарства (для 3 й 4 року).

3) Книжка про культурні рослини, смітникові трави, свійські тварини, про друзів і ворогів сільського господарства.

4) Книжка по математиці (для 2, 3 й 4 років).

5) Книжка по мові (для 2—4 груп).

Мої пропозиції потребують ще освітлення практикою. Бажаю, щоб в цьому відношенні було-б заслухано голос шкільних робітників.

Про книжки для міської школи треба говорити окремо.

В. Арнаутов

КНИГОСПІЛКА ТА ПІДРУЧНИКИ*

КООПЕРАЦІЯ фактично приймала участь у книготорговлі два роки—1923-24 і 1924-25 операційні роки. За ці два роки, коли прийняти на увагу всі ті несприятливі умови, які доводилось пережити кооперативі взагалі, а книготорговлі зокрема, все-ж таки досягнуто значних результатів. Головною перешкодою для нормального розвитку кооперативної книготорговлі завше було недостатнє й не своєчасне постачання підручниками.

Кооперативна книготорговля провадиться на 75—90% з селом, де ще на книжку, крім шкільного підручника, не звикли дивитися, як на крам першої потреби. Через це підручник для книготорговельного апарату, що працює з селом, має надзвичайно велике значіння.

Але підручник іде, не зважаючи на все, по-закооперативним апаратом. Монопольне право Держвидавництва, адміністративний натиск на низовий шкільний апарат і т. ин. не сприяють кооперативній книготорговлі, а навпаки—борються з ними всякими, без розбору, засобами. Отже, не дивно, що кооперативна книготорговля дуже повільно завойовує собі місце на ринку. Книгокраном кооперативної книготорговлі являється головним чином не підручник, а література по сільському господарству, кооперації, красне письменство, популярно-наукова, соціально-економічна й т. ин.

Прикладом цьому можуть служити такі цифри: на протязі 1924—25 навчального року було одержано Книгоспілкою від ДВУ підручників за період серпень-грудень, щоб-то за місяці найінтенсивнішого торгу підручником, усього 195.889 прим. (у цю кількість входять всі підручники, що одержані в Харкові, Києві й Одесі основними базами Книгоспілки, з яких постачається кооперативна книготорговельна периферія). Перша заявка Книгоспілки була зроблена в липні місяці на 861.600 прим. Таким чином, навіть перша заявка була виконана

всього на 22%, а в процесі роботи за цей період і з виходом нових підручників давалися й нові заявки. Загалом, можна сказати, що навіть скромна потреба кооперативної книготорговлі, що, взагалі, не перевищувала 20% усієї кількості підручників (біля 5 мільйонів прим.) задовольнялася не більше як на 15%.

Зокрема харківська комора Книгоспілки продала книжок за період з 1/X 24 р. по 1/VIII 25 р. на 376.864 крб. 42 коп., в тім числі підручників на 64.371 крб. 25 коп., щоб-то 17%.

Те, що кооперація має штучно знижені обороти з підручниками, підтверджується також і слідуючими цифрами: Книгоспілка, головним чином, на 75% торгує книжками, що видані українською мовою, щоб-то купує книжки головним чином в основного виробника—ДВУ і, таким чином, взаємовідносини між відділами книжок, що випускає ДВУ, повинно відповідати взаємовідношенню в торгівлі цими книжками Книгоспілкою.

В 1923—24 р. продукція ДВУ (за даними Наркомзовнішторгу) складала:

підручники	59,1 %
педагогічна	1,2 %
дитяча	2,1 %
художня	4,0 %
соціально	2,6 %
ленінська	0,9 %
справочники	4,8 %
масова література	7,1 %
наочні прилади	5,1 %
різні	3,0 %

цеб-то видано 60% підручників, а в обігу книжок вони займають 22%, щоб-то ДВУ Книгоспілці підручників не відпустило, не дивлячись на складену умову, а також і на те, що Книгоспілка акуратно платила по своїм зобов'язанням, навіть в тяжкі часи для кооперації, коли майже вся споживча кооперація протестувалась і не платила по своїм зобов'язанням, у кращому разі переписувала векселі, а Книгоспілка платила акуратно й своєчасно.

Не краще стоїть справа і в цьому році.

* В порядку обговорення.

Урізані замовлення Книгоспільки на підручники виконано на 40%, а максимум задоволення, що можна надалі чекати — на 60%. Це відбивається негативно й на торгівлі Книгоспільки книгою. Щоб картина була ясніша, наведемо такі цифри збуту літератури з різних галузей за 1923 — 24 р.:

1) соціально-економічна література	32,5%
2) підручники	22,0%
3) різна	17,0%
4) белетристика	12,6%
5) сільсько-господарська	10,8%
6) кооперативна	2,7%

На першому місці, як бачимо, соціально-економічна література, в той час як перше місце мусить належати підручникам. Це явище ми маємо не через те, що малий попит на підручники, а тому, що ДВУ, маючи монополію на видавання підручників, не задовольняє заявок Книгоспільки.

І це в той час, коли існують постанови ЦК й інших радстанів про те, що треба збільшити роллю кооперації з боку культурно-освітньої роботи взагалі й книготорговельної зокрема.

ДВУ запевняє, що ним потреба задоволена на 80%, цифри кооперації кажуть про інше. Очевидячки, і на цей раз ДВУ в виробничій частині — видання підручників — не виконав плану; відповідальність ДВУ збільшується ще й тим, що кооперація в особі Книгоспільки, знаючи про незабезпечення плану видань ДВУ підручниками з боку фінансового, пропонує ДВУ на під-

ходящих умовах видавати підручники, а ДВУ відмовилось.

Досвід показує, що для повного задоволення шкіл соціальних підручниками потрібні такі гроші, які ДВУ виділити ні тепер, ні в майбутньому не може, в той час коли не треба забувати, що зараз росте мережа профшкіл і сільшкіл, і ці школи не задоволені підручниками та наочними приладами на 50%.

Все це каже за те, що важливе, переважне право на видання підручників ДВУ треба обговорити у відповідних партійних і радянських установах.

Також як і видання сільсько-господарської літератури мусить бути погоджено з відповідними органами НКЗУ, також треба дозволити видання підручників і наочних приладів для усіх шкіл усім видавництвам під контролем та керівництвом методологічних органів НКО.

Для піднесення книготорговельної роботи видавництва вирішили торгувати ще й канцприладами, вважаючи, що рентабельність торгівлі канцприладами покрий збитки по книготоргівлі і, взагалі, поліпшить книготорговельну роботу, але, безумовно, для того, щоб торгувати книжками на селі в першу чергу треба задовольнити потребу на підручники.

Ми зараз кидаємо максимум криму на село. Так само треба зробити і з підручниками.

В. Радлов

ГОСТРА ПОТРЕБА РАДПАРТШКІЛ

СПРАВА з підручниками для РПШ тепер є надзвичайно актуальною, але й надто складною. Коли взагалі наша нова школа будь-якого типу — чи то соціальної, чи то професійної — не може хвалитися гарними, цілком придатними для неї підручниками, то про РПШ можна без прибільшення сказати, що вони майже з жадної дисципліни не мають жадного під-

ручника, такого, щоб він справді був-би до РПШ пристосований так, як він, дійсно, цій школі потрібен.

Чому-ж то так? Через що саме школа в такому виключно несприятливому положенні опинилася? А ось чому: 1) в той час, як школа іншого типу має в доречній добі хоч якихсь попередників і тому має змогу хоч старі підручники або

перероблені старі використати для себе, РПШ є цілком новий тип школи, що для неї нічого й приблизно подібного в дореволюційному часі не малося, і тому, ясна річ, зовсім нема чого використати.

2) РПШ, по самій суті своїй, є школа, що мусить у кожен даний момент найбільш задовольняти потреби сучасності, і тому не диво, що вона мусить відбивати на собі надзвичайну різноманітність, надзвичайну швидкість поточного моменту, а через те вона весь час свого існування перебуває в стані розвитку, формування, перетворення: весь час змінювались як програми, так і методи роботи в залежності і від мети, яку вона ставила собі в той чи інший момент, і від тієї звички шукань, яка, взагалі, властива їй переважно перед іншими школами.

3) Коли зазначені фактори були несприятливі відносно складання підручників для всіх РПШ взагалі, то для наших, українських, шкіль був і є ще один зайвий фактор, який гальмує справу утворення підручників: у нашій парторганізації взагалі не так-то багато наукових сил, що здатні були-б скласти підручника, а ті, що як-раз могли-б скласти, не володіють українською мовою. От і виходить, що в школі, яка найбільш мусить провадити політику радвлади, в тому числі й українізацію, ця справа гальмується і в значній мірі гальмується браком підручників укр. мовою.

Оттакі труднощі стоять перед РПШ у справі складання підручників. Однак за останній час деякі несприятливі умови значно зменшилися в своїй силі, а саме: 1) після довгих шукань РПШ дійшла, нарешті, до метода, який можна пророкувати довгу „стабілізацію“ по наших РПШ, — ми маємо на увазі Далтон-план; у нас, на Україні, майже нема РПШ, яка в тій чи іншій мірі не прикладала в себе Далтон-плану; 2) з цього року, за постановою XIV партконференції, РПШ прийняла більш сталий і ясний вираз своїх завдань, а саме — готувати пропагандистів і політосвіробітників головним чином для села. Згідно з цим завданням складаються й програми. За програмами необхідно при-

ступити до складання підручників, і зараз ще більш, ніж раніш, почувається гостра потреба в утворенні цілої низки нових підручників.

Якими мусять бути ці підручники?

Спосіб складання їх мусить обумовлюватись тою методою, якої вживається в РПШ, а зміст найбільше залежить від програм, що прийняті для РПШ. Розгляньмо й те й друге.

Що до методи, то підручник для РПШ взагалі мусить бути не такий, як підручники для інших шкіл. Лабораторна, дослідча метода вимагає окремого підручника: тут мусить бути не лише послідовне викладання якоїсь дисципліни, а мусить бути так підібраний матеріал, щоб він давав курсанту змогу самостійно працювати. В тезах т. Фільштинського, що прийняті були на останній конференції РПШ відносно методи, читаємо такі вказівки про підручники:

„Дійсно, не можна відкидати того, що звичайні підручники мало придатні для дослідчої методи, бо дають готові висновки й уміщують у собі те, що треба ще довести або знайти і що підручника нового типу, так званої робочої книги, ще не утворено“. Звідсіля ми вже можемо бачити, яким підручник не мусить бути. Але для вирішення питання про те, яким він мусить бути, ми повинні дати відповідь на те, нащо взагалі потрібна книга за праці за лабораторною методою. Ми не будемо тут доводити, що книга при дослідчій методи потрібна. Ми вважаємо це питання вже вирішеним в позитивному розумінні, бо крайніх прибічників Далтон-плану, які гадають, що підручника взагалі за Дл. не треба, стає чим раз менше, і всі їхні доводи не витримують навіть слабої критики. Таким робом, книга потрібна і потрібна вона, як виявляється з тих-же таки тез т. Фільштинського, на різних ступнях дослідчої методи: в процесі аналізу — як довідочник, на слідуючій стадії — як збірник для самоперевірки після того, як уже самостійно добуто деякі підсумки та висновки, і, нарешті, як незамінимий підручник, коли треба синтетичне викладання матеріалу й приведення його в зв'язок з ин-

шими матеріялами. Таким робом, коли на першій стадії дослідної методи потрібен підручник більш хрестоматійного типу, на двох останніх стадіях він мусить мати вигляд стислої збірки різних висновків. А звідсіль бачимо, що навіть по одній дисципліні не досить якогось одного, від початку до кінця одноманітного, підручника, а треба два, якщо не більше.

Такий, приблизно, загальний тип підручника мусить бути в залежності від методи — для всіх дисциплін без різниці. Але коли ми переходимо до питання про зміст підручника, тут треба кожному дисципліну розглянути окремо.

Як відомо, весь курс РПШ, незалежно від ступеня, складається з трьох циклів: а) загальноосвітнього, б) загальнополітичного і в) спеціального. По першому циклу йдуть дисципліни: мова, математика, природознавство й краєзнавство. І для кожного з цих предметів не можна підшукати зараз підручника, щоб він був придатний до програми.

По мові підручник мусить охопити такі моменти:

- а) техніку читання й письма;
- б) використання художньої літератури для сільської політосвітроботи;
- в) звички й методику усних виступів;
- г) працю з газетою.

По математиці:

- а) техніку арифметичних дій та початки геометрії;
- б) звички статистичних вирахувань та відсоткові вирахування;
- в) елементи землемірних робіт.

По природознавству:

- а) початки світознавства;
- б) приложения природознавства до агрономії;
- в) звязок з природознавством антирелігійної пропаганди.

По краєзнавству:

- а) елементи фізичної географії;
- б) знайомство з географічною мапою РСР та капіталістичного світу;
- в) географія свого краю.

В школі II ст. мусить бути замість краєзнавства економікогеографія, по якій теж немає доброго підручника укр. мовою.

Що до загальнополіт. дисциплін — політекономії, історії клас. боротьби, історії РКП і Комінтерну в звязку з основами ленінізму, істор. матер. (для II ступ.), то здавалося-б, що в цій царині справа з підручниками стоїть ліпше, ніж в інших, бо за останні роки багато було видано різних хрестоматій, підручників і т. ин. Отже, тільки іст. матеріялізм зараз у крашому, порівнюючи, стані: дві хрестоматії — Семковського й Адоратського, що незабаром видаються укр. мовою, дадуть змогу проходити курс більш-менш задовольняюче. Що до інших предметів, то вони в гіршому стані: а) по історії кл. боротьби необхідно дати такий огляд, щоб він звертав увагу на аграрні відношення в селі та селянські рухи. Поки-що ми таких оглядів не маємо; б) по історії РКП й Комінтерну, не дивлячись на те, що маємо не одну хрестоматію по ленінізму, підручника, щоб цілком був придатний до програми, не кажучи вже про цілком пристосований до лабораторного плану, немає; в) навіть політекономія, по якій є багато підручників, потребує нового підручника для РПШ, такого підручника, щоб політекономія викладалась в звязку з аналізом еволюції капіталізму в хліборобстві.

По дисциплінам спеціального циклу мусить бути декілька підручників, а саме:

1) для огляду державного устрою РСР та радянського будівництва; він мусить охоплювати такі розділи: вчення Леніна про диктатуру пролетаріату, конституція РСР і УСРР, організація і структура рад, робота сільрад і РВК'ів, карний, цивільний, земельний і лісний кодекси, сімейне право й охорона праці на селі;

2) для господар. будівництва РСР і УСРР, щоб охоплював: загальні основи економіки, промисл. політику РСР, фінансово-податкову роботу на селі, сільсько-гос. будівництво, кооперацію на селі.

Ми вже нічого не кажемо поки-що про підручники для таких нових дисциплін, як партбудівництво на селі, ЛКСМУ на селі,

політосвітробота на селі, бо навіть програм для них ми поки-що не маємо.

Розкривається, таким чином, широке поле для праці по складанню підручників. Поба-

жаємо, щоб складачі їх як - найшвидше знайшлися і своєю кінцею потрібною працею полегшили справу викладання в РППІ.

О. Крижановський

ПРО ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ ШКІЛ ФАБЗАВУЧА

НЕ ЗВАЖАЮЧИ на те, що книжковий ринок рибить величезною кількістю найрізноманітніших назв, школа ФЗУ ще далеко

книжкою не забезпечена. Розшуки навчателем „доброї книжки“ по більшості залишаються незадоволеними. Вирази: „все це добре, тільки книжок немає для здійснення...“ все ще можна почути на з'їздах, зібраннях, засіданнях у справі робітничої освіти.

Для шкіл ФЗУ, що існують на Україні, питання це стає ще більш серйозним. Є школи, де в протоколах засідань можна прочитати: „Через повну відсутність книжок для шкіл ФЗУ українською мовою школа примушена це й на цей рік не українізуватися“. Чи правильна така постановка питання—це вже інша справа, але факт залишається фактом. До того-ж, коли взяти на увагу значний зріст цих шкіл за останні три роки й перспективи, що встають перед школою ФЗУ в зв'язку зі зростом нашої промисловости, то становище стає цілком ясним.

Життя йде вперед, воно вимагає вдосконалення, виконання поставлених завдань. Що до школи ФЗУ це значить: виконати взятий на себе обов'язок у справі підготовки кваліфікованої робочої сили для будівництва соціалістичного господарства.

На практиці, всередині школи, це основне завдання, в свою чергу, розпадається на низку інших завдань:

1) Зв'язати теоретичне навчання з практичною роботою на заводі остильки, щоб

Редакція не цілком погоджується з усіма висновками автора (причому, про переведення школи на комплексове навчання), але в той-же час вважає цілком доцільним обговорювати болюче питання про підручник на сторінках преси. Питання, яким повинен бути підручник—це не має певної і ясності відповіді: думки авторів про будову підручника для ФЗУ не можна обминати за рахунок учбових планів різними видавництвами.

учень, скінчивши школу, дійсно оволодів умінням використати знання для виконання виробничих завдань.

2) Розвинути в учні, майбутнім робітничою, найбільшу активність та самодіяльність у роботі, з умінням доцільно використовувати витрачений час (ідея Далтон - плану).

3) Відмовитися від того стану, коли „живе життя“ обезкровлюється й подається учневі у вигляді окремих шматків—предметів. Перевести школу на „стержневе“, або комплексове, навчання.

Труднощі, що повстають перед навчателем у процесі здійснення цих завдань при відсутності відповідної книжки, величезні. Йому часто-густо доводиться просто відмовитися від своїх планів і взятися за „старе, добре“ звичайне викладання.

Значіння книжки определяється ще й місцем, яке займає вчитель у педагогічному процесі. В нашій школі навчатель перестав бути єдиним патентованим джерелом усіх істин, словесним викладачем і стає організатором—керівником процесу надбання цих знань учнями. Учень уже має доступ до більш природних джерел знання, в тому числі й до книжки, яка завдяки цьому дістає особливо важливе значіння.

Вищеперелічені завдання школи ФЗУ остільки-ж нові й незвичні для старого підручника, оскільки новий та незвичний і самий об'єкт навчання—учень фабзавуча.

Цей тип учня завдяки умовам, у яких він живе, працює, вчиться, зовсім не подіб-

ний на учня дореволюційної школи й багатий у чому на учнів інших сучасних шкіл. День учоби для нього є одночасно й днем праці. Праці в заводському оточенні, з певним матеріальним ефектом, що стає тим більшим, чим частіш учневі вдається прикласти знання, придбане в школі.

Такий стан справи вироблює в учневі утилітарно-практичний підхід не лише до знання, але й до процесу, в якому воно стається, а вкупі з цим і до книжки.

Отже, зріст кількості шкіл ФЗУ, план українізації цих шкіл, з одного боку, з другого — своєрідний учень, нові методи праці в школі, скарги вчителів на відсутність „підходящої“ книжки для здійснення цих метод і т. инш. висуває потребу розширити видання книжок, одночасно визначаючи характер самої цієї книжки.

Перше, без чого зовсім не може обійтися книжка для школи ФЗУ, це її виробниче тло. Хай це буде підручник для спеціальних предметів або для самоосвіти, все одно, матеріал повинен бути безумовно виробничого характеру. Це не значить, що інший матеріал неприпустимий. Перегіб палки в даному випадку є лише шкідливий.

Принцип будови цього підручника повинен бути: від виробничо-близького до законів, узагальнень і після їх встановлення знов до основної бази — виробництва.

„Так, в учебнике по физике нужно пропустить все содержание через призму производства и показать учащимся законы физики в производственных процессах“ (з книжки проф. Стоярова „Учебник в школе раб. молодежи“). Те ж саме що до математики, механіки. Такі предмети, як суспільствознавство, рідна мова, також не повинні бути одірвані від цього принципу. Де більше, ніж на виробництві (фабриці, заводі), суспільствознавець може демонструвати перед учнями закони суспільних явищ; поруч із цим безмежна кількість моментів заводського життя можуть прислужитися як вихідна точка для початку вивчення цих законів.

Словом, виробничий матеріал підручника не як мета, а як засіб для надбання,

перевірки, а потім уже для засвоєння цілої низки правил, узагальнень, законів, що дійсно зустрічаються й регулюють виробництво — ось як треба розуміти підручник для учня шкіл ФЗУ.

При такій будові ці підручники будуть цілком відповідати так вимогам методики учбових предметів, як і утилітарно-практичному підходу фабзавучника до книжки. Можна напевно сказати, що такий підручник прислужиться не лише на уроках, але й чудовим стимулом до самоосвіти. Він розкриє учневі основну для нього загадку — „нащо це все чити?“, і фабзавучник зрозуміє учобу.

Говорячи про виробниче тло підручника шкіл ФЗУ, треба мати на увазі, що більшість виробництв мають свої специфічні боки, які дають своєрідний матеріал для різних предметів. Для металіста цілком незвично буде вирішати завдання на оділення номера прядива, а для ткача або прядника завдання на систему гвинтових нарізок і т. инш. Приклади взято лише з математики, але теж саме більш-менш правильно й що до інших предметів. Таким чином, для учня фабзавуча зовсім не однаково — про який саме виробничий матеріал точитися мова. Все це висуває потребу при складанні підручників додержуватися певних ухилів, скажемо, текстильного, металообробного, хемічного, — в залежності від того, для школи якого виробництва пишеться такий підручник.

Ясно, що на перший час мова про такі ухили може бути тільки що до шкіл наших оснівних виробничі, що можуть виправдати видавничі витрати.

До вище наведеного оділення підручника додається ціла низка вимог, що йдуть з боку прийомів викладання в школах ФЗУ. Правда, школа ще досить бідна практикою цих прийомів. Велика різноманітність їх (Далтон-план, різні форми об'єднання предметів, дослідна та інші методи, методики окремих дисциплін) не дала ще того певного осадку, виходячи з якого можна було-б говорити про новий підручник. Це справа ще цілої низки років.

Все ж таки де-що вже ясно й це ясно можна висловити такими побажаннями що до нового підручника :

а) Новий підручник має бути збудований по типу окремих самостійних книжечок, що дають в цілому одну „Рухому лабораторію“ (прикладі вже є). Це достатньо задовольнить вимоги так Дальтон-плану, як і дослідної методи. Це в цілому дасть можливість здійснити основну ідею сучасної школи — працювати при значній самодіяльності учнів.

б) Окремі книжечки кожної серії, об'єднані загальною ідеєю, повинні мати в собі матеріал із галузі різних предметів; це дасть можливість всебічно освітити тему й здійснити принцип комплексової системи викладання.

в) Теми таких рухомих лабораторій повинні носити виробничий характер :

Не „Лабораторія по суспільнознавству“ або економікогеографії (такі ж є), а „Лабораторія по текстилію, по металообробній, хемічній промисловості й т. инш. Розбивка такої загальної теми на цілу низку самостійних підтем, як суспільно-економічних, так і суто-виробничих дасть матеріал і для загальноосвітніх і для спеціальних предметів.

г) Як неодмінний підручник до роботи за такими „лабораторіями“ треба буде випустити цілу низку довідників по математиці, механіці, мові, суспільнознавству й инш. А також цілу низку брошур на різні теми, щоби мати можливість досить широко поставити ті або інші питання, що треба вивчити в школах ФЗУ.

д) Мова цих книжок повинна рахуватися з досвідом учнів, для яких писано, й бути ясною, стислою, без незрозумілих виразів та відповідати національному складу учнів.

е) Великим полегшенням при роботі було-би включати в ці книжки цілі низки ілюстрацій, схем, графік, а також розроблених запитань в кінці кожної книжки.

Наприкінці треба сказати ще про авторів цих книжок: ясно, що в більшості ви-

падків такі „лабораторки“ можуть бути наслідком праці не одного, а групи робітників.

І найкращим з'єднанням сил була-би спільна праця спеціалістів — виробників з викладачами спеціальних та загальноосвітніх предметів.

С. Рубінштейн

Додаток: Резолюція І всеукр. з'їзду в справі освіти робочої молоді по докладу проф. Столярова на тему „Про підручники для шкіл робочої молоді“.

1. Зважаючи на те, що школа робомолоди є зовсім новий тип школи, що має іншу базу й іншу конструкцію, ніж всі школи старого часу, а також констатуючи цілковиту відсутність тепер учбової літератури для ШРМ, з'їзд вважає нагально потрібним ужити всіх заходів до термінового утворення й випуска в світ учбових підручників, які відповідали-би духу й устрою школи фабзавуча, і про що свою постанову доводить до відому Наркомосу й Держвидавчу.

2. В порядку черги бажані такі видання :

а) конспекти й підручники-довідники по спец. виробництвах і по основних предметах, об'єднаних в комплекси (математика, техмеханіка, соц. екон. мінімум і т. инш.);

б) хрестоматії по різних комплексах предметів і видів виробництва;

в) методичні порадики для викладачів ШРМ;

г) підручники об'єднаних комплексів предметів.

3. З'їзд вважає неодмінним видання конспектів і інших учбових приладь, складених колективною працею викладачів, для чого в центрі при Держвидаві утворюється комісія спеціалістів, що має за завдання збирання відповідного матеріалу і його остаточне опрацювання.

4. З'їзд вважає безумовно неодмінним, щоби книжки для ШРМ видавалися в першу чергу.

5. З'їзд звертає увагу уряду на необхідність усилити кошти ДВУ для більш інтенсивного проведення видавничого плану по ОПОРМОУ.

6. Доклад профес. Столярова „про підручники для шкіл робомолоди“, що має в собі необхідні вказівки для складачів підручників, надрукувати й розіслати всім школам ФЗУ.

ПОШИРИТИ КЕРОВНИЦТВО, ЗАВЕРШИТИ СИСТЕМУ*

ЯКЩО в ідеологічному відношенні бібліотеки радянські і бібліотеки капіталістичних держав уявляють собою два різних світа із різними ж інколи завданнями, що взаємно виключають одне одного.

Якщо в технічному відношенні ми на багато відстали від західних, особливо, американських бібліотек з їхньою могутньою матеріальною базою та удосконаленою до дрібниць технікою, то в відношенні організаційному радянські бібліотеки мають значну перевагу, що робить надалі можливою технічну раціоналізацію та просвітньо-ідеологічні досягнення.

Тим часом, як бібліотеки Європи та Америки розпорошені, розбиті між держ. установами, місцевим самоврядуванням, благодійними організаціями й т. и., організаційно не зв'язані, перебувають у повній підлеглості своєму хазяїнові, основну частину наших бібліотек — саме бібліотеки політико-просвітнього характеру — об'єднано мережою, що починається на селах та на заводах і завершується керуючим центром — відповідним відділом Наркомосвіти.

Ми ще не використовували в достатній мірі тих величезних вигід, що зв'язані з цією організаційною особливістю наших бібліотек.

Можливість планового, рівномірного, розвитку всієї мережі, централізованого безплатного постачання обов'язковими примірниками, централізованої і, значить, більш вигідної масової закупки та розподілення книжок, централізованої інформації про книжкові новинки, централізованої каталогізації й т. и. — все це справа майбутнього. Загальне зміцнення господарчої міцї рад. республік, зростання кредитів на народню освіту — дають підстави гадати, що організаційна форма нашого бібліотечного будівництва („мережа“) не залишиться на папері

декларацій та що саме в розгортанні цієї системи й використанні згаданих її можливостей й піде як-раз розвиток бібліотечної справи в СРСР.

Але бібліотечна мережа політосвіти охоплює лише ті бібліотеки, що їх головним завданням є політичне виховання широких працюючих мас.

Політосвітня бібліотека являється одним із засобів до політосвітнього впливу на маси й на периферії вона органічно зв'язана з основними центрами політосвітроботи — робітничим клубом у місті, сільбудом — на селі.

З боку методичного це відбивається в особливому характері поповнення такої бібліотеки (в основі — „робоче ядро“)¹.

З боку організаційного — в тому, що наш укрполітосвіт має єдиний клубно-бібліотечний відділ.

Бібліотечна мережа політосвіти не охоплює (та й не може охопити через зазначені причини) всіх бібліотек.

Не зупиняючись на бібліотеках узького-визначеного характеру (підсобні бібліотеки при установах) та на бібліотеках комерційного типу, що не мають широкого розповсюдження (т-ва допомоги ліквідації неписьменності в Харкові та УНІК'у — ДВУ в Києві), ми торкнемося двох типів бібліотек, що до цього часу пробують на організаційному бездорожжі. Це бібліотеки наукові та учбові.

Під науковими бібліотеками ми розуміємо бібліотеки, що являються:

1) сховищами коштовних книжкових колекцій та разом з тим 2) центрами бібліографічного вивчення того чи іншого питання на основі цих колекцій.

Таким чином, наукова бібліотека (національного або краєвого масштабу, універсального чи спеціального характеру) є ін-

¹ Див. ст. О. І. Прозоровської „Принципи комплектування робочого ядра в бібліотеці“ („Нова книга“, ч. 4—6).

* В порядку обговорення.

ститут наукового переховання та наукового дослідження книги¹. Відрізняючись науковими дисциплінами, наукові бібліотеки мають багато спільних інтересів що до метод технічної роботи, поповнення (обмін науковими виданнями, закупка чужоземної літератури, використання цінних дублетів), що до систем каталографії чи класифікації і т. и. Зосередження керівництва науковими бібліотеками, починаючи від всенародньої бібліотеки України при ВУАН і кінчаючи спеціальними бібліотеками науково-дослідних інститутів у музейно-бібліотечному відділі головнауки — ось той організаційний фундамент, що викриває добрі перспективи в справі взаємної інформації та використання досвіду й у справі налагодження співробітництва й розподілу праці по-між науковими бібліотеками. Вже одна тільки можливість наладити співробітництво в справі бібліографії, краєзнавства та українознавства всіх наукових бібліотек УРСР з використанням та об'єднанням матеріалу о всенародній бібліотеці України, створити цим справжню наукову базу в справі вивчення продукційних сил країни, є чи не найцінніший наслідок об'єднання наукових бібліотек. Ми не говоримо вже про технічне керівництво з боку, напр., краєвої наукової бібліотеки універсального характеру спеціальною бібліотекою й навпаки, про допомогу спеціальної бібліотеки в справі бібліографічної організації того чи іншого відділу універсальної бібліотеки, про зв'язок між бібліотеками одної спеціальності й т. и.

Що-ж до навчальних (шкільних) бібліотек, то в організаційному відношенні вони уявляють собою порожнє місце. Це стосується й до бібліотек шкіл соцвиху та

до бібліотек шкіл профосу всіх видів. Шкільна бібліотека, як і бібліотека політосвіти або наукова, має під собою значення, зв'язана з тією або іншою метою в справі народньої освіти. І також, як у перших двох видів бібліотек, цільовий характер визначає методичний, технічний та організаційний бік роботи.

Бібліотека в школі не являється просто механічним додатком. Вона являється продовженням бесіди, вона щільно зв'язана з практичною роботою. Особливо ясно це повинно бути зараз, коли в школах соцвиху та в школах профосу основою педагогічної роботи є „Дальтон-план“, що зв'язаний із самостійною проборою учнями тих або інших питань.

Бібліотека перетворюється в лабораторію, де учні навчаються користуватися книжкою, як робочим інструментом. Бібліотекар у такій бібліотеці повинен бути не завідуючим купівлею й видачою книжок, а інструктором, він повинен подати своїм клієнтам низку відомостей та звичок в справі оволодіння книжковим матеріалом, у вміні знаходити потрібну книгу, в уміні вичерпати до дна її зміст, в уміні читати та здобувати користь із читання.

Нові завдання, що стоять перед навчальними бібліотеками, вимагають обліку й використання досвіду, вимагають керівництва з боку органів Наркомосвіти. Це тим більш необхідно, що в нас не вистачає кадрів бібліотекарів навіть для низових політосвітніх бібліотек, і, звичайно, бракує їх для навчальних бібліотек, де бібліотекарем треба бути не лише бібліотекарем, але й педагогом, мати не лише загальнополітичну підготовку, але й спеціальну.

Організація керуючих центрів у складі відповідних управлінь Наркомосвіти (соцвих та профос) запознила-б це порожнє місце в нашій бібліотечній політиці.

Бібліотечна інспектура (або субінспектура) соцвиху могла-б розвинути мережу дитячих бібліотек, зв'язати з ними й об'єднати під загальним методичним керівництвом шкільні бібліотеки дитустанов соцвиху.

Бібліотечна інспектура профосу встановила-б стандартні (нормальні) типи бі-

¹ Думку про наукову бібліотеку, як бібліографічний інститут, чітко висловлено директором держ. бібліотеки Білорусії та І. Б. Симановським у доповідях на всерос. з'їздах бібліографічному та науково-бібліотечному в Москві наприкінці 1924 року. Ми маємо намір зупинитися більш детально на цьому положенні, що встановлює функції „наукової“ бібліотеки й дає можливість їхнього виходу з становища (характерного для більшості з них) книжкових архівів, що без успіху намагаються зайнятися безпосередньою масовою й „політосвітньою“ роботою.

бібліотек при учбових закладах профс'ю всіх типів, починаючи з шкіл фабрично-заводських і кінчаючи ВУЗ'ами, визначила б їхні функції й взаємовідносини з учбовими закладами, організаціями учнів і т. и.

Тверда бібліотечна політика особливо потрібна в організації бібліотечної справи в ВУЗ'ах і особливо на Україні.

Українська система радянської профосвіти ліквідувала університети — основну форму старої вищої освіти. Їх було розбито на низку спеціальних інститутів, що зв'язані з певними функціями радянського будівництва (інститут народного господарства, інститут народної освіти, медичний інститут і т. и.).

Великі бібліотеки універсального характеру (а саме такими й повинні були бути бібліотеки університетів) залишилися без діла. Якому-небудь з нових інститутів вони були не під силу та в значній частині своїй і непотрібні були йому. Новим інститутам, що до того-ж розгашувалися по нових помешканнях (після об'єднання чоловічих та жіночих, урядових та приватних ВУЗ'ів) потрібні були навчальні (учбові) бібліотеки спеціального складу, з великою кількістю підручників та poradників. Організація при ВУЗ'ах робфаків викликала необхідність поповнення бібліотек що-найелементарними підсобиниками.

І справді, всі інститути почали організовувати при собі такі бібліотеки. Початкову

спробу створити з кол. університетських бібліотек „центральної науково-навчальної бібліотеки“ за таких умов було засуджено на загибель. Бібліотеки ці в ліпшому випадкові обслуговують найближчий територіально-учбовий заклад і ні в якому разі центральними для инш. ВУЗ'ів не являються. Вони існують як великі книжкові кладовища й чекають раціонального використання або злиття з инш. науковими бібліотеками універсального типу або перетворення в бібліотеки певних ВУЗ'ів і передачі до инш. бібліотек своїх „неліквідних“ книжкових запасів¹.

В визначенні їхньої долі бібліотечна інспектура профс'ю має відігравати першу роль.

Резюмуємо. За-для завершення організаційної основи нашого бібліотечного будівництва нам треба крім існуючих клубно-бібліотечного та музейно-бібліотечні. відділів управління політосвіти та упр. науки створити шкільно-бібліотечні інспектури упр. соцвих'у та упр. профс'ю.

Створення з цих відділів та інспектур бібліотечної наради НКО УСРР² з притягненням книжкової палати при упрліт, як інформаційно-бібліографічного та книгопостачального центру, організаційно завершити те, що в разі реалізації могло-би бути назване бібліотечною системою УСРР.

М. Голдєвич

КАЗОЧКА ПРО БІЛОГО БИЧКА (АБО ПРО „ЧИТАНКУ“ ЩО ВІПЕРТО НЕ ХОЧЕ ПОМЕРТИ)

В СКЛАДНІЙ теорії про підручники історія „читанки“ є хіба не самою одноманітно ясною й без кінця і краю з нудними повторами.

Передові реформатори царської школи ще на початку 1900 років пішли походом проти „читанок“ як підручника, котрий гальмує засвоєння дитьми техніки читання й не розвиває їх розумово¹. З фактами й

числами обслідування школярів виступали вчителі-практики супроти читанок.

Низка педагогічних з'їздів (див. „Труды I всерос. с'езда по експерим. педагогике“ в 1911 р.; „Общеземський вчительський з'їзд“ і т. и.) виносили постанови про читанку, як підручник небажаний ні для сіль-

¹ Статті по педжурналах і окремі книжки І. Балталою, А. Загнінаєва і др.

¹ Детально — див. ст. т. т. Дубровського та Годєвича „Про наукові бібліотеки“, в „Культурі і побуті“ за 1925 рік.

² Напр., при центр. держ. методкомі.

ської (народної) школи, ні для середніх шкіл.

В пореволюційній практиці забезпечення української школи підручниками полт. пед. бюро губземства за приводом і працею М. Рудинського випустило 2 серії окремих книжечок збірної читанки „Віночок“. Досить слаба матеріально й невдала по характеру була подібна ж спроба десь на Поділлі.

Цей прекрасний початок радянська педагогіка мусила-б розвинути й поглибити та ба...

І ДВУ і „Книгоспілка“ викидають колосальні кошти грошей й силу виробничої енергії за - для того, щоб випустити в світ усе нові й нові „томи“ читанок, нові назви, нових складачів, по нових наче-б-то принципах... Наче, коли буржуа одягне те чи інше лахміття, він стане пролетарем!

Останній рік знову розгорається боротьба практичних робітників (так-би сказали практиків-низів проти теоретиків-верхів) і товариш надзвичайної (не віру) скромності за підписом „И“ розпочав дискусію про читанку на сторінках „Культури й побуту“ (№ 7, стаття „Якого нам треба підручника в трудовій школі“), і переконує, що окремі невеличкі книжечки доцільніші!... „вони не будуть так скоро відживати, як одживають та старіють звичайні підручники: їх завжди можна відновляти, видаючи нові серії, додаючи їх до старих, коли життя буде вимагати цього, а окремі серії, коли вони перестаріють, можуть бути замінені новими — це далеко краще й скоріше можна зробити, чим заміна цілого підручника“.

Як бачимо, для бюджету наших видавництв досить переконуючі аргументи. А ось що каже сільський шкільб Цементович: ... „Ще довго буде так, що сільська школа — початок і кінець усього навчання для сільської дівчини. Тим і бажано зв'язати школу з сільським життям; зробити так, щоб учень, коли стане хліборобом, захотів і вившукати в книжці поради в своїх хліборобських справах. Хіба-ж наші читанки, задачники та граматики наведуть його на

цю думку?“¹ Іще: „Із матеріального боку легше стало, бо таку брошуру можна купити за 5—10 коп. За зиму учень може купити їх кілька й уже в нього буде своя бібліотека з книжок, що йому добре знайомі“.

В тій-же газеті хтось, сховавшись за псевдонім „Каганець“ в статті „Книгозбірня та читанка“ від 14/VII, полемізує: „Думка Цементовича про легке добування цих книжок не реальна: адже-ж в умовах села доставання книжок часом зовсім неможливе, особливо по глухих селах і хуторах, і ніякий учень своєї книгозбірні не заведе“ (цікаво: підручник, як гарантія проти поганого поставленого розповсюдження літератури на периферії). Але далі наш „каганець“ вже починає чадіти: ... „Психологія дитини, як відомо (кому це? — С. Б.) не допускає також широкого матеріалу. Навіть велика стаття й та визиває в дитині нудоту, небажання дослухати її до кінця, а коли взяти цілу книжку на одну тему, то цим можна дійти до того, що діти цю роботу знехавляють“.

Тисячі обслідованих Ц. Балталоном, А. Зачитаєвим і др. дітей, а також досвід дитячих бібліотек кажуть як-раз навпаки авторитетним твердженням т. Каганця², але останній далі зарпортовується вже очевидячки!... „Але в принципі ми повинні прагнути до створення як-найкращого підручника, щоб давав-би відповідь на всі галузі (!) життєвого оточення й був-би невід'ємним помічником-порадником на все (!) життя“. Коментарії думаю зайві: роля енциклопедичної читанки в культурному відродженні нашого села зрозуміла і ясна.

В тій-же газеті від 21/VII П. Борзяк в статті „Геть читанку“ каже: ... „При нашій комплексовій системі навчання зовсім недоцільно збирати весь матеріал у одній книжці-читанці“. І ще: ... „Коли ви спочатку року даєте її дитині, то остання зараз накидається на книжку й за який там тяж-

¹ Газета „Народний учитель“ от 26 травня 1925 р., ст. „Спроба замінити читанку“.

² Ц. Балтало — Хрестоматическая система и новые методы, 1914 г.

день усю її перечитає, а коли це в 1-й групі, то їй хтось перечитає*... „в самій читанці не буде надалі нічого нового, а коли так, то й цікавого. Читання того матеріалу, що ви добираєте до свого комплексу, не буде вже цікавим, а ставатиме нудним, механічним читанням*... „Кожна окрема книжка буде новою для дитини, викликати в неї інтерес, залишатиме глибші сліди, більше вражіння“.

Ще одне переконання: „Читанка-ж для всіх шкіл подає однаковісний матеріал. Вона не рахується з особливостями кожного села чи району, а значить і шкільного плану, і в ній часто буває багато зайвого, а часто багато не хватає для програми окремої школи“. Ці довгі цитати, нарочито наведені мною, тільки повторюють старі суперечки в радянських умовах життя.

Дивно, як може педагог, знайомий з комплексовою теорією навчання, з Дальтон-планом і взагалі з основами трудового ви-

ховання, принципіально обстоювати „читанку“, а не дивитися на неї, як тимчасово необхідний, тяжкий компроміс нашої радянської педагогічної практики. І коли читанки для дітей мають такі великі негативні якості, то не навіщо вони складаються (це зрозуміло), а для чого ухвалюються й друкуються ці численні читанки для дорослих? Тоді, коли досвід книготорговлі дає убивчі факти, що читанку купують виключно з примусу, що ця форма літератури й занадто дорога для масового читача й по мимо того, його симпатіями не користується (бібліотечні дані).

До читанок варто віднести й ці надзвичайно численні й товсті томи: „декламаторів“, „збірок“, „альманахів“ і т. и. величезні шкоди яких для розвитку нашої видавничої продукції та розцвіту нашого письменства остільки наочні, що про них розводитися треба хіба ієреміядою.

Цю статтю (рівно як і статтю В. Арнаутова, що визнає читанку за „основу комплексової книжки для сізьської комплексової школи“) редакція друкує в порядку обговорення, закликаючи широкі кола шкільних робітників та складачів читанок подати свої думки що до зачепленого в цих статтях питання.

Ст. Бориславська

УЧБОВА ЛІТЕРАТУРА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ТРУДОВОЇ СЕМИРІЧНОЇ ШКОЛИ

В ОГЛЯДІ вказано книги нових видань: 1924 й 1925 р.р. (як вийшло в 1923 р.). Проте, обмеживши й так, кількість книг, що їх треба було згадувати, лишилася велика. Доводилось вибирати одно з двох: або дуже скорочувати список рецензованих підручників, або ж обмежитись найкоротшими рецензіями про них. Ми зробили останнє.

І. ГРАМАТИКИ, ОРТОГРАФІЧНІ ПІДРУЧНИКИ

Пешковский. Наш язык. Учебн. книга по грамм. для школ I ст. Сборник для наблюдений над языком в связи с занят. правописан. и развит. речи. Ч. I. Интонация, ритм, звуки. Книга для учителя. Научно-Пед. Секц. Гос. Учен. Сов. допущена для школ I и II ст. Изд. 4. 126 — 175 тыс. ГИЗ. М. Стр. 112.

То же, ч. II. Элементы морфологии и синтаксиса. 51 — 100 т. Стр. 212. У I ч. автор ознайомлює з розумінням „сказу“ (фрази) й взаємовідношенням снів у ному, розглядаються всі розділові знаки, ортопис (московська) й орфографія. Зміст II ч. виходить з загальної. Обидві книги є граматичні хрестоматії, що ніяк не нагадують граматик старого типу. А проте, користуючись матеріалом, що є в них, паралельно з тим треба користуватись і книгою для читання. Цілковита науковість книг Пешковського й уся їхня композиція надає враження справжньої майстерності, рідкої в учебній літературі.

Фридлянд и Шалит. Практич. граммат. Ч. I. Звуки. Ритм. Интонация. Гусом реком. для школ I ст. Изд. 4. 161 — 220 тыс. ГИЗ. М. Стр. 88.

То же, ч. II. Элементы морфологии и синт. Изд. 5. 181 — 230 тыс. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 191.

Добра граматична хрестоматія. В основі — Пешковський. Граматичний матеріал упрощено, вибираючи статті та приклади, автори не відстають од сучасності. Науковий бік потрібно виправити (особливо в I ч.).

В. Гиппиус. Учебник русск. грамматики. Звуки и формы слов. Допущ. Гусом. Ленгиз. 1924. Стр. 158.

Грамматична хрестоматія, вдало складена, виходячи з принципів „Нашего яз.“ (Пешковського). В теоретичному матеріалі є низка новин (в термінології).

В. Гиппиус. Синт. современного русск. яз. Доп. Гусом. Изд. 5, испр. Стр. 52. Ленгиз. 1924.

Стислий виклад науки синтаксису з матеріалом нових авторів для спостережень. („Підручник“ у звичайному розумінні (не хрест). До віку учнів (I ст.) не є цілком придатний. Виквиання термінів („определение“ разом з „согласованием“ то-що) — науковий пережиток.

Проф. Ушаков и др. Уч. книга по русск. яз. Ч. I (для I и II г. обуч.). Доп. Гусом. 1 — 30 тыс. ГИЗ. М. — Л. 1925.

Одна з найкращих грамат. хрестом. для молодших груп школи. Усталення — засвоєння значок читати й писати з розвитком мови. Разом з орфографією велику увагу звершено на ортопис (проте, відомості про вимову занесено до орфографічного словника). Теоретичний матеріал (висновки) сконцентровано в окремому розділі.

Никольский и Чистяков. Родные слова. Наблюд. над яз., развит. усти. и письмен. речи в связи с правописанием. Ч. I. (для I и 2 г. обуч.). Допущ. Гусом. 1 — 30 тыс. ГИЗ. М. 1924. Стр. 96.

Цікава спроба об'єднати моменти, узакнені в підзаголовку. Треба було занести метод матеріал до окре-

мої книги, як у Пешковського, за яким багато ле в чому йдуть автори. Матеріал для бесід на суспільні теми, здавалося б, найшвидше повинна дати книга для читання, а не для спостереження над мовою.

Гусев и Сидоров. Синт. русск. языка. Гусом допущ. для школ II ст. Изд. 2 (61—135 тыс.) ГИЗ. М. 1924. Стр. 102.

Коли немає добрих порадників з синтаксису (для середніх і старш. груп), тимчасово можна вживати, не дивлячись на здвоєння термінології й застарілість прикладів.

Проф. Державин. Маленькая граммат. Гусом допущ. Изд. 4, вновь пересмотр., исправл. и доп. „Пролетарское дело“. 1924. Стр. 138.

Оцінюючи її вартість, граматичку Державина не можна порівняти з сучасними добрими підручниками. Для продажу негодна. Потрібно ґрунтовно переробити, про що, очевидно, знає й сам автор.

Петров. Русский яз. Опыт практич. учебн. русск. грамматики. Этимология в образах (с прилож. словаря). 34 изд., вновь переработанное проф. Ушаковым. Гусом реком. ГИЗ. М. — П. 1923. Стр. 141.

То же. Синтаксис русск. яз. в образах. 5 изд. (146—220 тыс.). Доп. для школ I и II ст. Стр. 146.

Невдала спроба вжити старе вино в новій мізі. Треба мати надію, що значний тираж книги Петрова, викликаний інерцією вчителя старої завіски, не спокусить такого великого вченого, як проф. Ушаков, випустити нове, навіть „вновь переработанное“, видання.

Ананьин, Селезнев и др. Практическ. граммат. Гусом доп. ГИЗ. М. — П.

Ч. I. Изд. 3 (110—135 тыс.). 1923. Стр. 30.

Ч. II. Кратк. сведен. из этимол. и синтакс. для школ I ступ. Изд. 2 (41—80 тыс.). Стр. 76.

Ч. III. *То же.* 51 — 65 т. 1924. Стр. 102.

Автори — добрі методисти, але, не то, чтобы в науке „дальше“ (Гриб); принаймні, I й II ч. підручника (I концентр.) дають учням досягнення Кирпичникових часів, а спроба вжити свійшій струмок до з випуску не дає кожного органічного зв'язку старого з новим, не говорячи вже про шкідливу подвійність, що залишають автори.

Дудель. Грамматич. хрестом. Практич. пособ. при изучении русск. яз. Гусом доп. для шк. II ст. ГИЗ. М. 1924. Стр. 120.

Цю книгу призначено для дорослих, що тільки-но починають учитись. Вживання в труд школі (за це II ст.) безпідставне.

Шапошников. Живое письмо. Первые ступени правопис. в связи с работ. по развит. речи. Вып. I. Гусом доп. Изд. 3, перер. (36—86 т.) ГИЗ. М. 1924. Стр. 75.

Шапошников. Задачи по правописанию на основе активности и самоуч. ч. I. Изд. 4, доп. Гусом доп. 216 — 265 т. ГИЗ. М. 1925. Стр. 131. II. 45 к.

Лопырева и др. Троща к правописанию. Вып. I. Изд. 2, перер. и доп. Гусом, доп. 31—70 тыс. ГИЗ. М. — Л. 1925.

То же, вып. II, перераб. согласно требов. научной граммат. Гусом доп. 1 — 30 тыс. ГИЗ. М. 1914. Стр. 187.

Ананьин и Макаров. Уроки правопис. I и 2 г. обучения Гусом доп. ГИЗ. М. — П. 1924. Стр. 77.

Наглядалий орфограф. справочник и таблиц. Сост. Михайлов. Гусом доп. Ленгиз. 1925. Стр. 80.

Проф. Миртов. Начатки правопис. в связи с развит. речи. Вып. I. Одобр. Укр.Лазисовим. Эксперт.

писаней ВКСУ одст. премії. Изд. 4, перераб. ГИУ. 1925. Стр. 38.

То же, вып. II. 1923. Стр. 25.

То же, вып. III. Изд. 2, перер. и доп. 1925. Стр. 45.

Знання вийти від механічного списування до вдуманих вправ з біографічного тексту малюнком і роботою розпізнавати мову, знажок орфографічного знамену з тезами, що пороблюються в комплексі, віднесені в сукупність — все це до неспівзвучності змісту зовнішньої і описаної внутрішньої зміст таких вправників з орфографії, як Шапошнікова й Тропа «правовисання», які докладно й ґрунтовно перерахує. Автор до певної міри врахував й зв'язок із загальною граматикою. Включено ортоспінний момент. Значить, як попередити, змістом і своїм виглядом брошури М-трова. Менше цікава, хоча придатна до читки, книга Ананіна. Шляком раціональних прийомів вивчення орфографії, що пропонує Михайлов (звертаємося до його «Справочник»).

Примітка. Треба зазначити, що поці вправників з сільської мови зазначити відгукати окрему книгу орфографії, і назвати її матеріал собі.

Павлов — Шишкин. Практич. руководство по постановке знаков преп. Пособ. для работников и слушателей курсов для взрослых. Доп. ГИУ. 1925. Стр. 102.

Шам притатна до читки в старших груп трудових шкіл; звернено увагу як на граматичний фактор, так і на інтонацію; багато корисних вправ; тексти поезії.

Устинов. Нов. орфогр. справочник с краткими объяснениями малоопытных и непонятных слов и орфографических в связи с развитием речи. Пособие для школ. Изд. 3. Изд. «Красная новь». М. 1924. Стр. 206. Тип словника, що є кращий з підручників, який ще з'єднаний з орфографією. Єсть наголос на змінах.

II. БУКВАРІ І ХРЕСТОМАТІЇ ДЛЯ МОЛОДШИХ ГРУП СЕМИРІЧКИ

Звержков. Пионер. Детский букварь. Доп. Гусом. Изд. Ленинг. 1924. Стр. 87.

Фридлянд і Шалит. За роботу. Букварь. Изд. 2. Гом. реком. 891 — 940 тис. ГИЗ. М. — Л. Стр. 80.

Горобец. Из деревни. Азбука. Под ред. Соловья. Гусом. доп. Изд. 2. 101 — 300 тис. ГИЗ. М. 1924. Стр. 115.

Полков. Солишко. Букварь для обуч. детей и письма. Скартинк. для жив. бесед и составл. тек. Премирован на конкур. азбук Наркомпр. Доп. Гом. Изд. 4. (190 — 240 тис.) Ленинг. 1924. Стр. 128.

Яновская. Грамота и игра. Букварь. Доп. Гусом. Изд. 3. (101 — 200 тис.) ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 64.

Поршнева. Грамота и игра. Букварь для сельск. школ. Изд. Гусом. 1 — 50 тис. ГИЗ. М. 1924. Стр. 92.

Радявський підручник де-далі вдосконалюється: згодить добрі нові книги, старі в нових виданнях ґрунтовно переробляються. Особливо помічаємо еволюція букварів: ми мали б чимало труднощів, коли б книга була тільки для однієї з них. Проте, в кожній з них є своя фізіологія: «Из деревни» й «Грамота» для курсу на село, «Пионер» орієнтується на місто, «Грамота і гра» — на дитячий до сільсько-господарським ухилом, «За роботу» й «Солишко» мають мішаний зміст. Всіх їх складено за метою цілих слів і слів з дескіними варіантами: «Грамота» — за звуком, що наближається до американського. Говорачи несуті, кожна книга є разом і книгою для читання і книгою чи меншим цікавим змістом.

Афанасьєв. Читай, пиши, считай. Букварь. Пособ. для чтения, письма и счета. Доп. Гусом. Изд. 50 тис. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 98 + 6.

Практичне вживання теоретичних передумов маємо в методичному підручнику проф. Афанасьєва. Вживання елементів ортоспін (дивно пора!) надало йому вартості. В додаткові є дві гри, що привчають рахувати, та пісеньки. Ухил — сільський, хоч користуватись можна й міським школою.

Основожденный труд. Первая книга после букв. Сост. Рабинзон. Наркомпр. Упр. одобр. для всег. детустройств. «Молодой рабочий». Х. 1924. Стр. 131.

Пронизана описом ілюстр., з силою різноманітного матеріалу й чудовими ілюстраціями.

Фридлянд і Шалит. За работой. Первая книга для чтения. После букваря. Доп. Гусом. Изд. 3. (161 — 210 тис.) ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 224.

Продовження букваря («За роботу»). Книгу складено за схемою Гуса з багатим сукупсько-політ. матеріалом.

Анакин і Флеров. Утренине зори. 3-4 кл. для чтен. в школе и дома. 3 и 4 год обучения. Гусом. доп. для школ I и II ст. 1 — 50 тис. ГИЗ. М. 1925.

Книга має 3 розділи: «Влітку на селі», «На утиском помішків і капіталу», «Боротьба за визволення й вільна праця». Підібраний матеріал до ладу і приступний до розуміння учнів 4 груп (частково, може бути, й третьої).

Новый путь. Первая книга для чт. в гор. школе. I ст. Под ред. Калашникова. Доп. Гусом. 1 — 75 тис. ГИЗ. М. Стр. 223.

То же, кн. 2. Изд. 7, вновь перер. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 224.

То же, кн. 3. Изд. 4. (111 — 150 тис.) Стр. 288.

Першу й другу книгу складено за схемою чотирьох років, куди вкранено цілі розділи матеріалу з сукупсько-політичним змістом. Матеріал узятий здебільшого з праць самих учнів, почасти з дитячих журналів, хрестоматій та ин. Віршовий матеріал взято майже весь у письменників. Зміст обох видів учнівський й користуватись ними можна, коли доповнювати художній матеріал, що приступний до розуміння відповідно віковим дітям. Третю книгу складено інакше, але особливості перших двох у неї є.

Блонский. Красная Зорька. Первая книга для чтения в сельск. школе. Гусом. доп. для shk. I ст. Изд. 7. (601 — 850 тис.) ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 104.

То же, ч. II. Гусом. доп. Изд. 7, перер. 601 — 850 тис. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 196.

Тираж хрестоматії великий через її вартість. Ознайомлюючись з книгою, кидається в вічі талановитий методиста й знання дитячої природи.

Красные ростки. Кни. для чтен. Ч. I. Сост. группой работ. шк. и детгор. шк. III Интерн. в Москве. Гусом. доп. 1 — 50 тис. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 228.

Ухил міський. Книга єсть «результат досвіду праці за програмою Гусу в школі з громадсько-політичним вихованням». Мета книги — закріпити в дитячій свідомості «початки колективізму, як основи сучасного будівництва». Матеріал узято переважно з дитячих журналів (дружок), наслідки дитячої творчості або статті складачки книги.

Бархин. Алые зори. Перв. после букв. кни. для чтен. Пособ. для класн. работ. Научебником Укрлгавсовета одобр. ГИУ. 1924. Стр. 258.

Чудово видана, розкішно ілюстрована книга з великим сукупським матеріалом, яка говорить, що складач не абі- який методист і педагог.

Жизнь и слово. Хрестом. для двух старш. кл. I ст. Сост. Зевинг и др. Вып. I. Изд. 4, совершенно перер. Доп. Гусом. «Начатки знаний». Л. 1924. Стр. 204.

То же, ч. II. Стр. 192.

Доскональний добір літературного матеріалу (сукупський творі або закінчений уривок). Сучасності маю. Потрібує доповнень (у меншій мірі матеріалом революційних св тв); матеріал, щоб має комплекс на весь рік, не вистачить. Прегарна книга для опрацювання в літературних 4—5 груп, а також і для домашнього читання.

Флоров. Ясноє утро. Перв. кн. Перер. и доп. Гусом доп. Изд. 2 (151—450 т.). ГИЗ. М. 1924. Стр. 167.

То же, кн. 2. Перераб. и доп. Изд. 2 (201—375 т.). ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 242.

То же, кн. 3. Для 3 и 4 г. обуч. 1—100 т. Стр. 352. Книги Флорова переработані паново. З того, що вони раніш мали, лишалися лише частини статей та цілкова методичність, що до їх складання. Тепер — цілком радянський підручник.

Соколов. Игра и труд. Перв. кн. для чтен. втор. шк. Изд. 2, перер. Доп. Гусом. 271—520 т. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 191.

То же, кн. 2. 221—470 т., стр. 303.

То же, кн. 3. 226—425 т., стр. 235.

Книгу складено за комплексного прогр. Гуса. Зміст цілком сучасний. Мало художнього матеріалу.

Альмединген. Хрестоматия — семилетка. 1 кн. для чтен. в дошк. класіе і кл. А. Доп. Гусом. 2 изд., перер. Ленгиз. 1924. Стр. 219.

Саврчков. Хрестоматия — восьмилетка. Кн. для 1 года сельск. школы. Доп. Гусом. Ленгиз. 1924. Стр. 226.

Перед нами не лише книги для читання, але й для різноманітних справ у зв'язку з комплексом. Загальна для більшості сучасних хрестоматій вада (неминуча?) — відсутність на художній матеріал, та й той майже весь віршовий.

Трудовая новь. Кн. для чтенія. 4 год обуч. Сост. *Тахеева* и др. Доп. Гусом. Ленгиз. 1925. Стр. 240.

Складено за Гусом. Розділи: 1) з життя робітників, 2) селян, 3) після Жовтня, 4) нове село. Питання з літературним матеріалом виникають неухильно ріст нового будівництва і світогляду? Дрібність матеріалу не перешкоджає користуватись хрестоматією в 4-рі семірниці.

Добавский и др. Своими силами. Рабочая книга для старших групп I ст. Ч. 1. Вып. I. Доп. Гусом. Ленгиз. 1925.

Придатна для села чи провінції, міста хліборобського району. Діловий матеріал переважає над художнім. Зважаючи на особливості комплекс. системи. Багато різноманітних практичних завдань.

Новая деревня. Кн. для чтенія в I гр. сельск. школы. Составила *Волькенская* и др. Доп. Гусом для шк. I ст. 1—250 тис. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 240.

То же, кн. для чт. во II гр. с. шк. 1—200 тис. Стр. 296.

Матеріал специфічно сільський. Художній творів небагато, найголовніше вірші. Як і інші хрестоматії з орієнтацією на село, книга цілком радянська.

Лебедев и др. Новь. Раб. книга на 1 году обуч. в сельск. школе. С матеріалом для розвитку навичок в чтенні, письмі і счєтє. Доп. Гусом. Ленгиз. 1925. Стр. 255.

То же, 2 год обуч. Осенне-зимняя треть года.

Єдина книга для всіх галузей роботи з дітьми I і II гр. Матеріал сучасний, специфічно сільський. Художнє слово місця має замало.

Сверчков. В сельской школе. Кн. для чтен. на 3 и 4 гг. обуч. Под ред. проф. *Афанасьева* и *Лашиной*. Доп. Гусом. Ленгиз. 1925. Стр. 397.

Цілком придатна для села хрестоматія з слядою викрпленого матеріалу для самостійних праць кре-завиного характеру. Художність і науковість урівноважено.

Смена. I кн. для чтен. Под ред. Свердловой. Гусом реком. ГИЗ. М. 1924. Стр. 255.

Смена. II кн. Изд. 3 (251—300 т.). ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 428.

Книги пристосовані до комплекс. програми. Зміст — сучасний, цілком радянський. Дуже багато дано місця дитячій творчості. Що-ж до художнього матеріалу,

то йому дано місця не більш, як і в інших нових хрестоматіях. Обсяг II книги навряд щоб погладжені з практичними можливостями, а частини матеріалу — з віком. Ухил — міський, але хрестоматія придатна й для села.

Живые голоса. Кн. для чтен. в I гр. Сост. *Ционглинская* при участ. *Замисловской*. Доп. Гусом 1—10 т. ГИЗ. М. 1924. Стр. 170.

Зеленый шум. Хрестомат. для трудов. школы. 1 год. Состав. *Соловьева* и др. Гусом доп. Изд. 3 (131—160 тис.) ГИЗ. М. 1924. Стр. 212.

То же, 3 и 4 г. обуч. Изд. 2 (26—100 т.). Гусом доп. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 263.

Матеріал обох хрестоматій цілком відповідає ніковій дітей, укладистий, досить літературний, легко улажується в комплекс. «Зелений Шум» (в 3 ч.) різко звів міський ухил.

III. ХРЕСТОМАТІЇ ДЛЯ СТАРШИХ ГРУП

У станка. Хрестоматия. Кн. для чтен. в школе фабр.-заводск. ученичества и старших классах шк. I ступ. Сборник I, с иллюстрац. и толковником. Сост. *Буш*. Рекоменд. Гусом. Ленгиз. 1924. Стр. 408.

Добір літер. пильний: літературно-художній і громадсько-революц. погляди погоджені. Твори найбільшого дано знову (зрізка з розумини купюрями). Крім художньої прози, єсть вірші й ділова проза, що придатна для праць розвивовати мову. Рядом з кращими сучасними письменниками є і класики. Придатна для 4—5 гр. семірниці.

У станка. Чтєние для молодежи из иностр. литературы. С иллюстр., картами и словарем. Сборник II. Состав. *Панкратова* и *Марголин*. Ленгиз. 1925. Стр. 579—632.

Від першого випуску різняться тим, що цей випуск складено, найголовніше, з уривків, частенько, за надто коротких. У пригоді — для суспільствознавців (ілюструє робітн. рух, на Заході). Для керівників і членів літгуртки молоді може стати за „показника до історії-чужоземної літератури XIX в. з поглядом інтересів і боротьби робітничої класи“. Таке-ж саме значіння матиме в шкільній книгозбірні, доводичи читача від уривка до твору й самого автора.

Хрестоматия по литерат. Ч. I. Сост. *Гинзбург* и др. Гусом допущ. Ленгиз. 1925. Стр. 315.

Зміст книги пристосовано до програми робфаків, але, за браком добрих хрестоматій для старших груп семірниці, можна з успіхом використати в 5—6 гр. трудової. Художній матеріал розподілено на такі розділи: 1) селянство, 2) пролетаріат, 3) ревущ. Використано майже всі суцільні твори. Добір продумано й задоволення як з чисто літературного боку, так і з громадського погляду. Для дітей негодячий, з'яється, лише „Андрон Непутевый“ *Неверова*. Великий плюс хрестоматії — завоювання трудних слів, короткі біографи, відомості про авторів і запитання до кожного твору.

То же, ч. II. Стр. 575.

Та-ж вартість, але через великий обсяг класичних творів, що тут єсть, частину з них (напр., „Ревизор“) значно скорочено, частину („Записки из мертвого дома“) вміщено в характерних уривках. Чудовий матеріал для праць розвивовати мову (конспективання, тезування та ін.) міститься у другому розділі літературна критика, наукові статті, агітаційно-пропаганд. мова). Цілком придатна для 6—7 гр. труд. шк. Загалом, дві частини „Хрестоматия по литер.“ і част. хрестоматії „У станка“, зробили потрібні додатки (іноді значні), можуть дати матеріал для комплексів старшим гр. семірниці. Хрестоматії з цілковитим добором матеріалу в нас нема й навряд, щоб ми й мали; трудно (та ще й треба?) укладувати класну книгу з чималим матеріалом старого концентру.

Подвижная хрестоматия для школ II ст. 1. Вып. I. Деревня и Октябрь, Сост. Мирский и Степанов. С. предисл. Бюджетное. Гусом доп. 1 — 10 тыс. 13. М. 9 книжек. Стр. 487.
То же, ч. II, вып. I. Рабочий класс и Октябрь, 13. М. — Л. 1925. 8 книжек. Стр. 442.
Зшити, що з них складено хрестоматію, крім повного тексту твору, мають ще біографічні відомості про письменника й «тези» проробляють текст з соціальною й формальною поглядом. До одної з брошур даного тома футуризм внесено помилки до авторів і змісту творів, що складені критиками — марксистами, збірки і проза. Вибрано авторів непомітно, але зміста до авторського тексту не дозволяє складачам містити шкідливих заходів (навіть потрібні, виходячи з етичних і соціальних властивостей) купюр, а «Вс. люба» і «А. Невзорова», згідно з нашим переконанням, без таких природних купюр, що не псуєть суті твору, не можна дати до дитячих рук. На шість, 17 ч. хрестоматії немає тільки словесних місць.
Серп і Молот. Кн. для чит. в труд. шк. I год. 1924. Изд. 2, испр. Гусом, доп. 41 — 50 тыс. ГИЗ. М. — Л. 1925. Стр. 287.
То же, 2 год II ст. 36 — 45 т. Стр. 200.

Нудненко для учнів старших груп книга, що призначена для розуміння комплексу навчання, який було б рекомендовано для опрацювання в семінарській школі.

Освобожденный Труд. Общественно-литературная хрестоматия для школ и самообраз. Научметодом Наркомпроса СССР допущена. ГИЗ. 1925. Стр. 227.

Ця хрестоматія на тему «Життя трудящих у нас і на Заході кінця XVIII століття до наших часів» — рясно й ілюстративно й вдало складено. Придатна до вжитку в серед. гр. семіричці, але через обмеженість матеріалу дати комплекс на рік не може.

Решта тих хрестоматій, що ми знаємо, не задовольняють потреб викладача мови й літератури старших груп семіричці. Здебільшого вони дають (різної вартості) матеріал для суспільствознавця, але, складаючись з уривків, що своїм обсягом невеличкі й застатком нецікаві що до художнього боку, їх не можна через це розглядати як підручники літератури. Це — II ч. «Освобожденного Труд», «Борьба и Труд», шість випусків «Горня», «Хрестоматия избран. отрывков русских литературы» (Мотильова), «Хрестоматия по истории классово-буржуазной борьбы», «Героизм революции» Войтовского, «Историко-литературная хрестоматия»?, збірники Бродского а Сидорова («От вольтерьянства до марксизма», «Деревня XVIII — XX вв.», «Русский рабочий в отражен. худож. литературе») і навіть дуже гарна книга Владислава Лева та інші. «Город в произведениях художественной литературы».

М. Баженов

ЩО ДАВ ОСТАННІЙ РІК ШКІЛЬНИМ БІБЛІОТЕКАМ*)

III. З КНИЖОК на теми суспільствознавства

Школярів вийшло замало, але можна використати їхні дещо з т. зв. «масової літератури».

6. Безименский А. — «У Ілліча». Ст. 8. Ц. 2 коп.

7. Бернштейнский О. та Зояничка Е. — «Віки та наша праця». Ч. I. Ст. 140. Ц. 1 крб. Книгоспілка не зробила, що видрукувала переклад цієї популярної російської книжки. Мова й видання бездоганні.

8. Виночкин Т., Панич А. і Плевако М. — «В боротьбі». Читання. Стр. 359. Ц. 1.

Цінна книжка, як джерело численних зразків класової й нової літератури про боротьбу пригноблених за свою волю.

9. Добровольский Ю., агр. — «Що дає селянинові економіка-господарська кооперація», вид. 2. Ст. 44. Ц. 25 коп.

Цінна книжка в бібліотеці школи як міста, так особливо села. Поневри використовують її для доповідей.

10. Дроздов. — «Про царсько-панський уряд та про як він обирає селян». Ст. 18. Ц. 10 коп.

11. Емельянов Н. — «Тамний журин». Стр. 12. Ц. 2 коп.

12. Зінов'єв Г. — «Шість день, що їх не забуде Родина». Ст. 17. Ц. 5 коп.

Заключуюча історія смерті й похованню Ілліча.

13. Крушель Н. — «Про Володимир Ілліча». ДВУ. Ц. 15. Ц. 1 коп.

14. Корнішук М. — «Ілліч». Ст. 40. Ц. 20 к.

Цінна книжка про колонію англійського капіталу — кошу країну — в неволі.

15. Федір Іванович Калінін. — Черв. Шк. Стр. 19. Ц. 7 коп.

*) Див. «Нову Книгу». Ч. 7 — 8.

86. Кудрявський, проф. — «Як у старовину жили люди». Ст. 119. Ціна не означена. Нарис першої культури. Чудесний переклад з рос. видання.

87. М. Кісін. — «Саранга». Ст. 29. Ц. 10 к.

88. М. Кісін. — «Птиці-вишівники». Ст. 16. Ц. 10 к.

89. М. Кісін. — «На селі». Ст. 30. Ц. 10 к.

90. Виночкинський. — «Як люди навчилися літати». Ст. 16. Ц. 10 к.

Ці книжечки видано Укрповітрошляхом. Просто, без претензій популяризують користь і значимість повітрофлоту для РСР.

91. «Ленін — найближчий друг дітей». «Чер. шк.». Ст. 16. Ц. 5 к.

92. Ленін, В. — «К. Маркс». ДВУ. Ст. 44. Ц. 10 к.

93. Ленін, В. — «Краще, як менше, та ліпше». Ст. 29. Ц. 7 коп.

94. Ленін, В. — «Лист до робітників і селян України зовсюз з перемогою над Денікіним». Стр. 15. Ц. 3 коп.

Твори Ілліча — наочний приклад ясності, твердості, змістовної думки старшим піонерам.

95. Лізов, Б. — «Ленін серед селян». ДВУ. Ст. 53. Ц. 20 коп.

Для сільських шкільних бібліотек може бути корисна.

96. Ліліна, З. — «Лерін, як людина». Ст. 16. Ц. 5 к.

97. Лозовик, Г. Н. — «Від ламаки до машини». «Чер. шк.». Ст. 159. Ц. 60 к.

Цінна й цікава книжка з історії культури.

98. Лепешинський, П. — «Ленін на засланнях». «Чер. шк.». Ст. 8. Ц. 2 к.

99. Мазуренко, С. і Максимів, В. — «Славська вогнистравна хата». Ст. 34. Ц. 20 к.

Популярний зміст, щирі вказівки в справі сільського будівництва. Павлин. Малюнки.

100. *Николенько, А. і Макар, О.* — „Робітничка мо-
лодь і революція“. Ст. 45. Ц. 7 к.

101. *Одичев, Г.* — „Сельський інтернаціонал“.
„Чер. Шл.“. Ст. 19. Ц. 10 к.

102. *Пасов'я, Д.* — „Перший мистець“. Повість
з часів кам'яної доби. Стр. 113. Ц. 35 к.

За браком подібних книжок варто було б цього
твору видати уважніше що до мови й дати малюнки.

104. *Панченко, К.* — „Що таке кооперація та як
організувати на селі кооперацію“. ДВУ. Стр. 48.
Ц. 15 коп.

105. *Панченко, О.* — „Карл Маркс — великий друг
і вчитель трудящих“. Стр. 30. Ц. 15 к.

106. *Олекса Іванович Риков*“. „Чер. Шл.“. Ст. 24.
Ц. 6 коп.

Життєпис приступно викладено. Шкода, що життєпи-
сів у нас так небагато. Підлітки такої літератури
потрібують.

107. *Радянський, О.* — „Як перемогти“. Про спілку
робітників та селян. Ст. 22. Ц. 10 к.

108. *Ситниченко, А.* — „Гетьманське підпілля“.
Ст. 20. Ц. 10 коп.

Для старших піонерів.

109. *Сельозкі, проф.* — „Кура, яйце і ячмія спра-
ва“. Сорбонк. Ст. 50. Ц. 25 к.

110. *Семко, С.* — „Ленінові думки про шефство
над селом“. ДВУ. Ст. 43. Ц. 18 коп.

111. *Степанов, І.* — „Нарис розвитку релігійних
вірувань“. „Шл. Осв.“. Ст. 61.

112. *Степанов, І.* — „Побожні думки про пекло та
рай, диявола і янголів, про грішників і праведників
та про те, як спасатися“. Ст. 83. Ц. 40 к. (Прекрасна
популярна книжка; шкода, що малюнків немає).

113. *Ім, С.* — „Як наука нищить віру в бога“.
Ст. 59. Ц. 60 к.

Виклад дітям приступний, але видано книжку але:
прифт дрібний, тісний, немає малюнків.

114. *Толин, Мих.* — „Про Червону армію“. Ст. 15.
Ц. 7 коп.

115. *Товариш Артем*“. „Черв. Шлях“. Стр. 19.
Ц. 8 коп.

116. *Філіпів, В. А.* — „Пугачівщина“. Ст. 81.

Популярно й цікаво освітлено постать Пугачова
та його спільників і доведено, в чому саме ховалася
незвичайна повстання.

117. *Чередишченко, В.* — „Софія Перовська“. Ст. 16.
Ц. 7 коп.

118. *Шаховицький, Ф.* — „Розстріл ленських робіт-
ників 17 (4) квітня 1912 р.“. Ст. 49.

Завдяки великій кількості матеріалу — найкраща
книжка про ленські події.

119. *„Як Ленін переховувався в Гельсінфор-
ського поліцеймейстера“*. Ст. 33. Ц. 7 к.

120. *Ярославський, Ом.* — „Ленін і розкріпачення
живих“. Ст. 16. Ц. 5 к.

121. *Ярославський, Ом.* — „Ленінове життя й ро-
бота“. Ст. 312. Ц. 1 крб. 65 коп.

Книжку треба зазначити як придатну для школярів
старших груп семіанти з усіх життєписів, що досі
вийшли з друку.

IV. ПРИРОДОЗНАВСТВО Й ТЕХНІКА дає в
цьому році небагато:

122. *Бондаренко* — „Про віспу“.

123. *Бондаренко* — „Хатні аптека“.

124. *Бондаренко* — „Невидимий світ“.

125. *Бондаренко* — „Шлюбний хвороб“.

126. *Бондаренко* — „Дитячі хвороби“.

Ці книжечки — здебільшого в формі оповідань —
легко, з цікавістю читаються. Вони вийшли в „Біблю-
теку малописьменного“. Вид-во „Чер. Шл.“. Кошту-
ють 7 або 10 коп. кожної.

127. *Геасимович, проф.* — „Казки й наука про по-
стання світу“. Вид. 2. Ст. 32. Ц. 10 к.

Цінна книжечка. Переклад гарний.

128. *Гецов, Г., д-р.* — „Колісь і тепер“. ДВУ. Ст. 36.
Ц. 10 коп.

129. *Гуревич* — „Бабуся-земля“.

130. *Годани, Макс, д-р.* — „Хзоп'я та дівча“. Роз-
мови товаришів про полювання сару. „Чер. Шл.“. Ст. 102.
Ц. 40 коп.

Переклад широко відомої праці німецького лікаря
в полюванні справді. Для наукової, по суті праці, взято
форму розмови з підлітками і юнацтвом. Книжку роз-
раховано для дітей від 14 років.

131. *Дашевський, А. і Улєзько* — „Про вітер, дощ
та хмари“. Ст. 31. Ц. 12 к.

132. *Комедант, П.* — „Кролівництво“. Практичний
підручник для починаючих розводити кроликів. Ст. 94.
Ц. 40 коп.

133. *Дашевський, А. і Д. Н.* — „Зірка та місяць“.
Ст. 32. Ц. 12 к.

134. *Коршійков, Л.* — „Про хмари та дощ“. Ст. 36.
Ц. 20 коп.

135. *Клоків, М. і Пархоменко* — „Хмари та дощ“.

136. *Клоків М. і Пархоменко* — „Про сонце, мі-
сяць та зорі“.

137. *Клоків М. і Пархоменко* — „Про кінець
світу“.

138. *Клоків М. і Пархоменко* — „Про небесну
електрику“.

Книжки наукові у приступній формі, що видані
були ДВУ й „Чер. Шл.“ в наслідок посухи минулого
року, яка значно підвищила інтерес до „небесно-хмар-
них справ“. В дитячих бібліотеках такі книжки — цінна
вкладка.

139. *Кравець, П. І.* — „Як відбувається життя в люд-
ському тілі“. Ст. 36. Ц. 25 к.

140. *Коршійков, проф.* — „Хемія щоденного життя“.

Ч. I. Основні хемічні закони. Ст. 61. 141. Ч. II. Наука
про атом. Ст. 79.

142. *Лункевич, В.* — „Сіль“. ДВУ. Ст. 38.

143. *Лебедєв* — „Життя й оточення“. „Чер. Шл.“.
Ст. 51. Ц. 55 к.

144. Вип. I. „Як іде життя на світі“. Ст. 64. Ц. 25 к.

145. „II. Про нас самих“. Стр. 132. Ц. 50 к.

146. „III. Серед найбільших приятелів наших“.
Ст. 116. Ц. 40 к.

Книжки дуже цікаві. Дають наукове освітлення
полового питання у тварин і людей. Вийшли вже дру-
гим виданням.

147. *Михайлів, В.* — „Чому холодно, чому жарко“.

Ст. 45. Ц. 15 к.

148. *Матвіїв, В.* — „Біління та фарбування ниток-
таніни“. Ст. 55. Ц. 20 к.

149. *Матвіїв, В.* — „Виріб клею з мізари та кісток“.
Ст. 23.

Цікаві книжечки. Мова й видання неохайні.

150. *Матрусо* — „Розага на дозвілі“ („Книго-
спілка“). Ст. 132. Ц. 1 крб.

Рецензія моя на неї була вміщена в ч. 2 „Н. К.“.

151. *Мороз, П.* — „Ліс, як життєва громада рослин“.
Ст. 33. Ц. 20 к.

152. *Ніконов* — „Життя рослин“. Ст. 51. Найпро-
стіші досвіди.

153. *Нестероводський, В.* — „Шовківництво“. Ст. 30.
Ц. 13 коп.

Всі ці книжки мають багато малюнків і є корис-
ною лектурою для школярів.

154. *Поляков* — „Походження тварин та рослин“.
Ст. 71. Ц. 38 к.

155. *Рубинштейн* — „Про блискавку та грозу та
пророка Іллі“. Ст. 36. Ц. 16 коп.

156. *Третяков, М. і Асєт, С.* — „Поради, як
виробляти цементову дахівку (черепицю) та інші бу-
дівельні вогнетриві матеріали“. „Коопстрах“. Ст. 40.

157. *Третяков, М.* — „Помежа — диho селянинові“.
(Поради, як боротися з пожежами). Ст. 24.

Зазначаю ці книжечки, як викладені легко й ціни
практичними вказівками для наших дитячих бібліотек.

158. *Троїмський, І.* — „Природа та її явища“. Ст. 291. Ці. 1 крб. 20 коп.

Цей підручник у справі природознавства сміливо може бути в школі (а в бібліотеках і в книжковій читальні), оскільки цікаво написано про працю. Малюнки ще більше приваблюють читачів.

159. *Гіндал, Джон.* — „Тепло і холод“. Ст. 89. Ці. 55 коп.

Популярна, гарно перекладена книжка.

160. *Тутківський, П., акад.* — „Катастрофи у всесвіті і на землі, їхня природа, імовірність та передбачення“. Ст. 46. Ці. 30 к.

Книжку написано тяжкою мовою. Потрібує підкреслення бібліотекаря чи вчителя.

161. *Фарадей, Майкель.* — „Історія свічки“. ДВУ. Ст. 79. Ці. 50 к.

Відомий вчений в 6 популярних лекціях виклав основи хімії, позвавши за об'єкт свічку. Прекрасний переклад півтора Комарової. Багато малюнків.

162. *Фідоровська.* — „Туберкульоз — народне лихо і боротьба з ним“. Ст. 20.

163. *Хотинський, Є. С., проф.* — „Що криє в собі кам'яне вугілля“. Ст. 88. Ці. 20 к.

164. *Шумаков, В.* — „Казки та правда про природу“.

165. *Ніколовський, О.* — „Міабіологічний салон“. Оповідання для дітей шк. віку з малюнками. Ст. 48. Ці. 25 к.

166. *Соколовський, О.* — „Життя навколо нас“.

Ці книжки стануть у пригоді для школярів.

Підводячи підсумок минулого року в галузі дитячої літератури, сподіваємося, що наступний рік охопить усі літературні та наукові об'єднання в справі забезпечення піонерів неодмінною літературою „Гарі“, „Плуг“, „Молот“, „Жовтень“ повинні знати, що піонери не мають оповідань, повістей, романів, віршів, поем і пісень з життя фабрик, заводів, комун, сіл, госпів, кооперативів, залізниць і т. ін.

Піонери ростуть для майбутнього — книжки маємо дати їм про живу сучасність і після минувшого. Винаходи техніки, різних галузей наук, виробництва і фактів у приступній формі ширшої географії та етнографії цікаві бестристичній формі крапкі потрібні.

В. Чередишченко

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

Читачі „Нової Книги“ мали можливість переконатися з огляду В. Чередишченка, як мало до цього часу зроблено в справі створення дитячої української книжки. Якщо для дитини дошкільного віку ми вже маємо таку-сяку кількість книжок (ми вважаємо, що говоримо про кількість, а не за якістю), то для дитини шкільного віку, а особливо для позашкільного читання її, книжок майже немає. І це драма для Чередишченка, підсумовуючи, „що для мільйонів шкільних бібліотек“ (роблячи мимовільно методичну похибку), перелічує переважно ті книжки, в яких можна віднайти статті, хоч вони й не різні за якістю для шкільного віку.

Ми маємо намір розглянути порівнюючи багату російську літературу, як оригінальну, так і перекладну, призначену для дитячого позашкільного читання. Загальні умови виховання дітей у радянській школі встановили революційного будівництва, ідеальні вимоги до дитячої книжки в УСРР і РСФРР — ідеальні загальному завданню виховання та освіти — ідеальні боріти за остаточну перемогу пролетаріату й обороти їх знанням — дають нам підстави сподіватися, що наш огляд буде цікавим для українського педагога, бібліотекаря, можливо, й для видавництва, що виробляють план видання дитячої літератури.

Грунтуючись на цьому, ми підходимо до оцінки книг, що їм віддає дитина свій час по-за школою — надбавкам, оповіданням, маленьким начеркам та статтям з життя природи й суспільства.

Мандрівки в живій формі знайомлять дітей з життям та природою інших країн, розбуджують ідейність, сміливі порівняння, але вони повинні мати реальну змістову, не викликати порожніх фантазій, що вони приваблюють юних мрійників, які захопилися пригодами, і справжнього життя. Під впливом таких мандрівок, як, наприклад, у творях Вальтера Скотта, діти пікали з лому дзвонів у невідому далечину, і добре, як ці мандрівки пікалися так, як у Чехова втеча гімназиста з дворянства з товаришами. Загалом-ж, під впливом цих мандрівок виробляється цікаво небажані для людей, що або (за гіршими матеріальними умовами) шайний свій вік провадять у мандрах, або-ж (за кращими умовами) являють собою тих бурлака, що ніяк не можуть пристосуватися до діла, бо не вміють взятися за нього, й тому не знаходять собі місця. Книга-ж повинна уводити молоде покоління в життя, ознайомлюючи пововід з його труднощами, турботами та ли-

кати до перемоги над ними. Таким вимогам відповідає в значній мірі, наприклад, твір Дефо „Життя й приключения Робінзона Крузо“; хоч і про нього можна сперечатися за деякими його дрібницями. З одного боку, праця Робінзона Крузо проходить по-за колективом, і з цього боку немає виховного впливу, але, з другого боку, це проста випадковість, написана-ж вона так, що захоплює дітей як ніяка інша книга, розбуджує ініціативу, кличе до боротьби з труднощами, що оточують читача, піднімає енергію та віру в людські сили, й тому її можна давати дітям з деякими застереженнями, поки в нас немає країної літератури цього роду. Грунтуючись на зазначених принципах, можна пропонувати дітям із серії мандрівок „Навсесвіт і його путешествия на север“ Анєєвської, „Голодовка у северного полюса“, „Один среди диких“, „На краю гибели“ Піменової. Цікаві для дітей книжки: „Комсомольцы в джунглях Африки“ Тутікова, де діти безпосередньо доводяться про страшний висиз „чорних“ (протилюючи тому, що в попередніх мандрівках „чорних“ малювали як якихось кровожерливих дикунів, за „білих“ як благодійників людства). Тут гарно для дітей описано природу інших країн, що з нею знайомяться діти. Жваво й цікаво для дітей написано Каринишвином книжку „В южном полюсе“ (мандрівки Скотта, Шекелтона, Амундсена та інших великих дослідників). Тут розповідається про вперту боротьбу з усіма перешкодами на шляху досягнення наміченої мети, транспаються й пригоди, що їх так люблять діти й що до них веде жага знання та героїзм, з яким люди подолують ці перешкоди. Крім того, ця книжка дає дітям і наукову відомість в цікавій живій формі. Так само корисна й цікава для дітей друга книжка того самого автора. „В неведомую даль“; де мандрівки Колумба та Магеллана передано в формі живого бестристичного оповідання, що з нього діти здобувають ніяку цінніших географічних та етнографічних відомостей.

Те саме можна сказати й про мандрівку Мікельсена „Вальдах Гренландия“, де автор розповідає про свою важку й повну небезпеки мандрівку до Гренландії. Тут є картини відваги й мужності, неухильної твердості в першості в досягненні наміченої мети, що має велике виховавче значіння.

Для учнів можна відзначити серію мандрівок за Карпентером (мандрівка по східній та південній Азії, по Австралії та островам Великого океана). Хоч їх випущено трохи суцільно, проте вони дають дітям

у приступній формі щини географічної та етнографічної відомості. Дуже цікава й наочна книжка Кароті "Наследство капітана Немо", де розповідається про пригоди мандрівників, що поплали в підземні печери в царство радя. Там вони набувають охорони спадщини Жюль Вернського капітана Немо. Ця книжка, захоплюючи дітей піснями природи, в той самий час дає багато цінних відомостей з історії сибірської, зміни геологічних епох, еволюції видів тварин.

Таку саму вимогу реалізму, близькості до життя становлять і оповідання взагалі, що їх пропонують читати дітям. Вони повинні або зачіпати минуле, з його глобелістством, буржуазією, бідноту та стражданнями бідняків під гітлом капіталу, або торкатися революційного періоду боротьби, чи, нарешті, нового побуту, що завойовує тепер собі місце в житті. При цьому ми не говоримо про популяризацію наукових знань у белеґістичній формі, бо це само собою розуміється. Оповідання Сетона-Томпсона із світу тварин, що змальовує дітей з характером, звичками та життям тварин у живій, захоплюючій формі є зараз найулюбленіше читання дітей від 7 до 13 років, і їх можна гаряче рекомендувати кожній дитині, бо, крім знання, вони дають і любов до тварин, знищуючи інстинкт мorduвання, що часто трапляється в дітей відносно тварин. До цього треба відзначити, що в Сетона-Томпсона нема того сентименталізму та солодкості, що вони так часто траплялися раніш в оповіданнях із світу тварин, викликаючи в дітей лінемію почутливості, яка в буржуазії складається більш на виставування своїми моральними переживаннями. З цього боку в старій російській літературі для дітей гарні оповідання Маміна-Сібіряка з "Білого Острівця", Замовова на студентів.

З оповідань, які торкаються нового побуту і тієї дитячої психології, що складається в ньому, треба відзначити оповідання відомої письменниці Сейфудіної, що завоювала собі визначне місце в сучасній літературі. Але треба сказати, що ці оповідання написані хоч і кучкою про дітей, але не тільки не підходять для дітей, і навіть шкідливі для них, бо вони викликають надто великого напруження дитячого розуму й психіки. Зовсім інакше що тему розвиває другий письменник, не дуже відомий у літературі, але ближчий до дітей, Голубов, у його книжці "Бухан", де він описує старий дитячий притулок у Сибіру, з усім знущанням над дітьми. Радянська влада була тут "Буханом", що винищує усе старе життя в особі різних начальників та доглядачів. Діти радо вітають зорю нового життя, а також більшовиків, що принесли їм його, подолавши старий побут. Непогана для дітей книжка А. Г. Кравченка: "В боротьбу за кращу жизнь", що дає в живій формі оповідання відомості з політграмоти.

Що до літератури побуту, то можна ще вказати на невеличку п'єсу Н. К. Фролова "Война і мир", де діти — піонери, батько — комуніст, а баба — богомолка. Зовсім між них виникають суттєві комічного характеру. До цієї ж серії належить п'єса Рудова "Чудо-чудное", де піонери викривають шахрайство попія, що вляштували "явенну" йову.

З побуту дітей селя і міста за часів революції можна вказати на оповідання Нелсону, що художньо й живо, та книжку Залка "Бунт", де розповідається про хлопця, що веде боротьбу в буржуазній ридині за право вступу до піонерського загону. Надзвичайно гарні з боку виховачого значення книги С. Григор'єва, що в них він описує дитячий світ за часів революційної боротьби. Такими книжками є "Паровоз з 5324" та "Маленький бунт". В першій книжці розповідається про те, як підчас наступу козачківського війська діти залізничників перетинають шлях потягові біля на станції, що її залишила Червона армія. Це героїстичний діє, związane з живою забавкою, робить надто велике враження на юного читача й захоплює його своєю натуралістичною та життєвою правдою. В ділові дитяче життя вводять юного читача і друга

книжка того самого автора "Маленький бунт", що в ній розповідається про участь фабричних дітей у Морозівському страйку (в Орехові-Зуеві) 1885 року. Ціні пригоди, самий страйк проходить в оповіданні іскрово й живо і вводить юного читача у світ революційної боротьби та її настрій, психіку захоплюючи ними читача. Таке саме враження значення може мати й оповідання "Красный бакен" того самого автора, де голодуючий Максимко подає машинним хлопцем на потяжкий військовий пароплав і врятує його від вибуху казнів, що його було підготовано зграйником механіком. В цьому ж напрямку інтересно й живо нарисовано книжку В. В. Залки "Штаб Изумруд", що в ній іскрово змальовано виникнення та поглиблення класового почуття в дітей робітників на смарагдових копальнях за часів дореволюційних та підчас горожанської війни. Автор із захватом викладає епізоди боротьби робітників з бідноту, що в ній жавау й безпосередню участь, беруть діти. Дитина цієї книжки розбуджує енергію та класову самосвідомість у юного читача. Таке саме значення має й друге оповідання цього автора "Колька спорудчик" за часів дореволюційних, приміщене у збірник "Оповідань під цією назвою". Тут робітник-підмайстер Микола міно з'являє навколо революційного тасу робітнику мольот провінційної фабрики й героїчно веде боротьбу, що в ній і падає жертвою саме в той час, коли усмирив робітничий бунт (за часів царату). Як книгу, що прямує до виховання революційного бунту, можна вказати на книгу Кравченка "Как Саша стал красноармейцем". Тут описано сімейний побут: намальовано картину дитячої ризи в куркулівській майстерні, відкритій сімейським хлопцем. Сашка їде до міста і там у пролетарському оточенні зростає й загартується в свідомого борця за комунізм. Він їде до Червоної армії, щоб захищати радянську владу. Дитячу психологію в цій книжці витримано до краю й це дає змогу юному читачеві пізнамо віддатись героїчному образу, пережити його настрій. Це одна з найулюбленіших дитячих книжок, що до того мають і виховане значення.

Гарна книжка Петрової "История одной девочки", але вона буде зрозумілою і близькою лише дітям 11—13 років, бо своїм стилем вона більше підходить до дорослих, хоч її змістом вона захоплюється й діти. Життя дівчини, що в неї була май революційна перка царських часів, переносить юного читача в атмосферу боротьби підпалів, з усією його небезпечкою, шпиками, жандармами, трусами, в'язницями й т. ін. Закінчується оповідання вже діями революції, перемоги пролетаріату. Оповідання викликає бадьорий настрій і віру в перемогу соціалізму.

Що віру дає й оповідання Косакова "Тринадцатый", що в ньому виявляється вся чарівна сила Життєвої революції та її провозиря на молоді покоління. З боротьбою маленьких комуністів проти фашистів за кордоном зовсім знайомі діти книжки Кароті: "Нині і Чика", де описуються пригоди двох хлопчиків робітничого передмістя Флоренції. Вони допомагають своїм братам у хній боротьбі з фашизмом. Ця книжка дає картину побуту італійського пролетаріату та його революційної боротьби. У другій книжці того самого автора, "Мішка в Росії", — комсомолець, Чика потрапляє в Італію до Москви й робить важливі послуги партії та радянській владі. Ця книжка дає дітям розуміння значення боротьби в міжнародному масштабі.

З життям дітей за кордоном знайомить збірник оповідань "Діти Запада". Тут капіталізму, що іскрою чинило падає на молоді покоління, чудово змальовано в творях Джека Лондона, найулюбленішого з дитячих авторів, у його оповіданнях "Забастовав!", де говориться про хлопця, що працював над силу на заводі і зморився до повного виснаження сил і хворіє. За його підрухомом виникло, що він робив 13 мільйонів рухів на противагу, він більше не хотів цього робити, а пішов собі за очі.

Життя селянської дитини в Росії правило й тепло без зайвих прикрас описав С. Т. Семенов. Його „Мишка-домашку“ читають з великим інтересом, і воно викликає в дітей любов до селянської дитини. Гарна книжка П. Замошніського „Барська планка“, що містить у собі декілька оповідань, малює жалюгідні картини кріпацтва. Друге оповідання про „В бурю вночі“ розповідає про подвигів дівчини, що врятує батька-комуніста та все село від бандитів-дигонівців. В цьому — ж збірничку вищеописаних оповідань, що надто захоплює дітей, в чехівському стилі „Письмо к Леніну“ де селянський хлопець, доведений знаннями до розпачу, пише листа до В. І. Леніна, прохачи підтримати його, певний у тому, що дідусь і дідусь відучиться на горі білих. І він не помилявся. В. І. одержавши листа, дав розпорядження видати все потрібне родині хлопця. Читання цього збірничка для дітей багаторий настрої, розбуджує ініціативу та сміливість.

Для дітей старшого віку гарні оповідання І. Вольнова „Так було“ з життя дорослого чоловіка села або друге оповідання його під заголовом „Ванчик“ (з великого оповідання „О дніх моєї життя“), де дається низка картин важкого селянського життя, що в ньому дитина майже не бачить радощів, страждає за себе й за батьків, але всіляко намагається відстояти себе й рідних перед „неправдою“ життя того часу.

Ці оповідання має надто гарне вихованче значення в тому розумінні, що зворушує волю й тверезий погляд на життя в юного читача. Селянська психологія, що нею пройняте оповідання автора — селянина, робить її особливо норвежкою селянської дитини.

Книжка О. Пурда „Сольме з сонячного хутора“ (переклад з норвежкого) теж надає духу та любови до праці, бо в цьому оповіданні описується трудове життя норвежкого селянина-хлопця на фоні чудово описаної норвежської природи.

Замісна міста з селом до деякої міри відбивається в книзі Н. І. К. Фурова „Наша робота“, де розповідається про дітей з робітничого села, яких денщик, що завжди ладні служити справі робітничої класи й ширі приймають до серця змичку міста з селом. До книг, що розбуджують у дітей умінь подолати всілякі труднощі, підносять енергію до боротьби з перешкодами, можна віднести назвичайно художньо написане оповідання Н. Северова „Мишка Додонов“ (з книжки „Ташкент город ханський“), де намалювано селянського хлопця Мишку, що іде за хлібом до Ташкенту, щоб врятувати від голоду сім'ю. В дорозі з голоду помирає його товариш, і він бачить своїми очима що боротьба з голодом, навіть переносить її сам, але його енергія перемагає голод.

Сюди ж можна віднести й книгу М. У. Желя „В нову життя“, де розповідається про тинаху хлопця, що приїхав до Ленінграду за часів розрухи й не найшов своєї матері, хлопець потрапив в трущобну обстановку, і під впливом її складається його характер і виробляється чесна людина й корисний робітник. Зустріч Бориса з вуличними дітьми, знайомство з ними та боротьба, не лише фізична, а й моральна — все це дає чудовий матеріал для того гарту, з яким дитині не страшно випадково шкідливих впливів.

Чималу роль у вихованні підлітків виробничий ухил, що він відбивається і в художній літературі, починаючи з книжок для малечки дітей. Що розповідали Петері й друзі? Герієтти Цуррюлен (знайомство з предметами, що навколо, та їхнім походженням), книги К. У. Шинського „Как рубашка в поле выросла“, Смирнова та Чичагова „Откуда

посуда“, Мітчев „Песенка нового паровоза“ (описання частин паровозу в цікавій формі) та значущі книжкою того самого автора „В Америку“ (для дітей 8—10 років), відкриті діти доводяться, як в Америці будуть хмародари, як американські фермери легко й швидко доють кіз за допомогою газопроводного двигуна й т. ін. Особливої уваги заслуговує тут серія книг „Орлячо-Степанівська куколка“, „Под сенью дошми“ і т. д., що з цих днів і цікавої форми й легко ознайомлюються з виробництвом та його технікою.

З великим інтересом та користю для себе діти прочитають книжку Боніга „У героїв техніки“ та Владимирського „Фелькс інженер“.

Знайомство з певними нині сучасними питаннями про радіо дає книжка Штерера „Радіо-Робинзон“ Орлячо-Степанівська куколка, який після завіри паровоза потрапив на острів дикунів і врятував його від них тільки через допомогу, викликану ним по радіо-приймальнику, що його зумів збудувати хлопець на острові дикунів. Таке читання знайомить дітей з радіо й дає їм стимул вивчати його серйозно. З художньої дитячої літератури що до позитивного планування можна рекомендувати книжку Н. Бабаєва „Красные орлы“, оповідання з життя військових дитин, де замальовано смислові бойові пригоди друзів авіаторів. Діти читають цю книжку із захопленням. Цікаво для дітей і жваво написану книжку Вайсбеймана „Юные авіатори“ для дітей старшого віку серія книжечок за ред. Поллова „Воздушные приключения“.

Знайомство з життям інших народів, з гітлом капіталу та колоніальною політикою дає книжка А. Суслендера „Черний вождь“, що закінчується картинкою конгресу Комінтерну. В книзі проходить ідея інтернаціоналізму, братства працюючих. До цієї ж категорії можна віднести й книгу Каринцова „По зєриним тропам“, оповідання з життя американських ліверів, що оселилися на незайнятих ділянках і провадять завзяту боротьбу з віроломними капіталістами.

З побуту червонокожих знайомить дітей книжка Х. Хебнікова „Краснокожые“, де індійці, всупереч традиційним описанням, є не страшні дикуні, а значайні мирні робочі мешканці землі. Гарзд знайомить дітей з побуту інших народів і друга книжка П. Хебнікова „Каса японский мальчик“, що вона дає картини японського побуту, також книжка Кіплінга „Котуку“, що малює побут „ескімосів“.

Велике вихованче значення для дітей мають біографії вчених та дослідників. З цього боку можна рекомендувати книжку Каринцова „По першим рельсам“, де в формі оповідання дано біографію винахідника паротургу, Стефенсона, та нарис його діяльності, а також „Едисон“ того самого автора, де, крім біографії, написано у формі оповідання, викладається суть науки його винаходу.

Ми не згадуємо тут про видання „Юного Леніна“ та спеціальну літературу (до Міжнародного тижня, 1-го Травня, Жовтня), бо тут все має виховне значення, і його можна завжди пропонувати дітям для їхнього політичного виховання.

З перелічених нами російських книжок деши можна з успіхом видати українською мовою. Щоб піднести людське життя на належну височину, в нього треба влити всі людські сили, і наше завдання полягає в тому, щоб виховати в дитині працівника й борця, а для цього потрібні й відповідна література.

Т. Ганжулевич

ОГЛЯД ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ ЧУЖОЗЕМНИХ МОВ

НАВЧАННЯ чужоземних мов зараз знаходиться в дуже несприятливому становищі. Життя давно вже замило хлібську стіну культурної відокремленості нашого Союзу від західно-європейської держави. Майже що-дня ми бачимо все нові делегації закордонних робітників або вчених, що приїждять до нас познайомитися з нашими досягненнями в галузі господарчого та культурного будівництва. Кожен раз приїзд такої делегації викликає метушню: треба шукати перекладачів, коректорів, промовців та ін. Молоді вчені, що виїждять з радянської території та що бжають удосконалити свої знання, теж не можуть обійтися без знання хоча-б однієї чужоземної мови й т. н. й т. д.

Але, з другого боку, бачимо, що одночасно зі збільшенням попиту на знання нових мов, наші учбові установи наче-б то виявляють тенденцію зовсім „анулювати“ значіння нових мов у загальному планові навчання.

Звичайно, при такому стані речей не можна сподіватися на значну кількість книг у зазначеній галузі. Школа майже до цього часу перебуває на рештках старого часу, тільки адаптуючи її подекуди до вимог сучасності. Перебрався, наприклад, старий підручник „Гласер і Пецольд“, „Короткий коментар німецької мови“, „природа“, додається біографію В. І. Леніна, К. Маркса та ін. без ніякого зв'язку з текстом — і „переробку“ закінчено. Жадно уваги до вимог сучасної педагогіки, до стану нашої школи!

Ще в гіршому стані перебуває справа з методикою викладання нових мов. Тут безумовно „tabula rasa“ (чиста дошка). Автору цих рядків доводилося чути від найкращих педагогічних місячників хоча-б віддаєних оказією у цій справі, але даремно: ніхто про це не турбувався. Викладачі викладають за „intuitivem“, як викладали завжди, а звичайний невисокий культурний рівень їх (на великий жаль, ще зараз маємо чимало закордонних Вразливих у нашій країні) становить їх в останній ряд сучасного педагогічного війська.

В той час, як у Росії все-ж часом одразу з'являється нова книга або підручник, на Україні справа перебуває в дуже тяжкому стані.

Взагалі, українських підручників чужоземних мов на ринкові мається тільки чотири. Три з них німецькі, четве тій англійській. Це перш за все, той-же „Глєзер та Пецольд“ (Підручник німецької мови, видання Держвидавиздачу, потім і „Короткий коментар німецької мови“ Б. Краєвського та „Hammer und Sichel“; підручник німецької мови Жозефіни Бургардт. Ось і все. Для вивчення англійської мови маємо підручника Поніковського. Для французької — нічого (не згадуємо тут застарілого підручника Руссової).

Розглянемо тепер кожний підручник окремо.

„Lehrbuch des Deutschen Sprachens“ (Підручник німецької мови) видання третє, виправлене й доповнене. Держвидавиздачу, 1925) в сучасний момент може святкувати 25-річчя ювілей свого існування (1900—1925).

У свій час цей підручник набрав великої популярності, як перша книга, досить уміло пристосована до вимог „натуральної методи викладання закордонних мов“. Цей підручник доповнює ще 14 стінними малюнками „для познани в класі“, що їх знає кожний колишній гімназист. При виборі матеріалу складачі намагалися дати такий матеріал, який відповідав би рівню розвитку учня перших класів бувшої гімназії. Тут ми бачимо в поступовому порянку: школу, людину, одинокі будинки, сад, тварини, час, географія Європи. При цьому складачі схилювалися не виходити за межі інтересів дитини. Що до словникового запасу,

то тут значно перебіляють „лексичний запас шкільного життя“.

Нове видання цієї книги (Київ 1924 року, надруковано 1925 р.) позначається деякими змінами: деякі статті замінені іншими („добродій“ уступили місце „робітникам“; в § 73 замість „чашки молока“ читаємо „миска каші“ (21); замість „шкіль“ маємо „трудоушколу“ (§ 78). Крім того, додано деякі нові параграфи: § 84 — про Червону армію, § 125 — про Перше Глизна, § 147 — про Жовтневий революцію, § 148 — про Карла Маркса, біографію В. І. Леніна та „Інтернаціонал“. Але, взагалі весь характер підручника зберігений, і ці новини майже зовсім губляться в тексті. Інтереси сучасного „юного піонера“ кицький рух, фізкультура та ін. зовсім залишені без уваги.

„Короткий коментар німецької мови“ Б. Краєвського уявляє собою звичайну граматичку німецької мови. Автор намагається, поготилив два збори викладачів нових мов. Бо в той час, як одні вчителі, перебуваючи вірними традиційним способом старої мовної школи, не можуть позбутися своїх схоластических систем та цураються всьляких новин, інші відкидають уgom олю, використовуючи досвідом та наукою. Хоча, і тототий самі, всі базиками бачили, що ніхто не поставити як зазвичай лінгвістичних курсів“. Але, взагалі, треба визнати, що порівняння авто і зробити граматичку приємною не дають бажаних наслідків, і ролі „мирового посередника“ йому не вдалося дати. Докладнішу рецензію на цю книжку М. Йогансен в цьому числі („Н. К.“). „Hammer und Sichel“ Жозефіни Бургардт (вид. Київського 1925 р.) призначений для праці з дорослими, тоб-то для профхії, робфаків і технікумів. „Автор намагається дати“ систематичний і „грунтовний“ матеріал. В першу чергу автор хоче дати учневі змогу придбати деякий запас слів та виробити почути мови; лише на другому році „можна більш увагу звернути на граматичку та переклади“.

Запас слів вистає й „шкільного життя трудового людства“; з науки, ремісництва, хліборобства та ін. Спочатку підручник нагадує „Глєзера та Пецольд“ (що до матеріалу та його поступового розвитку, але в другій половині прага дає надто цікавий матеріал у галузі техніки, хліборобства, соціального життя та ін. На нашу думку, ця книга є одним з найкращих підручників німецької мови нашого ринку. Хоча „Hammer und Sichel“ і пристосований до дорослої аудиторії, але, на нашу думку, цей підручник можна було-б використати й у трудових школах, бо в сучасних умовах життя не доводиться серйозно трактувати про різницю інтересів дитини з учнів трудових шкіл та „дорослого“ з профхії.

Що до підручника англійської мови Поніковського, то він має одну значну особу, а саме, він повзоблений вказівкою що до вимови слів. Це рб'ить його придатним тільки для праці з навчальцем, бо самостійної праці, до якої й привчається вся наша педагогічна система, з ним провадити не можна. Англійська мова відносно одинокі, як звісно, складає одну з найтрудніших з усіх мов, ту відсутність твердих вказівок робить необхідним постійне звертання до порядку або до навчальця.

Окремо стоїть видання для німецьких шкіл „Im goldenen Kinderland“ (читальня для дітей) та „Deutsches Lesebuch“ Адама Емха. Перша книга перекладає мету навчити по-німецьки та вчити читати німецьке письмо. Взагалі, цей підручник має традиційний сантиментальний „німецький характер, де поририє т. Леніна та Троцького стять поруч з дєбродійними дєма

ми та чистенький німецьким, буршаном". Що до "Німецької читанки" А. Емкі, то вона цілком пристосована для німецьких дітей, і на Україні по інших школах нею користуватися не можна. Матеріал теж значущий, дитячий, розрахований на дитину "доброго старого часу". Тільки "Жовтнева революція" та "Перше Травня" відрізняють цей підручник від читанок, що їх уживають де-небудь у "демо ратичній Німеччині".

Коли ми звернемося до підручників, надрукованих російською мовою, то тут треба в першу чергу зазначити, на нашу думку, найкращий підручник Русса "Елементарний учебник немецкого языка" та "Краткая грамматика немецкого языка". Автор зумів найбільше за всіх скласти підійти до інтересів сучасного учня (перевежено дорослого) та дати в своїй книзі матеріал, схематично упорядкований, у суворій поступовості переходячи від елементів до більш складних питань. На великий жаль, підручник цей видано досить велиським, із зовнішнього боку він зацікавити не може. Що до ілюстраційного матеріалу, то його зовсім немає. Це теж треба віднести до хиб цього, взагалі гарного, підручника.

Надо цілком теж. Робоча книга по німецькому мові, складена А. Губе, Б. Каном та Х. Озоайном. Автори мали на меті не "активне", а "пасивне" вивчення мови, тоб-то придати розуміння наукової книги за допомогою словника. Взагалі, підручник частинною нагадує гарного, "самонавчального" й розрахований на дорослого учня.

З останніх видань треба відзначити "юнацькі книги" (Jugendbücher) Н. Браунштайна, які повинні замінити старі Манштейнські видання закордонних творів, пристосованих для читання в школах. Кожна книжка має словник та коментарі. Нарешті, варто зазначити та "Учебник немецкого языка" Анарєвичи та "Короткий самоучитель немецкого языка" А. Несселера.

Взагалі, на нашу думку, для викладання в класі найкращий із зазначених підручників — це "Елементарний учебник немецкого языка" Русса. Для самостійної праці особи, що бажає майже самотужки вивчитися німецької технічної мови, найбільш підходяща "Робоча

книга по німецькому мові" А. Губе, Б. Кана та Х. Озоайна.

З хрестоматійного матеріалу наведемо на "Klassenkämpfe" Браунштайна та на "Краткую техническую хрестоматию" О. Добровольської і Д. Гамм. Перша може бути з успіхом використана в соціально-економічних школах, остання в індустріально-технічних. Сага тільки мати на увазі, що матеріал в останній тріхх орієнтований, головним чином, привнесений зацікавленому дьту.

Викладання французької мови зараз не має такого значіння, як викладання німецької. Але що до підручників, то їх цілком вистачає. Тут, мабуть, грає роль, так мовити, "інерція" старих культурних звичаїв. Але з ізоляційного боку ці підручники ще далі вистають од певних "питань дня". Для перших років навчання все-ж можна було б рекомендувати П. Люке "Руководство для обучения французскому языку по естественному методу" (для трудової школи); К. Ганшпа "Учебник французского языка для начинающих"; Эрделя і Быховська. Новий учебник французского языка; Россина і Шмидт "Иллюстрированный курс французского языка"; Коноф "Руководство для первоначального обучения французскому языку" (для старших групп). Помери Потюка "Французская хрестоматия"; Фриденберг "Книга для чтения на французском языке" та деякі видання французьких письменників. Для поглиблення можна рекомендувати Гессена "Хрестоматія по английскому языку" та Милера "Материалы для изучения английского языка".

Взагалі, так на Україні, як і в РСФР, викладання чужою мовою не має ще на ґрунті методологічну проробку, на уявляю за всією системою радянської освіти, на відповіди підручників — одним словом, на повільне приєднання до загальної життя країни. Будемо сподіватися, що на цей бік справи буде звернуто досить уваги в самому найближчому часі.

P. Bim

ПІДРУЧНИКИ ТА МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА З МАТЕМАТИКИ

ЯКШО взагалі кількістю та якістю підручників для наших шкіл усіх типів після переходу їх на новий шлях після революції не задовольняють сучасним, то що до підручників з математики тут справді стоїть дещо чи не найгірше. Ті покоління вимоги, що їх встановив Наркомос України — підручники мають розробити свою теорію на конкретну матерію, вони мають відповідати вказівкам сучасної методик — ці вимоги не нові, але їх ще й досі не здійснено цілком, і навіть найкращі підручники тільки до деякої міри наближаються до задоволення цих основних принципів. Це однакво доводиться казати про підручники для кожної школи.

Розглядаючи школи різних типів окремо, знаходимо там сльадувачі стан підручників з математики.

Школи селянху. Тут ми маємо підручники двох типів, що різко відрізняються один од одного. Іх перший тип — це підручник, що в той чи інший спосіб скерований на комплексову програму й до певної міри намагаються дозорикуватися феоіонізма. Це — підручники для перших чотирьох років навчання. Другий тип — це підручники сучо-предметної, що розробляють окрему

галузь математики; вони, головним чином, охоплюють програму трьох останніх груп трудовиків. Розберемо найбільш поширені підручники цих типів.

З першого роду підручників найпоширеніший "Живий Рахунок", що складається з частин: I — для першого року навчання, II — для другого року й III — для третього та четвертого груп. Цей підручник уже давно почав уживатися у нас на Україні. В останньому пєреработаному виданні 1925 р. його авторами є Ол. Бернштейнський та Зявляшєв. Всі три частини цього заданника призначено для трудовиків на селі, й тому матеріал для задачок автори беруть з оточення селянської дитини на Україні, щоб-то задачки згадують про трудове життя селянина, про ремесляників на селі, про шкільну працю та розваги дітей; не забули автори й тих дисциплін, що викладаються в школі, й багато використовують дані з природознавства, головним чином, з географії. Автори не відкремляють арифметику від геометрії та початків алгебри (розв'язування простіших рівнянь). У першій частині геометрію з арифметикою злито досить влучно, а вже у другій та третій частині

цього, так — би мовити: органічного злиття по- між цими галузями математики немає і це збова авторів) частіше геометрія виходить однією від арифметики. Перша частина особливо від інших відрізняється, можна сказати, своїм багатим, несамітнім характером, а вже в двох слайуючих частинах дуже кидається в очі штучні завдання, що нагадують нудні задачки королівського часу. Правда, таких задачок є менше. В усіх двох частин знаємо, що його логіку Рухови: багато матеріалу з математики, що його легко ув'язати з комплексними темами Головошвику, навіть пристосовувати математику до комплексів і зв'язувати геометрію з арифметикою. Крім того вже з самих завдань та способів їх ув'язки по- між собою зрозуміти багатьох відомостей, методичних висновків. Цю книжечку перекладено на російську та німецьку мови, а тому вона поширена й серед шкіл нацистської.

Друга книжка, що також розробляє математичний матеріал за комплексними темами, це книжка Ол. Астрба „Арифметичні задачки“. Рік І. Ол. Астрба розробляє матеріал уже старішим, ширшим способом. Він часто вживає цілого оповідання замість коротенького завдання „Жирого Рахунку“. Але ці оповідання часто бувають нецікаві й знадто довгі для дитини. Крім того, Ол. Астрба серед комплексних тем узяв дуже вузькі (як учень сам один іде до школи, бавиться й т. ін.), чого не має поразки по совику, й частіше, ніж автор „Жирого Рахунку“, вживає штучних задачок і гірше, як вони, знає геометрію з арифметикою.

Далі йде „Курс математики“ ч. І (Фесенко, Голубенко, Карпенко) й ч. ІІ (Фесенко, Голубенко). Частина І, власне, не складено за комплексними темами, а другу розбито просто за темами Головошвику. Тут штучного матеріалу дуже багато, ширше геометрію з арифметикою виконано замість гри й введено працю в математичній лабораторії та математичні екскурсії. До кожної теми додано методичні вказівки, де в першій частині вказано взагалі про принципи викладання математики в трудовій, а в другій — про ув'язку даного курсу з комплексними темами та значіння подальших праць.

Після цього можна ще зупинитися на двох збірках „До світа“ та „Червоної Зорі“. Це не суто математичні, а комплексні збірки, де подано комплексову розробку тем і де математика є частиною соціальної комплексної розробки теми. Тут учитель знайде готові вже зразки розробки тем. На доду математики в кожній з цих збірок припадає, на нашу думку, небагато місця і крім такої збірки вчителю доведеться з учнями проробити чимало праць, щоб навчити їх техніці математики. Проте, і „До світа“ (автори Ол. Астрба, Лог, Іванчик, Соколовський) і „Червоної Зорі“ (колектив під орудою М. Суліми) заслуговують великої уваги, як цінний крок уперед до здійснення комплексної методи викладання.

Крім цих книжок, є ще книжки іншого типу, що хоч і не призначено для перших чотирьох років трудової, але вони не належать до комплексних. Це чотирі частини „Арифметичного задачника“ Я. Челігі для перших чотирьох років. Задачки т. Челігі одні з найстаріших задачників українською мовою. Їх було надруковано зараз після революції й з того часу вони поширилися й поширюються по українських школах. Спочатку це були задачки шляхом старого типу, хоч і освітлювали до деякої міри українське життя. Що далі т. Челігі робив зміни в них і наближав до комплексних тем. Але навіть і тепер вони ще зберігають характер старих задачників — їх штучні завданнями, з одностороннім арифметичним матеріалом від геометрії. Проте, й у них є цікаві місця, особливо ті таблиці (з економіки, статистики, селянського господарства), що вмістив тут автор. Ці підручники й досі вживаються по багатьох школах.

Нарешті, ми маємо переклад з російського „Життя та знання на числах“ (Зенченко та Євченко). Тут переважно арифметика, і обчислення поверхонь та об'ємів зустрічається різко. Матеріалом для завдань служать тут знов селянське життя, і книжку побито на розділи відповідно цьому матеріалу. Знаходимо в цій книжці і про устрій будинку, і про ковання криниці, і про працю в полі, саду, нагорі й т. д. багато завдань. Автори позначили завдання, що вимагають пізнання зображення різних відомостей, вимірювання. На жаль, більшість завдань мають на собі відбиток російського походження й не цілком відповідають нашим умовам життя. Однак учителям, маючи зразок, легко вже буде самому скласти потрібні зв'язки з українського життя. Через це ми можемо й не читати цієї книги вчителів. Перестерігаємо лише: на обкладинці цієї книжки зазначено: „Для другого року навчання“; не помилка: дану книжку призначено для четвертого року.

Далі йдуть підручники предметів. Серед них знаходимо маленькі книжечки Нікітіна „Перший ступінь з геометрії“ та „Другий ступінь з геометрії“. Ми дуже цікаві для вчителів, київських комплексних шкіл, дуже селянської школи. В них подано теоретичні відомості з геометрії, де діються цікаві способи (з методичного боку) проробки матеріалу та небагато задачок практичного характеру. Хоч сам курс розроблено абстрактним способом, але дуже багато вправ та методичних підходів до геометрії мусять зацікавити вчителів.

Геометрії — ж присвячено в книжці „Збірка „Задачник до початкової геометрії“ (про самий курс геометрії вказано далі). Тут також розроблено, головним чином, абстрактний матеріал, але розробка йде лабораторною метою. Безумовно, зараз у нашій школі не знайдеться багато часу, щоб проробити вправи з цього задачника; але деякі з них настільки цікаві, що вчитель згодом ув'язати їх з комплексними темами і проробити з учнями або, як крайньому разі, перенести на ті години, коли він проробляв вправи на вдосконалення в технічних „навчаннях“.

Це й усе що ми маємо для чотирьох молодших груп трудової. Як бачимо, тут нічого немає для міської школи. Можна, однак, вказати старе видання „Жирого Рахунку“, але воно вже застаріло. Через це наша школа вживає в міській книжці, що видано для шкіл РСФРР, і переважно книжку А. В. Ланкова „Арифметичний задачник на початок обчислення“, ч. І, ІІ, ІІІ, ІV (для кожного року навчання окрема книжка). Цей задачник не може задовольнити нашої школи насамперед через те, що він оперує з матеріалом, дуже далеким від українського життя, з матеріалом російським (у багатьох місцях свого задачника А. Ланков дає відомості про життя Тверської губ.). По-друге, задачник цей складено відповідно до програм московського ГВСУ й таким чином уже в самій основі він ґрунтується від українського Головошвику. Це неормальне явище помічається по багатьох школах України, що ведуть звітність російською мовою: за браком підручників, що відповідають нашим вимогам, вони користуються російськими підручниками й програмами ГВСУ. Повторяючись до підручників А. Ланкова, можемо зазначити, що він також намагається злати арифметику з геометрією, хоч у більшості випадків не йому не вдається. За браком місця ми можемо ще коротко сказати, що в Ланкова помічаємо ми багато штучних та абстрактних завдань і велике захоплення абстрактними вправами „стовпчиками“. Зате в нього-ж знаходимо й чимало статистичних відомостей, що їх легко вчитель зможе перетворити на задачки.

Старші групи семітрики обслуговуються в нас книжечками, що присвячені окремим предметам й не пристосовані до комплексної методи. Курс алгебри, що маємо ми, належить К. Ф. Лебедінцеву „Алгебра для трудової школи“ і складається з двох частин. Це є підручник теорії алгебри; містить він у собі асе

той матерія, що вказано програмою Головосянчу. Приблизно до себе цей підручник тим, що весь курс просякнuto ідеєю функційної залежності та графічного інтерпретацією цієї ідеї. Не дивлячись на те, що вийшли книги багато цікаві з методичного боку подороби, слід визнати, що, загалом, книжки ці є абстрактними підручниками й не можуть відповісти сучасним вимогам Той саме автор дає і „Збірник алгебраїчних задач“, теж дві частини. Цей задачник належить до найкращих задачників, бо хоч і є в них штучні та абстрактні завдання, але багато є життєвих, практичних. Як і в своєму курсі, автор використовує тут ідею функційної залежності.

Для геометрії ми маємо два підручника Ол. Астряба: „Наочна геометрія“ та „Геометрія на дослідах“. Першу з цих книжок автор призначив для молодшої групи трудшкoли, й вони є курсом пропедевтичної геометрії. Але по більшості й першу, й другу з цих книжок уживають уже в старшій групі. „Наочна геометрія“ містить у собі досить багато матеріалу, що прирoбляють діти за вказівками автора лабораторним шляхом. Тут ми помічаємо знов геометрію одираючу від похитки абстрактною наукою.

„Дослідна геометрія“ (або „Геометрія на дослідах“) — це другий ступінь геометрії. Це також абстрактний підручник геометрії. В цій книзі ми знайдемо значущий курс елементарної геометрії, але розробку Ол. Астряба дає незвичайно. Кожне положення геометрії, кожна теорема ілюструється спочатку дослідом, а потім уже доводиться логічно. Самі доводи автор значно спрости, і в багатьох випадках вони цілком зрозумілі для дітей. Навіть складні доводи про обід та поверхню кола надалися автором значно полегшити.

Підручники К. Лебедінцева та Ол. Астряба, хоч вони і є абстрактні, вважалися найкращими на Україні й навіть у Росії мають велике поширення (їх перекладали на російську мову вихідцями майже одночасно з українськими).

Поводячи підсумки, ми можемо казати, що підручниками з математики в нас забезпечено лише перший кошик трудшкoли на селі. Що до міських шкіл, то тут ми просто не маємо підручників. Три старші групи семіриків обслуговуються підручниками Астряба та Лебедінцева, що не мають ні сільського, ані міського ухилу.

З підручниками для профшколі справа обстоїть ще гірше. Тут власних книжок у нас зовсім небагато, а переклади з інших мов теж не досить. (Переклади переважно на рос. мову).

До перекладних книжок належать цікаві твори Бореля, що для німецького видання переробив за згодою автора Штекель. — „Елементарна математика“. На російську мову перекладає й ч. І Арфимтика й алгебра а ч. II. Геометрія. Обидві ці книжки, безумовно, цікаві для вчителя, бо Борель і Штекель обидва належать до новаторів у методі математики, але вживати такі книжки та й підручники в профшколі було-б важко, бо вони, насамперед, надто абстрактні та надто довгі.

„Тригонометрія для машинистів і електротехніків“ А. Геса теж видана на рос. мовою. Цю книжку можна дати до рук учнів; в ній яскраво виражено й ухил. Але тут виникає питання, чи потрібно нам взагалі робити математичні дисципліни у профшколі й відирати навіть тригонометрію від геометрії? На наш погляд, цього не слід робити, й тоді обидві ці науки тільки виграють у профшколі, доповнюючи одна одну. Через це й книжечку Геса можна дати до читання. Залишилося згадати про „Курс геометрії“ М. М. Душіна (рос. мовою). Книжка, безумовно, цікава, не тільки т. Душін дає цілком новий підхід до геометрії. Кожному вчителю необхідно познайомитися з нею. Але, на нашу думку, давати таку книжку як

підручника учнів не можна, бо вона для нього й надто цікава, й надто абстрактна; це, між іншим, і приносить деякі з харківських шкіл, що викалали цю книжку, зрештеші від неї.

Останні книжки з теорії математики: „Основи арифметики й алгебри“ проф. Д. Синцова й Е. Марчевської та „Початки математики“ проф. Синцова й ин. Обидві ці книжки призначено для шкіл фабзавучу. В першій з них знайдено ці-ліє перенесення багатьох питань арифметики та алгебри з курсу теорії до задачок, а в другій навічальніше — це збірник задач, де по більшості задачки не абстрактні, а розробляють питання техніки та економіки; в той же час на цих задачках ілюструється й теорія.

Окремих задачників для шкіл цього типу в нас теж небагато. Найбільшій з них — це „Математичний задачник для шкіл робочої молодіжкi“ Гордо, Зарецький й ин. Він має в собі досить різноманітний матеріал, але, на жаль, і силу недоглядів та похибок (якот означення калорії й т. ин.). Слідуючий „Задачник по горному делу для шкіл робочої молодіжкi“ Зарецького й Пискєра має вже специфічний ухил. Обидва ці задачники (рос. мовою) призначено для шкіл фабзавучу, й у них немає тих відділів математики, що потрібні профшколі, а це входить у програму фабзавучу.

Таким чином, школи фабзавуча та профшколі за забезпеченні підручниками з математики ще гірше, ніж трудшкoли, а українською мовою підручників просто немає. Через те зараз наші профшколі користуються або підручниками, що призначено для трудшкi (Астряб, Лебедінцев), або російськими книжками, переважно підручниками (алгебра та геометрія) Киселевського та Синцова й навіть після всіх поправок, що введено в них, не відповідають сучасній методіці. Нарешті, у нас вживають те „Робочу книгу по математикє“ (рос. мовою) Беркута, Гастєва та ин., що ні в який мірі теж не відповідає сучасному призначенню, як не визнано в засіданні математичного гуртка педагогічної секції Наук. Т-ва в Харкові. Нарешті, *Вузю* мають у нас всього дві книжки (обидві рос. мов.). Граве Д. „Краткий курс математического анализа“ та Синцов Д. „Задачник по высшей математике“. Обидві книжки оперують знов з абстрактним матеріалом. Ясна річ, що вища школа користується старими книжками, що цілком не відповідають сучасному курсу.

Що до *методичної літератури* при викладанні математики, то й тут у нас не краще. Не кажемо про офіційні видання Н. К. О. та окремі статті у відділі бібліографії, що в нашому стані дуже цікавий методичний матеріал, а переходимо до окремих книжок. Тут маємо „Математику в трудовій школі“ Вороняка. Це дуже цікава книжка, де вказано й основні засади й програму математики, хоч тепер ця книжка вже трохи застаріла, бо автор не торкався в ній питання про роль математики в комплексовій системі. Далі йде „Математика в школі робітничої молоді“ Гордона Невелєва, але цікава брошура, бо автор пробує розв'язати болючі питання сучасності. Нарешті, ми маємо „Введение в современную методику математики“ К. Ф. Лебедінцева. Ця блискуча й дуже цікава книжка мала бути початком методик, що, як бажав автор, охопила-б питання викладання математики по всіх школах від початкової до вищої. На превеликий жаль, смерть перервала цю працю К. Ф. Лебедінцева.

Такий сучасний стан, що в ньому перебуває наша математична література — підручники й книжки з методик. Цей стан накладе на відповідні органи Н. К. О. України й на всіх математиків української радянської республіки обов'язок подати про покращання цієї справи, бо математика для сучасного життя є необхідна пiдвалина, бо без математики не може рiзнятисн ні техніка, ані природознавство (в нашнршому розумінні цього слова), ані економіка.

М. Годубенко

ЛІКНЕП НА УКРАЇНІ ТА ЙОГО ЛІТЕРАТУРА

В ТРАВНІ 6. р. минуло п'ять років з того часу, як плавний й систематичний приступлено до ліквідації неписьменності по всьому Союзу.

Існо, що роботу цю пророблявано при безпосередній участі книговидавництва, книги.

Що-ж дали видавництва в справі ліквідації неписьменності в нас на Україні?

Та перше трохи числових даних.

Літературу, що до ліквідації неписьменності на Україні (головну, і прийнятну, ту, що нижче в огляді буде подано) друковано переважно в таких містах, як Харків, Київ, Москва.

Тут зібрано відомості за роки 1922—75 (включно) і не тільки з праць, що їх видруковано окремими виданнями, але-ж і більш-менш значні статті кружочного, принципального чи суто-дискусійного значіння, що їх було своєчасно вміщено під таких періодичних виданнях, як „Радянська Освіта“, „Селянський Будинок“, „Робочий клуб“, „Путь к коммунизму“, „Коммунистическое просвещение“, „Вестник Просвещения“ та по багатьох інших українських і російських виданнях.

Роки 1922—1925 вийшли й тому, що раніш було мало літератури в справі ліквідації неписьменності, й ще й тому, що саме ці роки дає уже нам плавний підхід до цієї важливої справи „третього фронту“.

Ось поступ видань праць у цій справі!

Рік 1922 дає нам усього лише сім соціальних назв; рік 1923 що кількість уже більш ніж подвоює (15 назв); рік 1924 потроєє число 1923 року (44 назви); перші 8 місяців року 1925 дають уже нам 38 назв, і треба сподіватися, що та інтенсивність у справі ліквідації неписьменності, що спостерігається останніми часами, подвоїть це число, а порівняно з роком 1922 збільшить його не менш як у 10 разів.

Щоб покінчити з числовими даними, треба ще зазначити, що на Україні в справі ліквідації неписьменності (для території України) видано (окремими виданнями чи працями по періодичних виданнях) до 55% усіх праць літератури цього огляду і в РСФСР до 45%.

Що до мови видань, то треба ще зазначити, що до 75% усієї літератури видруковано мовою російською й лише до 25% — мовою українською.

Це стосується й до літератури, що її видано на Україні. Переважну більшість цієї літератури, виданою мовою російською.

Розуміємо наш огляд з літератури, що нею користуваться безпосередньо малописьменне чи неписьменне населення.

1. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ НЕПИСЬМЕННОГО Й МАЛОПИСЬМЕННОГО

А. Українська література

1. Буквар „Червоний прапор“. Вид. ВУНКЛН. Харк. 1925. Буквар виходить уже восьмим виданням. Складено його педагогом Воронцем і Чепігою. Матеріал буквара підібрано цілком цікавих художніх уривків, близьких і легких до розуміння наших селян. Буквар вийшов у кількості 1500.000.

2. Буквар „На зміну“. Вид. ВУНКЛН. Харк. 1915. Складено буквар Гарбузом і Мостовим для підлітків віком 12—15 років.

3. Буквар „Червона зброя“. Вид. ПУВУО. Харк. 1924. Складено Воронцем для червоноарміїців та осіб перемінного складу тергачів.

4. Буквар-читанка „Червоноарміїців“. Вид. ПУВУО. Харк. 1925. Складено Воронцем для червоноарміїців та перемінного складу тергачів.

5. Буквар „На червоних полях“. Харк. 1925. Складено Воронцем і Чепігою.

6. Газета „Геть неписьменність“. Вид. ВУНКЛН. Почала виходити з року 1924, двотижнева газета, містить популярні малі статті, як з сучасного політично-громадського життя, так і з життя сільної малописьменної. В газеті прийнято участь і самі малописьменні. Мова й шрифту газети цілком придатні до читання й малописьменними. Газета, що почала виходити тиражем від 7.000, зараз виходить у кількості 80.000. Зараз газета почала виходити в кількості 150.000 прим.

7. Журнал „Геть неписьменність“. Вид. ВУНКЛН. Як і газета, почав виходити з року 1924. Призначення журналу, як і газети („Г. Н.“), для читання малописьменними після буквара. Журнал складено за комплексовою методою й добре ілюстровано, а також подано багато різних таблиць і діаграм до тексту.

8. „Журнал для підлітків“. Вид. ВУНКЛН. (готується до друку). Призначення його, як і журналу „Геть неписьменність“, для читання після буквара підлітками віком 12—15 років.

Б. Російська література

1. Буквар „Машина-сила“. Вид. ВУНКЛН. 1925 р. Харк. Завдання буквара — вивчити малописьменного робітника. Матеріал для буквара підібрано з тем соціально-політичного життя. Буквар вийшов третім виданням.

2. Буквар „Наша нива — наша сила“. Російський буквар для дорослих селян. Вид. ВУНКЛН, виходить третім виданням.

3. Буквар „Долой неграмотность“ для дорослих. Вид. ВУНКЛН, виходить третім виданням, складено буквар Ельшиною, Богуславою та Курською.

4. Журнал „Долой неграмотность“. Вид. ВУНКЛН, як і український „Геть неписьменність“, використовується по лікпунктах та школах серед малописьменного дорослого населення.

Окрім того, слід зауважити ще на літературу для малописьменних у виданнях Держвидаву, як „Бібліотека малописьменного“, що її видано вже в кількості по-над 50 окремих назв, „Бібліотека селянина“, що нараховує зараз по-над сто назв і „Ленінська селянська бібліотека“.

Всі ці бібліотеки містять у собі цілу низку різних серій, а саме: „Красное писемство“, „Полизна“, „Агитрепінга“, „Ветеринария“, „Сельские хозяйства“, „За радянское счастье“ то-що.

Серія Бібліотеки написана простою розумною мовою, придатним для читання шрифтом. „Бібліотеки“ ці слід рекомендувати для вжитку по всіх лікпунктах.

II. ІНФОРМАЦІЙНО-АГІТАЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА

А. Українська література

1. Збірник „Геть неписьменність“ ч. I і II. Вид. ВУНКЛН, уложив Воронцем, Харків, 1924. з матеріалів що до ліквідації неписьменності та малописьменності. В збірниках міщено, крім того, форми та методи агітації за лікпек, гасла, відозви, матеріали суду над неписьменними то-що.

2. „Червоне слово“. Хрестоматія. Склали Чепігін І. Малецький. Київ Вид. ДВУ. 1925. З матеріалами до революційних свят.

3. „Перше травня“—збірник. Вид. ВУНКЛН. 1924. В збірнику подано досить багато матеріалу для переведення для Першого травня по ліквідуці.

4. „9 Січня“—збірник, укладений А. Воронцем. Вид. ВУНКЛН. 1924. З матеріалами, що мають пам'ятні події 9 січня. Збірник можна з успіхом використовувати по школах ліквіду.

5. „Тарас Шевченко“—збірник. Вид. ВУНКЛН. 1924. Склад Воронцев. Збірник складено з нагоди 110 років народження Шевченка.

6. „Ленін та значення неписьменності“, вид. „Червоний Шлях“, 1924 р.—Харк. Збірник, склад Воронцев. В збірнику вміщено уривки з промов та праць Ленінових що до ліквідації неписьменності. Книжку можна використовувати підчас переведення агіткампанії ліквіду.

Б. Російська література

1. „Ми уже грамотні“, збірник статей та праць козачих ліквіду ім. Леніна. Київ, 1924.

2. „За грамоту“, Вид. ВУНКЛН, Москва, 1925, з матеріалами що до ліквідації неписьменності. В збірникові підбрано соціальні художні матеріали; інспіровані, програми виступів, кампаній то-що.

3. „Весна боротьби неписьменності“, Вид. „Красная Новь“, ГПО, Москва, 1923. Збірник статей що до ліквідації неписьменності. В збірнику порушуються питання про притягнення суспільства до справи допомоги ліквіду.

4. „На помощь школе“, Вид. „Красная Новь“, 1924 р. Збірник з матеріалами до переведення кампанії в справі допомоги школі силами громади й самих учителів.

5. „Ленін і неграмотність“, Збірник Вид. „Красная Новь“, Москва, ГПО, 1924. З матеріалами уривків, статей та промов Ленінових у справі ліквідації неписьменності.

Окрім того, вміщено досить багато статей агітаційного значіння по різних журналах.

З них зазначимо статті по таких журналах, як: „Радянська Освіта“—До майбутнього з'їзду та ліквідації неписьменності“, С. Епштейн, № 2, 1925.

„Селянський будинок“—1) „Письменний навчальний неписьменності“, Ц. Піагорієнська, № 2, 1925; 2) „Роль селянства у справі ліквідації неписьменності“ Ц. Піагорієнська, № 5, 1925. 3) „Етапи боротьби з неписьменністю“ А. Воронцев, 4) Як провести комплекс „Перше травня“ в лікувках, ст. А. В.

„Робочий клуб“—1) Перше мая і агітація за ліквіду. Ц. Піагорієнська, № 4, 1925. 2) „Борьба с рецидивом неграмотности“, Ц. Піагорієнська, № 2, 1925.

„Путь к коммунизму“ 1) „Стінні газети малописьменных“, Свищова-Адлер, № 2, 1924. 2) „Единственный фронт“, Ц. Піагорієнська, № 1, 1924.

3) „Очерковые задачи по ликвидации неграмотности“, Ц. Піагорієнська, № 3—4, 1923 р.

„Коммунистическое просвещение“—1) „Ликвидация неграмотности в деревне“, Н. Крупська, № 3—4, 1924 р. 2) „Как привлечь неграмотное население в деревне на ликвидацию неграмотности“, Руднев, № 2, 1925. 3) „Меры борьбы с повторением неграмотности“, Прохоров, № 2, 1925. 4) „Опорные школы“, Магизинер, № 5, 1924. 5) „Исба-читальня должна быть центром внеклассной работы“, Рудневский, № 1, 19-5 та ин.

III. ЛІТЕРАТУРА МЕТОДИЧНА ТА ІНСТРУКЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА

За самим солідним підсумок літератури що до ліквідації неписьменності на Україні треба, безумовно,

вважати літературу методичну, а також літературу інструкційно-інформаційну. Головні видання з цієї галузі літератури такі:

А. Українська література

1. „Порядник ліквідатора неписьменности и малописьменности“, Вид. ВУНКЛН, чотирі окремих видання, „Порядник“ складено Ц. Піагорієнською та А. Ліберман. 1923—1925 р. В „Поряднику“ вміщено багато потрібного матеріалу з галузей організаційно-інструкційної та методичної.

2. „Неписьменность на Україні та боротьба з нею“, брошура. Вид. „Червоний Шлях“, 1924. Брошура складена А. Воронцем. У ній вміщено низку цікаво розроблених матеріалів що до освіти на Україні.

3. „Матеріали 3-ої всеукраїнської методичної конференції до ліквідації неписьменности“, Вид. ВУНКЛН.

4. „Програми для ліквіду“, Вид. ВУНКЛН, Харк. 1925. Програма для шкіл з дорослими й підлітками.

5. Пласкин.—„Числа з життя“, Вид. ВУНКЛН, Харк. 1924. Задачник, що в ньому зібрано низку шкільних математичних завдань, які пристосовано до нашого життя, з галузі сільського господарства, кооперації, армії, радянського будівництва то-що.

6. Пласкин і Ліберман.—„Методичні вказівки“ до задачника „Числа з життя“, Вид. ВУНКЛН, Харків. 1924.

7. „Математичний справочник“, склали Ліберман і Рихліщеві.—Вид. ВУНКЛН, Харк. 1925. Справочник складено з пристосованням його до комплексної програми для ліквіду.

8. „Підатки світорозуміння“, склад Рижков. Вид. ДВУ, Харк. 1925.

9. „Порядник з економічної географії“, склали Спіридович і Михайлов. Вид. ДВУ.

10. „Порядник суспільствознавства“, склад А. Лозовий. Вид. ДВУ, Харк. 1925.

Б. Російська література

1. „Спутник ликвидатора неграмотности и малограмотности“, склали Ц. Піагорієнська і А. Ліберман, два вид., ВУНКЛН, Харк. 1925.

2. „Неграмотность на Украине и борьба с нею“, склад А. Воронцев, вид. „Червоний Шлях“, Харк. 1924.

3. „Пять лет борьбы с неграмотностью“, збірник з статтями, спогадами та матеріалами що до ліквідації неписьменності. Вид. „Долой неграмотность“, Москва, 1924.

4. „Комсомол на борьбе с неграмотностью“, Вид. „Долой неграмотность“, З матеріалами до ліквіду, за допомогою індивідуально-гурткового навчання. Москва, 1924.

5. „Ликвидатору неграмотности“, підручник до індивідуально-гурткового навчання на неписьменних. Вид. Центр. Упр. Пров. на транспорте. Москва, 1925.

6. „Справочник по самоподготовке“, склали Ліберман і Дунаєвська. Вид. ВУНКЛН, 1925. З матеріалами, що їх зібрано з Всеукраїнських семінарів та курсів підготовки та перепідготовки робітників ліквіду. В справнику подано багато цінного матеріалу з методичними вказівками, що допомагають робітникам ліквіду до самонавчання.

7. „Руководителям занятий“, № 3. Вид. ВУНКЛН. В книзі подано основні принципи навчання неписьменних за матеріалами всеросійської конференції методисти-практики.

8. „Методика рязного языка в трудової школі“, Афанасьев. Вид. Ленин. 1924. Праця призначено для школи соцінух; її може, одначе, з успіхом використати й робітник лікнепу.

9. „Математическая грамота“, Богуславська. Вид. „Внешкольного подателя МОНП“. 1920 (перевидано ВУНКЛН, 1924). В книжці подано основні принципи та засоби викладання математичної грамоти по школах дорослих.

10. Ломков. — „Практика устного счёта“. Вид. „Рабпрос“, № 1. 1924.

11. Перельман. — „Новые и старые меры“. Пристосування метричних мір до нашої ваги й міри. Вид. ДВУ, 1923.

12. „Методическое письмо“, № 4. Вид. ВУНКЛН. Про переведення метричної системи мір по школах ліквідатів неписьменності.

13. „Методическое письмо“, № 5 — про роботу з підлітками по лікпунктах.

14. „Комплексная программа для школ малограмотных“, Вид. ВУНКЛН. Харк. 1925.

15. „Сборник комиссий по зачету занятий на ликпунктах и в школах малограмотных“, Вид. ВУНКЛН. 1924.

16. Тарнопольська. — „Творческое письмо в школе малограмотных“, Вид. Маріанова. Москва, 1924. В книжці з'ясовано принципи російського правопису. В книжці подано також зразки роботи учнів.

17. Тарнопольська. — „Обучение родной речи в школах взрослых“, Москва, 1922 р. Практичний підручник що до навчання мови малописьменних.

18. Устінов. — „Развитие речи“, підручник у справі навчання мови в школі дорослих. Москва, ГПО, 1922.

19. Устінов. — „Техника устной и письменной речи“, „Красная Новь“, Москва, 1924. Підручник накреслює методи роботи з практичних потреб щоденного життя учнів.

20. Устінов. — „Новый орфографический справочник“, Вид. „Красная Новь“, Москва, 1923.

21. Куперштейн. — „Руководство для преподавателя в школах“, Вид. ВУНКЛН, М. 1923.

22. „Методическое письмо о комплексном преподавании“, Вид. „Работник просвещения“, 1924. Лист 1-й. Науково-педагогічна секція Гусу.

23. Голлitz. — „О комплексном преподавании в школах малограмотных“, Вид. Ленинград. Ком. лікнепу.

24. Іанов. — „Комплексная система обучения“, Вид. курского губкому, 1923.

25. Соколов. — „Методы комплексного преподавания“, Вид. „Новая Москва“, 1923 р. В книжці подано огляд педагогічної літератури, про комплекс з даних часів, починаючи з грецьких педагогів.

26. Знаменський. — „Комплексная система преподавания“, Теорія й практика. Вид. „Красный Мир“, Кострома, 1923.

27. „Методическое письмо по проведению окружных курсов-конференций ликвидаторов неграмотности“, Вид. ВУНКЛН, 1925, з кавічками що до організації курсів-конференцій.

28. „Справочник по подготовке, самоподготовке и переподготовке“, Вид. ВУНКЛН, 1925.

Огляд літератури в справі ліквідації неписьменності що його тут подано, не може, безумовно, претендувати на цілковиту висчерпаність.

Тут подано хочати найголовніше й хочати навіть те, що можна було знати на місці.

Тут зовсім не подано, наприклад, літератури з провінційних міст України, хоча відомо, що й на місцях досить багато порушувалося питань у справі лікнепу. Ці питання не тільки порушувались, але часто з успіхом й розв'язувались авторами на сторінках провінційної преси.

Зібрати й систематизувати таку працю — невідкладне завдання робітників лікнепу.

Тут також зовсім не подано огляду літератури в справі лікнепу по між національними меншостями на Україні.

Та всі ці хибні й проталани прийде вже виправити й заповнити іншим разом.

О. Даниленко

ПОЧАТОК НОВОГО НАПРЯМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОГРАФІЇ

(З приводу „ЗАПИСОК ЕТНОГРАФИЧНОГО ТОВАРИСТВА“, Книга 1. Київ, 1925, стор. 63, ц. 75 кол.)

ВІТАЄМО нове видання в тій галузі наук, що й досі залишається між інших пасербицею. Проф. Л. Я. Штерберг¹ каже, що навіть до сих пор не во всіх наукових кругах она удостоєна признання². Що кається європейських академії, то консерватизм їх доходив до того, що они даже и теперь избегают печатать работы не только по этнографии, но даже по этнографической лингвистике³ (стор. 46).

Коли в Росії ця наука й раніш була дуже розвинена, а зараз увійшла в тісний зв'язок з масовою рязальною роботою, то що нам так аскаро співати хоча-б справочник „Красенные учреждения СССР“ (де зазначено в Росії більш 1500 краєзнавчих установ, тоді як на Україні їх не налічило й 150), — на Україні вона була раніш пригнічена умовами життя, а в останні роки розвиток її не ширився тому, що вона

в значній мірі займалася „гробкопательством“, була відірвана від сучасного життя.

Як відомо, на Україні краєзнавче життя майже не на два роки повалося нізвід, ніж на Півночі, тому не дивно, що й етнографія стар тут почала перетворюватися у нову етнологію лише в самий останній час. У Харкові ця справа почалася наприкінці минулого року — на етнологічно-краєзнавчій секції наук, досі, кат. іст. укр. культури; во всеукраїнському масштабі, на З'їзді по вивченню наукових продукції, сіла та на всеукраїнській конференції по краєзнавству. У Києві початком нової доби можна розхувати вихід з друку „Записок Етнограф. Товариства“, де вже в попередній статті від ради товариства накреслюється свіжй завдання й інша мета етнографічних дослідів. Т-во ставить собі завданням, на широкі кола громадства спираючись, створити певну економічну базу для дослідчої праці над народним і побутовим творчістю й мистецтвом, що ніколи відповідало вимогам повної науки про людину та потребу сучасного моменту“ (ст. 5). Тов-ство не хоче обмежитися лише суто-науковою

¹ „Дня. його ст.“, Дзвуківський юбилей русской этнографии и з. — Сид. Мозес, за 1925 г. № 7 — 9, ст. 46—66.
² Вид. „Центрального Бюро Кр. евенения“, Ленинград, 1925 г. ст. 156.

академічною роботою, але має притягти до неї найширші кола. „Селяни й робітники, вчені спеціалісти, вчителі, лікарі, агрономи, ділячі кооперації, техніки, митці і літератори, юристи й громадські діячі — для всіх ширше поле праці, і кожному ця праця має бути цінною й потрібною матеріалу, на який донесеться йому спиратися в його новій творчій справі“ (Ів.). Об'єктом вивчення є селянство та робітництво в його минулому, сучасному і з новими перспективами нового життя. Таким чином, „етнографія — найкращий ключ до колективної душі народної... Тому всі культурні сили нашої республіки повинні помагати виконувати його, працюючи як активні члени тов-ства“ (Ів. 8).

Це і є, на наш погляд, початок, — хоч, може, поки що переважно з теоретичного боку, — нового напрямку в розробці тих широких, різноманітних питань, що їх лише „описувала“ стара етнографія. Цей новий напрям в деякій мірі примушує якось змінити, може, й саму стару назву на „ісоетнологію“ або що чи просто на „етнологію“, але в широкому й глибокому розумінні її значення, якої майбутньої науки, що має своєю метою вивчати комплексово природу й людину через працю єстатичну, виявляти в усіх галузях наук, так природничих, як і гуманітарних, їх джерела, досягати науковим оком і туди, куди окремі сучасні науки ще не доходили, не будучи об'єднані по-між себе загальною метою — вивчати й підвищувати продукційні сили краю (ц-т), починаючи від своєї маленької країни до всесвіту).

І вже в цій першій, невеличкій по розміру, книжці, що видає Товариство, маємо цілкі статті й з наукового боку, а деякі й по стремлінню захопити в роботу й ширші кола. З перших найбільш звертають на себе увагу статті Квітін та Ганцова І.

Ст. Квітін торкається питання, вважали загато мало розробленого, і ставить його науково, може трошенки й перебільшуючи „визн“ статті цитатами, особливо як-що мати на увазі „Передовицю“ ради. Це спроба проглянути розроблене до свого часу, висловити й свій погляд на деякі боки питання і з етнологічного боку. З оптимістичними при тому, наприклад, тона-

ми, що мають на увазі притягти до праці й ширші кола працюючих.

В „Чергових завданнях української діалектології“ Вс. Ганцов зачіпає теж важливе для етнографії-етнології питання, також досить мало розроблене. Стаття більш прикрупна. Тут висловлюється значення діалектології і для історії, і для етнографії, особливо при дослідженні нападаних часів життя людини, не говорячи вже про важливість її для вивчення еволюції мови. Підкреслено (і з'ясовано, під впливом яких саме умов), що українська мова з усіх сучасних слов'янських найменш вивчена. Накреслений і новий її стан пореволюційний, що має широкими кроками, будучи новий державний літературний язык, для зросту якого так потрібно вивчення і старих і сучасних діалектів. Вказано й на ті шляхи, що їм повинна провадитись діалектологічна робота.

Ми тому зупинились на цій статті, що усталення й розчистка джерел, відкля зароджується й б'є джерезо языкової творчості, є питанням про віст і міст найважливішої продукційної творчої сили людини, що нею вона відокремилась від інших тварин, що через неї утворюється-уявляється весь прогрес.

Коли ці дві статті не так уже близько стоять, на перший погляд, до сучасного життя, то вже досліді про „фізичне виховання немовлят“ (з малюнками) та „випрани дослідження м'ясої людини“ (досі ми посперілись, головним чином, „лицем до сел“) звертають увагу й на цей бік. Тут подається й програму такого дослідження.

З останніх заміток нас найбільш зацікавила невеличка стаття „Початки медично-етнографічної роботи в Києві“. Народна медицина — це теж до останніх часів була занедбана галузь науки. Пригадує, як мені колись казав відомий дослідуч народної медицини Демин, що він примушений був ці свої праці друкувати німецькою мовою тому, що в Росії над ними келкували. Зараз-же, коли ми таку пильну увагу звертаємо на селянство, неможливо, щоб молодий лікар, лаучи до села, не знав народних поглядів на різні фізіологічні та патологічні процеси, на розповсюджені засоби лікування народного. Щоб боротись з медичною темрявою, куди зараз і напружає промій світла нова етнологія. Найцікавіше-ж у цій статті те, що по справу в Києві розпочало й зараз все й поширює „Наукове тов-тво студентів медінституту“. Непогода було-б, якби й студентство інших міст не одстало од киян.

О. Ветухов ✓

1 Ос. — у нас є зміст: 1) Віз рада товариства „Етнографічне Тов-ство у Києві“; — 2) Квітін, К. „Вступні уваги до музично-етногр. студій“; — 3) Давидська, Р. „Народні обрядові пеняча“; — 4) Рісак, Євген — „Дослід над чеськими колоніаці на Україні“; 5) Шазьба, М. „Фізичне виховання немовлят“; — 6) Загла, М. „В саран дослідження м'ясої людини“; — 7) Шербаківський, Д. „Виза народи мистецтва у вскур. музею“; Т. Г. Шевченка у Києві“; — 8) Махуцько-Горбачевич, Гр. „Початок медич.-етногр. роботи у Києві“; — 9) Дзюба-Ловський, С. „Огляд діяльності етногр. тов-ства за час 22/II — I/VI — 1922 р.“

КРИТИЧНА БІБЛОГРАФІЯ

ПИТАННЯ ОСВІТИ. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

Ананьїн, С. А. проф. *Трудове виховання, його місце й сучасне.* „Книгоспілка”. 1925, стор. 148. Ц. 1 крб.

Це трудове виховання, основи сучасного трудового виховання, класифікація основних напрямків трудової педагогіки, трудове виховання по буржуазних країнах, трудове виховання в СРСР. Таким чином, книжка проф. Ананьїна не тільки розкриває істинні коріння трудового виховання, але й характеризує сучасну трудову школу, як основну організаційну форму соціального виконання широких народніх мас. Чисто практичних завдань, як проблеми будівництва учбових планів, методика викладання в трудовій школі, автор майже не зачіпає, бо це не входило в його завдання. Книжка має в собі цінний матеріал з історії й теорії трудового виховання, причому матеріал цей розподілено дуже вдало й викладено простою, ясною мовою. Автор спирається на найновіші праці в даній галузі (особливо пошукається вплив Бутера Arbeitserziehung 1923). В деяких випадках, можливо, бажано було - би мати соціологічне освітлення тієї або іншої педагогічної системи. Так, напр., треба було - би зазначити, що погляди Кершенштейнера ідентичні з тими, що економіку країни з розвитком ремеслиничного виробництва і дрібнобуржуазну ідеологію Баварії (див. Крестинина, Социально-педагогическое учение Кершенштейнера в свете марксизма, „На путях к новой школе”, 1923 год, март, стр. 20—28). Але в цілому нова праця проф. Ананьїна є цінний вклад в небагату ще українську педагогічну літературу й може послужити для студентів педагогічних ВУЗів незамінним підручником. Зовнішнього боку видання цілком добре.

Книжка відомого українського педагога, проф. С. А. Ананьїна розпадається на такі розділи: Вступ, мину-

будівництва сільськ.-госп. профілактики і ШБМ (школа батрацької молоді) підкреслює конечну потребу заходів більш масового характеру — сільсько-господарських гуртків та гуртків ліквідації неписьменності серед селянських підлітків.

Книжка має на увазі в першу чергу, очевидно, шкільних робітників комсомолу, але зазначається з нею дуже буде корисно кожному, хто має будь яке відношення до справи освіти робітничої та селянської молоді. Викад доступний, зовнішній вигляд адекватний, якщо не зважити на кілька попутних друкарських помилок.

Г. Дубровин

Буров, Я. *Наша смена (О пролетарском воспитании детей).* „Юный Ленинец”. 1925 год, стр. 126. Ц. 30 к.

Автор виходить із цілком правильною засадою, що діти в пролетарській сім'ї є фактично безагентами, бо їхнім батькам ніколи ними турбуватися, та ще й батьківський на них вплив мало чим одразується ніж вплив вулиці. Але міркуючи, що педагогічна освіта серед робітничої сім'ї та взагалі здоровий поняття про дитяче виховання може зробити становище дітей кращим, т. Буров признає свою книжку для широких пролетарських шарів і подає низку вказівок що до здорової педагогіки молодого покоління. Автор перестерігає батьків не бити дітей, не жалити при них, не галюкають на них і т. к. й радить хоч трохи їм прислухуватися увагу що - дія (дитяча година "n" сім'ї). Особливо т. Буров настанове на громадсько - політичному вихованні дітей. Взагалі автор цілком слушно підкреслює, що тільки державне й громадське виховання забезпечує дітям здоровий розвиток, а сім'я дати цього дитині не може. Їй доручає держава виховувати дітей лише тимчасово, поки покращає наше господарське становище, поки буде змога дати всім дітям потрібний педагогічний догляд.

В книжці постійно розмежовується фінансе виховання від „духовного”, говориться про дитячу „психіку”. ... На стор. 60 автор каже, що гра задовольняє „дитячі запити”, не з'ясовуючи чим це помагають ці запити й радить виховання не втрачати до дитячої гри, бо це припиняє „ту душевну й розумову працю”, що відбувається в дитині. Тут киякка потрібне деяких корективів. Є й дрібні хибні та повторювання, напр., про подові виховання говориться тричі, вік юних лєнінців знизаний до 9 років (стр. 64), турботи над охороною дитячого здоров'я в сім'ях покладені на інспектуру праці замість соц.-правової охороны дитинства НОГ та органів Наркомздоров'я й т. к. Але ці всі дрібні дефекти не зменшують вартості книжки, що являє собою здоровий почин популяризації ідей соціального виховання й безумовно започаткує її галузь, що була досі в літературі про виховання нашої зміни.

В. Архатов

Березов, А. *Ленинський комсомол і школа. Юношеский сектор.* „Пролетарий”. 1925, стр. 66. Ц. 23 к.

Брошура — оброблена стенограма авторської доповіді на I Всеукраїнській нараді шкільних робітників комсомолу. Виходячи з програми шкільної роботи, що її намінив II Всесоюзний з'їзд ЛКСМ, автор визначає чергові завдання Союзу в справі шкільного будівництва. В обсягу фазованує є певна досягнень у постанові теоретичного й практичного навчання. Треба вести й далі роботу в тім самім напрямку, поліпшуючи поруч цього справу комуністичного виховання фазавування. Що до освіти дорослих робітників автор стверджує, що „робітнича освіта до цього часу не займає місця, на яке вона має право заклади свого господарюму та політичному значення” (стор. 30). Величезного масштабу є завдання дати освіту селянській молоді, завдання „боротьби за агрономічну письменність селянського підлітка й у першу чергу за агрономічну письменність комсомольця”. Одмічаючи слабкий розвиток шкільної сітки на селі, автор поруч

Проф. Е. Кагаров

Васильківський, М. *Сучасний німецький академізм та ідеал нової школи (Нарис з педагогічної нормативи)*. ДВУ. 1925, стор. 48. Іл. 15 к.

Автор робить свої розвідки в напрямку «сучасного німецького академізму» на прикладі праці М. Бонді, представника приватної школи в Німеччині, автора незначного вивчення: «Нова картина світу в вихованні» (Іена 1922, стор. 101). М. Бонді — дійсно цікавий представник сучасної педагогічної думки в Німеччині. Характерна його риса це розгубленість і визнання потреби ревізувати статус (буржуазну) систему педагогічних ідей, що стала непридатною до обслуговування буржуазного суспільства. Перегладює так мети виконання молодого доклавши, як і основних засобів педагогічної праці. І ось тут слід відзначити характерну імпотентність буржуазної думки, що опинилась перед величезним соціально-політичним катастрофічним й, шукаючи порятунку в реформах, починає частково перегляд своєї ідеології.

Той же самий індівідуалізм, що є основним принципом буржуазного ладу взагалі, залишається в системі Бонді в своїй цілковитій недоторканості з тою відмінністю, що педагог-реформатор визнає необхідним зміцнити його ідею звернувшись і поставити на службу суспільству. Замість встановити певні безпосередні стосунки між школою та суспільством М. Бонді міє про школу тільки, як і здатні втрутатися. Європу від Шпенглерського знаєлау*. Мішанина з індивідуалізму Ніцше, релігійної метафізики та католицької системи підпорядкування особи орденській дисципліні — таким є сьогоднішній педагогічний теоретик сучасної Німеччини. Не змінив сучасного ладу якимось іншим, а охороною його від різноманітних небезпек, що повстали в наслідок війни та революції — такою є провідна думка буржуазних реформаторів німецької школи навіть і тих, що відіють себе за радикалами.

Книжка т. Васильківського є цікава. Школярі її те, що її написана в занадто полемічному тоні. Може-б це було-б доцільним в Німеччині. В нас М. Бонді не може навести прикладників, з якими варто було-б так заздати полемізувати.

В. Арнаутів

Гарсен, А. *До питання аквілізації неписьменності*. Вид. шу частину брошури союзу Укр. Пролет. і Селян. Республ. «Сім». Москва, 1925, стор. 23. Іл. 15 к.

Значну навіть більшу частину брошури Гарсен, А. «До питання аквілізації неписьменності» займає огляд стану освіти царської Росії до моменту жовтєвої революції, витити з промов т. т. Луначарського та Шумського за 1924 р. із застарілими цифровими даними відносно ліквіду й деградації сіль про т.-ва «Геть неписьменності» у РСФРР та УРСР.

На кіш огляду автор уліває максимум уваги й місця станові освіти окрема неписьменності серед працівників Галичини до імперіалістичної війни. Дуже мало місця відведено питанню ліквіду на Україні. Центральним місцем цієї частини є заходи, що їх автор рекомендує, як на його думку повинно розв'язати як-сід питання ліквіду до 10-х роковин жовтєвої революції. Грунтовними заходами (за А. Гарсенічем) є карні заходи — штрафи... натурою (борошном?) відносно тих, що до призначеного терміну не зроблять писемними. Немає чого доводити, що такий захід зовсім не розв'язує питання. Навпаки, він може дати дуже негативні наслідки.

А. Гарсеніч школою поминається, галяючи, що як ми вживаємо карних заходів до 10-х роковин жовтєвої революції. Грунтовними заходами (за А. Гарсенічем) є карні заходи — штрафи... натурою (борошном?) відносно тих, що до призначеного терміну не зроблять писемними. Немає чого доводити, що такий захід зовсім не розв'язує питання. Навпаки, він може дати дуже негативні наслідки.

Так само за А. Гарсенічем детко розвивається питання про вчителів. А. Гарсеніч говорить, що потреба в учителях не буде, бо буде широко вживатися самопідання чи взаємонавчання. Це було-б дуже гарно, коли-б тільки це провадилося під керівництвом Наркомосу, коли-ж буде йти стихійно, то тоді не доводиться міркувати про буд-які педагогічні підстави навчання, про методи ліквіду серед дорослих про буд-які зміст, що відповідав-би інтересам та запитам тих, хто буде вчитися.

На кіш брошури є декрет про ліквіду від 26.XII 1919 р., підписаний тов. Леніним та витити з постанови ВІСВІК у й РНК РСФРР від 14.VIII 1923 р. Брошуру роздруковано на УРСР, а там у ній немає жадного офіційного документа — декрету постанови українського уряду про ліквіду. Взагалі брошура не дає нічого нового.

І. Цукерман

Гарсен, М. *Про вивчення педагогічної професії*. ДВУ. 1925, стор. 46. Іл. 45 к.

Брошура цілком своєчасна. В СРСР це дала-б не вичислюючи професійної особливості, умови й вимоги педагогічної діяльності. Всесвітнє вивчення й виявлення того, що саме потрібне для педагога в наших умовах, які вимоги й здібностей та в якій мірі він повинен мати — це перше завдання найбільших днів. Відомий германський психолог Лінман в своїй книжці «Психологія професії» вимагає від викладача вишньої школи 10 основних якостей та здібностей і, звичайно, ними не вичерпує всіх вимог. Германський проф. Шлезінгер свідчить про те, що до останнього часу не складено «характеристики» професії педагога й що склади її, розробити способи дослідження тих, що бажано бути педагогами та «ограти» цю професію, школу й особливо учнівська от-лиді, звернувшись к тій професії, несприятливих від-задач було-б набагато менше бажаного будущею». Такім чином, навіть у культурній Німеччині, де цілком явний вчитель завжди користувався великим впливом — навіть там його роботу ще не вичислю. Тому роботу Гарсені, як спробу освітлени олице з «найскладніших питань педагогіки», треба всіма силами вітати. Спочатку автор говорить про професіографію, професійну діяльність й орієнтаційну психодіагностику, про їх зв'язання, методи й методологічні труднощі. Досить докладно аналізує професіографію й методику її виробки. Далі мова гоїться про ролі педагога, як її трактувано в історії й цікаючи сучасними нам працями Кершенштейнера й інш. В дальшому виклад розглядаються ті вимоги, яким повинен задовольняти педагог, обмальовуються різні типи педагогів, їх оцінка й класифікація по категоріях. Заключено питання рефлексології, природних типів, конституцій.

Наприкінці брошури прикладено план професіографічного обслуговування педагога. Робота виявляє знайомство автора з спеціальною літературою, особливо з германськими дослідженнями. Книжку написано доброю українською мовою, виклад конкретний, науковий та ясний.

Школом може бути рекомендована педагогам та всім, хто цікавиться нашою новою школою й умовами добору шкільних робітників.

Ів. Ординський

Залкін, А. Б. д-р. *Про педагогічний перегляд дошкільного виховання*. ДВУ. 1925, стор. 57. Іл. 40 к.

Брошуру присвячено питанням дошкільного виховання, що розглядається з точки зору педагогії, ц.-т. науки про дитину взагалі. З властивому йому ясності думки, т. Залкін ревізує методи та зміст старої педагогії, яка намісче обмежувала свої завдання вивченням біологічної природи дитини, шукаючи в ній захованих основних здібностей і ознак май-

бутньої особистості, що остання одержала шляхом спадщини. Автор доводить, що стара педологія в решті решт мусить обмежуватись біологією, бо вона була збудована на неконкретній і неперушній існуючому соціальному факторі. Кожна справа з'ясувати характер людини з соціального його походження й оточення повинна була перевернути до гори ногами всю систему старої педології. Тільки соціальна революція дала можливість смислово поставити це питання.

Розуміється, і стара педологія бачила, що людина визначається також і своєю соціальною приналежністю, і що при її вихованні не можна обійтись без значного впливу соціальних факторів. Тому педологія висувала для свого заходу теорію біогенетичного закону. Згідно з цим законом, дитина не стільки визначається в своїй поведінці соціальним оточенням, скільки сама буде соціальної поведінки стосовно для своїх біологічних властивостей. Це славновісний історичний фразі, які, мовляв, переживає дитина в своєму індивідуальному житті.

Т. Залкін грунтовно рубіє всі ці пережитки старої педологічної думки, систематично доводячи, що містицизм і фантастика, які надавались дитині, в дійсності виховувались ними-ж самими педагогами, що брали на себе обов'язок захищати дітей од впливів зовнішнього оточення.

Коли так стоїть справа, коли розвиток дитини цілком визначається впливом оточення і для містицизму не залишається місця, до якої-ж мети мусимо ми вести дитину, кого ми повинні виховувати?

„Діалектичний матеріалізм, колективізм, революційний активізм, організованість, — ось що повинні ми утворити в радянських вихованців“, говорить т. Залкін. Даді він доводити, що ці завдання нічого спільного не мають з завданням старої педології і в високій мірі відповідають меті утворення свідомого громадянина, що буде соціалістичний лад. В цьому напрямкові повинні виховуватись всі діти як пролетарські, так і селянські, а також діти проміжних верств.

Кінчається брошура закликом: „Педагогічний педагог в руках педагогічної практики теперішнього дня. Товариші, подавайте — ж свої матеріали“.

Брошуру т. Залкіна можна рекомендувати не лише фахівцям дошкільникам, але всім вчителям, що провадять своє педагогічне переозброєння.

В. Аркаутов

Заречий, М. Рабочие подростки об учебно-производственных занятиях. Актинное исследование. Ассоциация по изучению юношеского труда. ГИУ, стр. 45. Ц. 15 (7) к.

широкою програмою обслуговування дітей виробничо-трудової та освітньої інтереси учнів ЦПРМ Активу (апопін) було переведено в 17 школах у Харкові; охоплено нею 950 підлітків і парубків (з них 69% чоловіків і 31% жінок) у віці від 14 до 18 років включно. Наслідки подано в низці таблиць і діаграм з доповідями до них поясненнями. Автор дуже обережний у своїх висновках: часто обмежується різноманітною статистико-математичною обробкою матеріалу, а числа вже говорять самі за себе. Але-ж низку посухних висновків автор таки подає. Хоч-би такі: 1) „злітає, де-то взагалі з того часу, як підлітки перебувають в школі, вони втягуються у виробничий та його інтереси... виробничий по-раз більше заповнює над інтересами підлітка, що-дуже зосереджує навколо себе й решту інтересів і турбот“; 2) утилітаризм підлітків, можна встановити деякі різниці в характеристиках, що залежать од пошуку від професії. Вартість книжки не стільки в її висновках, скільки в обробленні числовим матеріалом, що дає змогу порівняти його з наслідками інших дослідвань

й помалу нагромаджувати матеріал, потрібний для повної характеристики робітничої підлітка.

Видана книжка акуратно. Вказана на книжці ціна (5 коп.) очевидно помилкова.

Г. Дубровин

Іванівський, Ол. проф. Географія в школі. Наочність викладання її. ДВУ, 1925 стор. 70. Ц. 60 к.

Книжка проф. О. Іванівського є скорочений і трохи виправлений переклад праці того-ж автора —

„О преподавании географии“, що вийшло й виданнями Ситина в 1915 р. Книжку було написано спеціально для вчителів коливних гімназій та реальних шкіл після того, як в 1914 р. було заведено в коливних середніх школах нові програми географії.

Сказавши, що наочність є основа підлягання знання й що вивчення свого краю є першою джерело знання для кожної дитини, автор подає низку цінних і науково-обґрунтованих методологічних, методичних і навіть технічних вказівок учителям географії, що не згубили своєї цінності і для сучасної школи.

Для самоосвіти, для поглиблення своїх знань, книжку проф. Іванівського повинен прочитати кожний навчитель географії: пам'ятаючи в той-же час, що книжку писався в 1915 р., що в ній зовсім не освітлено сучасні напрями методик географії, нічого не говориться про місце географії в сучасній школі, про комплексну методику, Далтон-план і т. н. Стара, але цінну працю проф. Іванівського треба прийняти, якщо уявляти (розуміється, критично поставившись, відкинувши її зміни) з новими методами нової школи.

К. Дубяк

Матковський, І. В. Шкільне життя дерев. Погляд на влаштування шкільного селянського саду. ДВУ, 1925, стор. 136. Ц. 1 крб.

Питання про насадження дерев тепер дуже важливе, особливо в зв'язку з тим, що після громадянської війни кількість лісів зменшилася. Притягти до цієї справи школярів ставити своїм завданням ця праця. Автор намагався дати — якомога більше відомостей про ліси з найрізноманітніших галузей знання (лісоводства, сільництва, економіки, політики, лісових законів, креслового мистецтва та інші). Через це він торкається всього тільки злегка, не вдаючись в деталі та часто-густо виходить за межі свого завдання.

При такому широкому обсязі книги вона має скоріше характер малої популярної лісової та садової енциклопедії та не відповідає даній автором назві.

Окремі розділи праці цілком не знайомі між собою, а деякі з них для вчителів темні зовсім зліпи. Пожінно, що автор дає більше зразків та прикладів з лісово-американських лісів, нехтуючи українськими. По суті, в цій книзі про українські ліси, про їх склад майже нічого не сказано. Здається, що автор не знає українських лісів. Що-ж до малюнків, то підбір їх не можна вважати вдалим: вони розміщені по книзі нерівномірно. Дуже неприємний вигляд мають малюнки 12 та 13, де автор збирає до купи 4 ятілі та 2 синіці різних родів

М. Котля

НОП у школі професіонізму. НКО УРСР. Держ. Наук. Метод. Коміт. Бюлетень № 2 НОП — конференція ВУЗ'ів України 1—3 VII — 1925 року. ДВУ, 1925, стор. 114.

Дуже цікавий збірник. Основне питання: як у ВУЗ'ах, йому й присвячено наголошені праці Першої Всеукр. конференції 1—3 липня 1925 р. В цілому вийшло дуже становиче: в деяких ВУЗ'ах України тільки підійшли до вивчення НОП,

ниш—яке мають, в цій галузі значні досягнення й, першій, в іншій професії і шкільна фабрикація починається також роботи що до вивчення НОПу.

Темі — найрізноманітніші; найбільш актуальні питання НОПу в ВУЗ'ах і в студентському житті було докладено досить пошю, багато докладів мали ще співдоказали Починаючи з широкій теми — Однієї питання й перекладів поглиблення роботи НОПу*, на конференції проходили найрізноманітніші питання: завадання НОП'яської комісії в ВУЗ'ах та студентських НОП'яських гуртків («НОП-гуртків»), розгляд бюджету часу студентів і проекти найкращих хронікарт, методи масового втягання студентів у роботу НОПу й т. д. Ціла низка докладів та матеріалів більш спеціального змісту — по секції індустріально-технічних ВУЗ'ів, а також в ВУЗ'ах сільсько-господарських. Тут і проект розподілу НОП-матеріалу по предмету вчущого програму ВУЗ'ів і відповідні практичні роботи, і літня практика студентства, і загальне, надзвичайно цікаве й досить спірне питання про наукову організацію праці в сільському господарстві.

Цей бюлетень є велика цінність для робітників НОПу, студента й викладачів ВУЗ'ів. Дуже бажано мати й далі — з матеріалами різних типів шкіл. Книжку видано дуже добре.

Ів. Ордисевич

Перепідготовка вчителівства
України. Збірник матеріалів
Українського Державного
моз НКО УСРР. ДВУ, 1925,
стор. 264.

Характерна ознака «Збірника» — комплексність матеріалу, його орієнтованість на нові комплексні програми. Книжка не лише збірка агітаційних матеріалів. Таких матеріалів надзвичайно мало; деякі з товаришів встигли вже висловити збірникові догану за багато-предметність, за те, що він не зосереджує уваги організму, що керує співною перепідготовкою вчителівства, на основних програмно-методичних питаннях масової школи. Але для таких критичних зауважень майже немає підстав. Правда, збірник торкається питання політосвітної праці вчителівства (стор. 110—139), питання охорони дитинства (177—181) гігієни (171—189) і до шкільного виховання, але це все становить тільки незначну частину того матеріалу, що подано в збірнику.

Решту присвячено програмам та пояснювальним до них запискам що до головного змісту праці про перекаліфікацію вчителівства: навчального плану окружних курсів, важливих для переоборення вчителівства питань природознавства, сільського господарства енциклопедії техніки та краєзнавства. Вперше подано методичний матеріал що до комплексної праці в 1—4 групах трудової й докладно розроблені програми по українознавству. На цей бік справи перепідготовки вчителівства пілком своєчасно звертається увага. Нація масова школа, як відомо, вже кілька років працює українською мовою як викладовою. Але немає ніякої певності в тому, що робітники освіти досить гарно опанували літературну мову взагалі, знайомі з її граматикою. Про зняйомство їх з історією та географією України теж не можна говорити нічого певного. Правдоподібно, що в цій галузі в кожного вчителя є деякі уривки з минулого студіювання в учительських семінаріях та інститутах курсів «огосветовення».

По всіх розділах збірнику подано не тільки конкретний методично-програмний матеріал, але й бібліографію на вказівки.

Збірник безумовно буде корисною книжкою для всіх бюрів в справі перепідготовки, для інспектури соціальних й для окремих вчителів, що бажать працювати самотужки над своїм переоборенням.

До того-ж слід підкреслити, що збірник видано вповні своєчасно що до початку кампанії (1 серпня 1925 р.).

В. Арнаут

Челіпі, Я. Метод цілих сіл.
Із схематичним планом роботи
тизабукварем. Перший крок.
«Книгоспілка». 1924, стор. 24.

Брошурка Я. Челіпі має методознайомити з американською методою навчання грамоти й тут-же дати вказівки, як працювати за букварем автора. Перший крок*. Слід визнати, що методу цілих сіл присвячено в анжійній вказівці правильно. Книжний вміст, що бажало ознайомити з цією методою, може зробити це за книжкою Я. Челіпі. Що до другої частини брошури — схематичного плану роботи за букварем, Перший крок*, то тут не спостерігається повної погодженості з першою частиною.

За американською системою праці навчання грамоти позначається з цілих речень, з яких виділяються в процесі роботи окреме слово. Таким чином, за вихідну точку в американських педагогічній є життя мови, як її натурально вживає дитина. За букварем, Перший крок* робота йде коло поодиноких слів: «Хата», «мама», «тато», й т. ін. Але взагалі методу цілих сіл витримано. До цього-ж додано багато методичних вказівок, що до «збуження інтересу» дітей до річей, що їх їм ведеться праця. Таким чином, книжку безумовно слід визнати корисною особливо для тих шкіл, де працюватимуть за букварем, Перший крок*.

В. Арнаут

Что рассказывать детям.
2 Изд. Центральная оптико-
педагогическая станция ИВ.
ДВУ, 1925, стор. 206. Ц. 95 к.

Збірник має вступну статтю (12 стор.) про предмет і методику «комісії» Е. Яновської: «принципи подходу к материалу для рассказывания»¹. Стаття написана в загальних поняттях мітінговою мовою і перелічує ті положення (до 20), якими определяється приналежність літматеріалу. Але, коли ознайомимося з змістом — переконачемося, що об'єктивний матеріал не підпадає цим положенням. Головною ж хибкою збірки слід визнати знайдено вказівний матеріал і приходиться тільки дивуватися для чого потрібно було ДВУ передарувувати казки й оповідання, що знаходяться в окремих рос. виданнях і збірниках. Розділ «Детское творчество» в збірці такого призначення абсолютно незрозумілий оскільки ні по мові, ні по художності викладу для розповсюдження придатним бути не може, а між тим займає коло 30 сторінок. Книжку може бути використана педагогами, як спроба педагогічного досвіду м. Харкова.

В. Чередищенко

Що розказувати дітям. Збірник матеріалів для розказування дітям в установах соціального виховання. Досвідні статті Головокружливих Наркомосів УСРР. ДВУ, 1925, стор. 247. Ц. 95 к.

Передмова Е. Яновської трохи скорочена супроти російського оригіналу. Матеріал також розбито на інші розділи і зміст зовсім майже новий. Тяжко зрозуміти через те потребу видання російського збірника: нішя рік коли-б він явився перекладом українського, — це дало-б російським школам в УСРР близький змістом матеріал і одночасно збагатило російську для дітей літературу.

Що до українського матеріалу, то він здебільшого складається з перекладів (на 53 сторінки 31 переклад). Мова перекладів, як і редакція всього збірника, зроблена дивовижно легковажно. До найслабших перекладів слід однести «Козета» (за В. Гюго), «Тюма та жучка» (Гаршина), стаття Е. Яновської, це не що інше, як майже дослівна заміна російських українськими словами. Читати дуже тяжко такі переклади й вони гублять красу мови й зміст оригіналу. З сумом можемо констатувати,

¹ Інші науковці вже зайняли цю позицію що до оцінки літератури для дітей.

що й на збірка навітря, щоб зробила вдалку в обігу українську літературу для дітей. Власні «Дитячі творчості» займає 40 сторінок і він значно сильніший літературно за російський, а взагалі на нашу думку тут цілком зайвий.

В. Чередищенико

Екзель, С. М., д-р. Матеріалы до санитарного быта, заболеваемости и физическому развитию сельских школьников на Украине. «Научная Мысль», 1925. Стр. 61.

Намічено широке обстеження в справі вивчення сільських школярів, назначено в даному порядку докладе обстеження санітарного стану українського села. В цій величкій книжці центром вивчення є умови «учобн» сільських школярів — наших «маленьких робочих». Оздоровлення людства, шляхом оздо-

ла праця — є одна з ланок соціально-гігієнічного вивчення побуту українського села, що розпочав Наркомздоров'я України 1923 року.

рошення дитинства — в умовах нашої дійсності є першорядне завдання. Дуже важливі й практично правильні основні висновки з проведеного обстеження — наведено тут деякі: недостатній стан шкіл, а також здоров'я й фізичного розвитку школярів, слабкий розвиток звичок особистої гігієни, погане харчування й кепсько налагоджена організація шкільної та позашкільної праці, величезний «процент» маляричних дітей (34,2%), що збільшилися в порівнянні з минулим роком майже вдвічі! Й, нарешті, найагрозливіше явище — значний розвиток серед сільських школярів буржуйки всіх форм, особливо — сухотки легень. Поруч з негативними боками є й вдале вивше — поліпшення метод викладання: вивчення екскурсійної метода та гімнастика з гуляльними іграми.

Книжку написаво стилісно милою, додано достатньо кількості цифр, таблиць і діаграм. Цікава й корисна для педагогів, шкільних лікарів, гігієністів та громадських робітників, що падує на село для культурної роботи.

Ів. Ординець

ПІДРУЧНИКИ

ЧИТАНКИ

Баркин, К. Б. За жвавої роботи. Робот, книжки для учнівської трудової. Ч. I. Перше юди обучения. ГИУ, 1925, стр. 168.

Це не справжня дитяча енциклопедія, що не помагає, проте, на те щоб витиснути зі шкільного життя паразальну роботу за хрестоматією або проробку цільних безстрестих творів та наукових брошур. Матеріал — численний, вибір — багатий; різноманітність тем, ігор та праць гарантують можливість вичерпиво використати книжку без усякої нудоти, що її часто викликає одностайність дитячих хрестоматій, навіть і найновіших. Хоча книжка в основному не орієнтується на місто, але для знайомства з селом та сільсько-господарськими виробничими має багато — значно більше, ніж це потрібно міським дітям («вид молочної корови», «записи уда» та інші). В галузі російської мови книжка має багато гарних вправ: дописування рим, плазати, анкети, ділові папері, конкретні пояснення первісного значіння слів та виразів («от доски до доски», «перочинний» й інші), «сочинення» всьляких типів, «Граматичні» немас (є «уроки правописання»). Не менш різноманітні вправи в рахуванні. Політичний має теж достатній, але потрібне літературної бази. Методичні поради до своєї роботи вчитель знайде в книзі того ж автора «Творческая работа по родному языку».

М. Б.

Головківський, В. та Очинський, І. Молот і Плуг. Хрестоматія для шкіл Соціалістичної, профшкіл та шкіл фабзавучу. ДВУ, 1925, стор. 452.

Матеріалу, що розпадається на два основні цикли «Трудове життя» і «Шлях революції». Читачка не дуже монолітна підбором матеріалу, багато можна було б додати, багато замінити, але основний намірком дати індустріалізовану книжку виконано, а це факт дуже цінний. Друге, що треба зазначити про цю читанку — це відповідне використання творчості деяких письменників Галичини, зокрема Франка, що надає хрестоматії широко українську зацікавленість. Може й сідати бути поширеним зразки світового письменства. Це особливо

стосується до відділу «Шлях революції», де крім двох уривків з Гоголі нічого більш не має, хоч ми й маємо багато визначних творів новітнього часу, що підходять до цього відділу у Зою, Сікелера, Барбюса, Бекера, Гільбо, Мартіне, білорусів: Чарота, Бадауї, Гартного й багатьох російських письменників.

Добре зробили «сладачи», що не таялися за кількістю авторів, а повніше представили тих письменників, на яких хотів сконцентрувати увагу, хоча для повноти треба було й полати коротенькі біографічні дані про всіх письменників молодших як це зроблено про старших і тільки про деякого випалою з сучасних. Тут вида на якась спішка. Не взято деякого з молодших ур. пролет, письмен., що вже досить себе виявили. Взагалі спішне складання помітно і в численних випадках перекручування тексту, як от замість «гнізляю протину» сказано «гнізляю протину» та навіть переплутування авторів — (замість Білгородів — взято Хмільовий), а також не всі продумали як саме заговорити. Є, напр., «Праотець російського марксизму» (про Плеханова). Чому саме «праотець»? Коли марксизм взагалі не можна мірити праотцями, з якого боку не глянь.

Гадано, що друге видання хрестоматії, яке очевидно, повинно швидко з'явитися (бо книжка добра), буде продуманіше і має тіх дрібних огріхів, що книжку все-ж таки псуєть.

В. С.

Горовий, О. Працею та знанням. З минулого та сучасного в нарисах і оповіданнях для дітей. «Книгоспілка», 1925, стор. 154. Ц. 75 к.

Змістом своїм ця книжка для читання розпадається на такі відділи: 1) за Явновий дитинство, 2) історію цивілізації природи, 3) кодо землі й 4) серед машин. В цих рамках книжка має в собі цікавий і приступний для учнів матеріал. Але соціальні взаємонамісності людства в минулому й тепер намальовано надто слабо. Хибаю читанки є також відсутність діаграм, хоча — би й найпростіших, побільше до них, які б привели, при в кінці Бєлгородського й Зювінцєва «Віки та людська праця», ч. I. Ї сідому складан вивини досить педагогічного чуття в добір статтів. Викада ілюстровано численними малюнками, які по більшості виконано досить вдало. До статтів прикладено зачитання для перевірки, для бесід та робіт учнів. Читанка може бути корисним підручником при заняттях різною мовою в школах соціал. Звичайність, видання достатня.

Проф. Є. Казаров

„До світа“. Книжка для першого року навчання, *вип. I для триестра. Н.К.О. Урядовця в справах соціальних наук, педагогічний Коштів.* ДВУ, 1925, стор. 64, 11, 20 к.

Народної мудрості* а повичоті статі. Книжка, що п'ямою першою, себто, другу, значно поліпшену порівняно з торішньою редакцією „бу-варів“, збудовано на принципі цілих сіл (американський метод) та комплексів матеріалу за виробничими ознаками. Друга особливості книжки — це те, що вона розбита на три окремих випуски для кожного триместру. Перед нами перший випуск — для першого триместру, всього 64 сторінки. Щедро ілюстрована, набірний різний шрифтом. Початком 17 сторінок заповнені самими малюнками дитячих вражень, з'являються з осяйними роботами та з осяйно загальні. Перші сторінки „До світа“ підказують учителям, від чого почати бесіду, а потім навчання, як „накласти язик“, навчати дітей висловлювати свої враження. Матеріал зручно пересилати елементарні таку, що мають виявити ту „математичну“ підготовку, з якою діти прийшли до школи. Як тоді сказати: „До світа“ подають перші слова: „наша хата“, „коло хати“ й т. ін., з'являються комбінуючи лексичний матеріал з виробничим і позитивним змістом та елементарні рахунки. Як офіційне видання НКО, книжка цілком погоджена з програмами соціальної та природознавчої до досвіду наших селянських дітей. Гурток киянських педагогів, що це нею працював (с. т. Астрів, Дог, Іванченко, Соколовський), поставивши до справи сумлінно, з замишленням і розумінням.

Слід одмити це одну особливість: книжка ілюстрована новою чіткими картинками, що мистецьки відтворюють дитячий примітив, об'єднуючи мінімум з'являється як на свою ціну (20 коп.). Слід її побачити як — найкращого успіху.

В. Арнаут

„Освобожденный труд“. Общественно-литературная хрестоматия для школьного образования, ч. I, *сост. И. С. Рабинович.* ГИУ, стр. 227.

„Молодой Рабочий“ 1923 р. Коли його передрукували, випустили ст. Гастева А., „Богини“ та вірші С. Брусков, „Тіше, товарищи“, а додали ст. Догихова, „Женщина“. З ілюстрацій виклику „Богини труда“ О. Родена, а додали „Белгійську революцію“ Валерса. В решті — внаслідок старий матеріал 1923 р.

Певна річ, хрестоматія не згубила й тепер своєї вартості. В ній зібрано кращі уривки, переважно художні, прози та вірші російських та чужоземних авторів, що мають стосунок до соціального устрою, боротьбу працюючих за своє визволення й нові форми життя, що склалося по Жовтневій революції. Для старших груп школи, де викладають провадять російською мовою, хрестоматія лишається дуже цінним підручником, що виховує молоде покоління переважно в напрямку нової радянської суспільності. Учителю знайде в ній багато матеріалу для розмов з дітьми і, взагалі, для вправ усної й письмової мови. Немає в ній лише українського матеріалу, і в цьому найбільша хвиля її. Хрестоматія з'являється цілком інтернаціональна. Україну в ній не репрезентують ні письменниками, ні пригородами, ні історією й революційної боротьби.

Друга хвиля хрестоматії — несприятелів її до нових комплексів програм. Вона в основі не має якраз висловлювання виробничого ухилу (хоча в багатьох уривках висловлює працю). Це видання ще раз нагадує нам, що час подати про те, щоб російські школи на Україні, що до цього часу користувалися

підручниками самих видань РСФРР, обслуговувалися українськими виданнями.

Але поки не має підкожних інших підручників такого роду (хоча не лічимо хрестоматій „Борьба и труд“ майже з тими самими хвилями), що книжку все-ж таки можна рекомендувати викладачам старших груп трудових шкіл.

В. Арнаут

Червоні зорі. Книжка для дитячих установ соціального виховання. Рік другий. Упорядкували Капуснікіна та Лень за ред. М. Судими. ДВУ, 1925, стор. 254, 11, 50 к.

та, проте, в ній багато матеріалу, шкільно приданого, й у сільській школі: мистецькі й „дугітарні“ статті про с.-г. роботи, про хатні тварини, про культурні рослини, про фізичні й хемічні зв'язи, що відбуваються перед очима в сільських дітей. І хоча тоді, як склали книжку, офіційні комплексні програми соціальної та не були видані, маємо в книжці цілком досить матеріалу, потрібного на те, щоб виконати комплексну програму. Але сіла одмити в книжці брак елементарних рахунків. Характерна особливість книжки — це багатий художній матеріал, гарно підібраний до основних сезонних тем: осінніх, зимових та весняних робіт. Друга особливість її — гарно витриманий класово-пролетарський тон ілюстрацій, на жаль, не завжди виконані якісно через невисоку якість паперу. Ціна книжки, безумовно низька, за дописовою, а це особливо має нагду для села. Книжка рекомендована науковим педагогічним комітетом для 2 й 3 року навчання.

В. Арнаут

Червоні зорі. Підручна книжка. Головні розділи в Рік третій. Перший триместр. Упорядкували М. Іванченко, М. Любимський та М. Судима. ДВУ, 1925, стор. 96, 11, 22 к.

Книжка розділена в книжці такі: 1) Підсумки літніх робіт та вражень; 2) Осінні роботи в сільському господарстві; 3) Осередок здоров'я; 4) Боротьба за землю (в значенні боротьби з природою); 5) Жовтнева революція та радя; 6) Обробка волокуватих матеріалів; 7) Способи пересування й шляхи сполучення; 8) Облік триместрової праці. Маємо тут і матеріал і методичні вказівки, так у вигляді статей про виконання з дітьми роботи (екскурсії, дітями, розрахунки то-що), як і завдань на вираховування. Завдання природно виліпляють із проробленого матеріалу й ґрунтуються на реальних статистичних та інших матеріалах. Видно, що книжку складали практичні робітники на підставі проробленого вже досвіду річної праці за комплексною програмою. Проте, на книжку не слід дивитися як на підручник, що треба вичити геть до кінця. Це лише спроба підручника, яка скоріш нагадує, ніж дає вичерпуючий матеріал. Але для селянських дітей там чимало корисних відомостей, що так чи сяк торкаються сільського господарства. За деяку хвилю в книжці слід визнати те, що мистецько літературний матеріал дуже скупий. Ілюстрації у книжці досить, але виконані вони не всі гарно через низьку якість паперу. Ціна книжки цілком доступна навіть для бідняків. Книжка рекомендована науков. педагог. комітетом Головоцшкш.

В. Арнаут

Червоні зорі. Рік четвертий. Це підручна книжка трим. I. Упорядкували Л. Лень, П. Судими та М. Судима. ДВУ, 1925, стор. 136.

Це підручна книжка для четвертого шкільного року, складена за комплексною системою згідно з офіційною програмою. Науковцями упр. соціалізму, що ним вона й рекомендована.

Видано книжку гарно: на добром папері, чітким шрифтом, з багатомалюнками. Четвертий рік навчання в сімейній чотирихви́рці мають на увазі, понадає цікавий матеріал до читання й багато завдань з підручниками продукції С.-Г. пріци, помешкань, цукроного та металевого виробництва й т. ин. Матеріал подано в жінній формі розмов, дискусій, оповідань. Малець на руках по книжці, може обійтися без спеціального підручника по арифметиці та природознавству, але до цього необхідно все-ж таки, щоб учитель був досить кваліфікованим робітником освіти. Для менш кваліфікованих потрібні додаткові підручники. Дефектом книжки є недостатність художнього матеріалу. При другому виданні слід додати.

В. Арнаут

МОВОВЗНАВСТВО

Домбровская, О. и Гамм, Д. *Краткая немецкая техническая хрестоматия. С приложениями в словаре, послужившем основой и алфавитного*. ГИУ, 1925, стр. 138.

Потреба в такіх підручників відчувалась давно. Навчання німецької мови, що за останні роки набирає далі, до більшої ваги, до цього часу надзвичайно гальмував брак відповідних підручників. Автор цієї книги, безумовно, відчувалися на одну з найпекучіших потреб однієї з діалект сучасного педагогічного життя. Правда, останні авторські зусилля складалі книжку в умовах «спішної праці», то она має досить хиб, більшість з яких може бути усунена в другому виданні. Перш за все, при складанні хрестоматії автори залишили без уваги вимоги останніх течій сучасної педагогічної думки, а саме, «комплексну методу». Зміст випускового публікувати матеріалу (залишаче життя, будівництва, металургії, землеробства, країн), що його вживали автори, можна було-б досягти мети описом деяких великих заводів або фабрик. Цей опис можна було-б ґрунтувати на відповідному розподілі фактів, що його вживають у професійному житті нашого соціуму. Таким чином, з одного боку, матеріал загубив-би визначеність публікувати, а з другого, міг-би тільки зацікавити читача. По-друге, матеріал хрестоматії має запалю абстрактний характер, що, на нашу думку, не задовольняє потреб сучасного пролетарського читача з його певно висловленими вимогами конкретності.

Автори не подають матеріалу у порядку поступових труднощів, що, безумовно, заважає читачеві. Нарешті, треба зазначити деякі хибні при складанні словника: деякі слова зовсім не перекладено, інші перекладено не зовсім правильно й т. д. Але, взагалі, хрестоматія дає матеріал, що охоплює 3000 слів, що торкаються індустриального життя. Крім того, автори мали змогу користуватися відомим словником Шаомана (Dictionnaires techniques illustrées en six langues par A. Schömann publié par August Borchardt) та іншими словниками, які вживати можна тільки по великих книгозбірнях інститутів і для їх великої ціни, в тому багатопрошнєвських педагогів можуть дещо навчитися, ознайомлюючи з цим словником. Ці досягнення роблять цю хрестоматію дуже бажаною в кожній профшколі або на робфаці.

Р. Біме

Курило, О. *Початкова грамати́ка української мови, ч. I. Числової грамати́ки*. Вид. 10-е, змінне. ДВУ, 1925, стр. 134. Ц. 40 к.

10-е видання «Початкової української мови, ч. I. Числової грамати́ки», як ривняти його до попередніх, значно перероблено. Класифікація лінгвістичних явищ послідовно переведено за формальними ознаками; питання правопису сплітаються з граматикою, метод пояснень індуктивний й вивадає від дітей активного пропрацювання поданого мовного матеріалу; хрестоматійний матеріал трохи поновлено й доповнено; у відповідних місцях подано необхідні

взірці-схеми різних відомих. Що до терміну для акцентування — «пересми́чення», що авторка вживає за І. Бєхтарським, то він застосується нам аж трохи не відчуженим для шкільного вжитку за іншої, і, взагалі, що до граматичної термінології, то, на наш погляд, і на перших роках мовознавства слід-би, де можна, уникати.

З технічного боку книжку видано добре: шрифт, виразний, малюнки добрі, проте, трапляються в деяких помилки, як от, «сич» на ст. 37, «дальність» зам. «на листі» на ст. 37 та інші.

Взагалі, підручник О. Курилової слід вважати за один з найкращих підручників за формальною методою мовознавства для шкіл сови́нх; про це досить яскраво свідчить і 10-е видання цієї відомої книжки.

В. Гаваденко

Кравецкий, Б. *Короткий комплексный немецкий язык, основанный на ключных основах с пояснениями. Частини I. Словами (морфологія) Переклад з другого російського видання, пристосовано до української мови*. М. Гладкий, ДВУ 1925, стор. 120. Ц. 55 к.

Шкільна морфологія німецької мови небажана Б. Кравецького підручника. Значення цієї науки, яку вчителі німецького языка, годяться скорше для профіліції, аніж для установ Сови́нху. Та й у профшкільній при- дається, мабуть, більше, як плавна книга для вчителів. Для учнів треба-б хороша, простіша книжка, яка, що, взагалі, учнів треба давати до рук граматичну німецької мови. Б. Кравецький поставив книжку добре задуманими схемами й переліком сильних дієслів.

Виклад цікавий для читача, поскільки можна зробити практичні граматичні цікаво. Як філолог, автор забереться більше на лінгвістичні XIX сторіччя, почасти на класичні міркування, що, за цим, доцільно, правдивого погляду на мовні процеси, в них, захоплюють читача мислити лінгвістично, зашквляють його мовознавством, і в часом рази допомагають читати книжку. Є серед них нові й дуже гарні практичні прийоми.

Книжку дуже добре переклав і пристосував М. Гладкий.

М. Йогансен

Миртов, А. В. *Грамматика русского языка, ч. I. Изд. 3-е, исправл.* ГИУ, 1925, стр. 102. Ц. 45 к.

То-же, ч. II. *Формы слов. Изд. 3-е, испр. и доп.* ГИУ, стр. 145. Ц. 55 к.

Незважаючи на те, що «Граматика» Миртова, як виразний історичний принцип, який приводить до виразного зрозуміння динаміки мови, то буде ясно, чому за короткої час «Граматика» витримала три видання. Зовнішність обох книжок цілком достатня, обкладинка—проста, але досить гарна, попередні видання з зовнішнього боку були значно гірші.

М. Баженев

Секунда, Т. *Німецько-російсько-український словник термінів з області механіки*. ДВУ, 1925, стор. 34.

Словник має 22 стор. самого словника і 12 стор. займають рис. та інші показники. Позитивне чинюму треба відмітити те, що, при термінах російських та українських, у ньому вміщено також німецькі. Це

полегшити і користання німецькими книжками і перекладати безпосередньо з німецької мови українською. Потрібно було з'ясувати термін надрукувати курсивом, а не ухвалити звичайним шрифтом, як це зроблено в словниках природничої термінології — геологічному та механічному. Ізві-ж способи означення утруднюють одночасно користування словниками природничими й механічними.

Крім зазначених у словничку українських термінів слід вказати й інші з словників: геологічної термінології академії Тьютковського та механічної — О. Курило, також користатися словником фізич. терм. О. Курило.

Часто в „Словничку термінів з обсягу механіки“ на першому місці стоять терміни, що словник Курило й Тьютковського вважають другорядними й наважали. Очевидно, питання про те, які терміни мають бути уживаними переважно перед іншими, вирішити життєва практика й наступне згоріння й унорядкування механічної термінології. Словник інж. І. Секунди, як перша спроба, повинні вважати за матеріал до словника механічної термінології. І, як такий, він зробить велику допомогу при писанні й редагуванні технічних книжок механічного фаху, що так потрібні для українізації професійної освіти та промислових установ.

А. Павлюк

Синявський, О. Українська мова. Для шкіл соціального виховання. Ч. 1, р. 3. Начання. 2-е вид. ДВУ, 1925, стор. 128, ч. 40 к.

Годі нам повторити давно відомий, доведений також і педагогічною практикою останніх років факт, що мова, цей могут-

ний соціально-організуючий чинник з своєрідною психо-фізіологічною природою, повинна бути предметом спеціального навчання в школі; годі також повторити і те, що, спіраючися на цьому принципі, „Українська мова“ проф. О. Н. Синявського як найкраще допомагає вчителів довести основних завдань мовознавства — усвідомлення дітьми мовних явищ і, головне, організації їхньої мови; це добре відомо тим з учителів, хто користувався й зумів використати це перше видання цієї книжки.

Проти 1-го видання зміни немає; лише виправлено дещо за новим правомислом академічних видань. Перша частина, „зр. мови“ охоплює переважно морфологію; як характерну методичну рису слід зазначити, що елементи синтаксису й правопису подається не зрозуміло з мінливими словозмінами, що вивчаються в певних асоціаціях за їх категоріями. Ця найхарактерніша ознака „Укр. мови“ проти „Нашого язика“ Пішковського — усвідомлення мовних явищ за певними категоріями й словозмінами, а не вивчення словозміни окремих осіб — поруч з іншими методологічними засадами, індуктивне, активне пробовання дітьми матеріалу гуртом під безпосереднім, переважно, керівництвом учителя, погодження з вимогами „Порядника по соціальному вихованню“, цікавий і психологічно приступний дітям матеріал, за винятком, може, „ліси“ на ст. 37 та сентиментальної вірша Чернявського на ст. 61, — висувають цей гарний, оригінальний український реплік до „Нашого язика“ на перше місце з по- між такого роду підручників.

Гарний, чіткий шрифт, ілюстрація коректна (жодної дріблячки в тексті книжки й лише в передмові на стор. 3 ряд. 3 зам. „вирізняється“ надруковано, „вирізняється“) — це більше підсилює вагу цього підручника.

В. Гавриленко

МАТЕМАТИКА

Астряб, Ол. Геометрія на досідах. Видання друге. ДВУ, 1925, стор. 250. Ч. 75 к.

Автор указує про свій підручник, що він його написав „індуктивно-лабораторною метою“. Але насправді індуктивного в книзі небагато. Це, власне кажучи, є підручник дедуктивної гео-

метрії, де всю цю науку поділено на велику кількість аксіом та теорем, і для учнів це дуже ясно, який саме зв'язок між цими положеннями. Правда, Ол. Астряб додав до кожної теорії ще досліди, що дають змогу учневі ніби-то самому знайти геометричну істину. Проте, ці досліди це не можуть примусити нас визнати методу викладання за індуктивним. Не вважаючи на це, книжку Ол. Астряба досить часто вивчали й, напевне, вивчатимуть по наших школах, і треба тільки бажати її поширення. Це виколить від того, що підручник Ол. Астряба не дивлячися на свої хибні, що вказано вище, є найкращий з усіх підручників геометрії й навіть те, що в ній немає певного ухилу (індустріально-технічного або сільсько-господарського) і що по суті справи є, безумовно, хіба, повертатися на користь цієї книжки, бо її однокорінь вивчати і в школі на селі й в школі в місті. Цю книгу допомагає досить добре виконання видання з технічного боку, бо і папір, і шрифт, і малюнки та рисунки, безумовно, задовольняють. Також добра взагалі й мова в книзі; якщо трапляються тут іноді недобрі вирази й відхилення від академічної термінології, то це трапляється досить не часто. Отже, книжку слід визнати за цілком потрібну в наших умовах.

М. Голубенко

Астряб, Ол. Задачник до початкової геометрії. Видання четверте. Д-У, 1925, стор. 172. Ч. 55 к.

Треба визнати, що взагалі книжки цього автора є крок вперед у галузі методики математики. Але це вірно взагалі й невірнородно задачник до поч. геом. Цей задачник є зірочка абстрактних вправ спочатку й лише з розділі XIII він має в собі життєві задачки. Через це значна частина задачок для сучасної школи виходить зайвою, бо утруднює (а для неї, як вказано, й написано цього задачника) не знайдеться стільки часу, щоб учні могли проробити абстрактні вправи для вивчення властивостей геометричних ліній, фігур та тіл. Через це, хоча й мова автора досить приступна для дитини, хоч і шрифт і рисунки та малюнки в задачнику теж пристосовано для дитини й виконано досить добре, учні трудової школи не зможуть часто використовувати цієї книжки. Інші речі, навіть трудніші. Він знайде в цій задачнику дуже багато цікавих методичних вказівок, що йому доведеться вивести із задачок автора. Ці вказівки допоможуть учителям в його праці. Також і самі задачки під рукою вчителя зможуть набути практичного характеру й тоді допоможуть учням у справі вивчення математики.

М. Голубенко

Бернашевський, О. Зв'язки, Е. Живий рахунок. ДВУ, 1925, ч. 1, стор. 68. Ч. 19 к. Ч. 11, стор. 96. Ч. 27 к. Ч. 4, III, стор. 110. Ч. 35 к.

„Живий рахунок“ — підручник, уже відомий на Україні. В попереднім виданні (го- ді авторами були О. Бернашевський та Васильєв), цей підручник мав велике поширення по наших школах, переважно на селі, бо його й пристосовано було раніш і тепер до селянських шкіл. Після переробки всі книжки знову покращали, особливо перша частина. Тут автором удалося досить природно зв'язати арифметику з початками геометрії, дати задачки з оточення селянської дитини, використати дитячі завдання та гри й, головне, досить добре пристосувати свій задачник до вимог класової програми. Це саме треба казати й, про другу й третю частини задачника, але част. II хоч вона використовує ще багато природознавства в широкій розумінні цього слова, вже гірше від I, тому що автором не пощастило зв'язати арифметику з геометрією, до того, тут ми знайдемо

„Живий рахунок“ — підручник, уже відомий на Україні. В попереднім виданні (го- ді авторами були О. Бернашевський та

міючі штучні задатки. Це бачиш помітно зі негативні респонди у III часті. Але не вважаймо на це, книжки О. Бернашевського і Е. Зав'язанця дуже корисні для наших трудючих (і як для I року, II для II і III для III, так і IV, і V років навчання). В цих книжках такі матеріали, які ти вчеш легше, ніж в інших, і вони допоможуть тобі в програмі. До того ще автори зуміли вкласти в ці дві задачі такі елементи сучасності, використали для задачок революцію, свята й нові крапдини життя й побуту, що їх до прирвела на сні революцією. Добра мова та порядний шриффт та малюнки роблять нове видання і зовсім чудовим для твого почитання. Тому ці задачі можна радити для усіх. Учителів перших класів трудящих, особливо на селі.

М. Годубенко

ГЕОГРАФІЯ

Іванов, Г. Початковий курс географії. Частина друга. Азія, Африка, Америка й Австралія. Вид. 4. Перероблено В. А. Арнаутівим. ДВУ. 1925, стор. 147.
Ц. 75 к.

До появи цілком нової географічної шкільної книжки, підручника відомого російського педагога-географа Г. Іванова слід визнати за найкращі. Тому науково-педаг. ком. Г. Івановських ці дозволив ці книжки до вжитку в установах союзу.

Початковий курс географії Г. Іванова (частина друга: Азія, Африка, Америка, Австралія) виходить четвертим виданням. Книжку старанно перероблено й доповнено В. А. Аризаутовим. Змінені зміст книжки й зв'язку з останніми географічно-політичними змінами. Надано підручникові й нову ідеологію, що відповідає завданням радянської школи.

В четвертому виданні переведено також науково-термінологічну редакцію української мови.

Карти виконано добре. Малюнки технічно виконано не зовсім вдало. Так само слід було б освіжити вишляння новішими малюнками.

К. Дубняк

Кістяковський, В. В. Нарис
географії УСРР. Вид. 4. ДВУ.
1925, стор. 153. Ц. 55 к.

„Нарису географії України“ того ж автора, що видано
було його в 1922 р.

„Переробка“ підручника виявляється в тому, що деякі питання автором поширено і поглиблено, але самий характер підручника залишено без змін. Це підручник для колишніх гімназій, написаний описовою методикою, пристосований для „задавання уроков на дом“, і годі тут шукати матеріалів для творчої самодіяльної праці учнів чи то за комплексовою методикою, чи за Дальтонівською системою.

Поглибше поширив автор головним чином розділ про природу. Але ці перероблення задало примітивні. Напр., додано параграф про головні краведні України, але не охарактеризовано ці краведні в зв'язку з місцевістю є ономією, побутом, фольклором.

Введено параграф про деякі риси української етнографії, але годі тут шукати відомостей про побут старий і новий, про вплив війни і революції на село, про класові взаємовідносини на селі й т. п. і Зате автор не забув нагадати, що „українські шати, заширшши з Чорного моря, звичайно носять до очкур“.

Економічна частина курсу стара, поверхова, не розроблена як слід. Такі питання, як колективні господарства, радянські господарства, Україна в екс-

портії збіжжя, характеристика цукрової промисловості в зв'язку з світовою продукцією цукру, лісове господарство й багато інших — або зовсім не розглядається, або пов'язується 1 — 2 загальними реченнями.

Жади: го класового підходу, жадного матеріалістичного підходу, бажання виявити продукційні сили й освітити стан засобів виробництва в класі непомітно. Термінологія місцями нечлала.

Технічне виконання книги (ширифт, малюнки й т. і.) досить добре, хоч географічна карта (час уже відмовитися від нещадного засвоєного полонізму — „мала“) в такому вигляді, як її подано в кінці планування, для школи зовсім непридатна.

Висновок: підручник В. В. Кістяковського можна лише терпіти за браком кращих, написаних по-новому, підручників.

К. Дубняк

СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО

А - н. Арк. История рабочего движения в Англии, Франции и Германии (три типа рабочего движения). Третье дополненное издание (доведенное до 1924 г.) „Пролетария“, 1925, стр. 206. Ц. 95 к.

Москві (Вид „Новая Москва“) п'ятим виданням. Через те вона обідаєтеся без рекомендації. Вартість її відомою багатий і свій матеріал, доступний виклад, гучна, цілком розмежована будова, зримий марксистський погляд. Як і в попередніх виданнях, наприкінці книжки додана широка (але не вичерпуюча) бібліографія книжок, що торкаються зачеплених у книжці АРКА. А-и питаю. Можна висловити жаль, що видавництво випустило цінну книжку на пропанованому папері, тим більше, що іншої вона булає на підручник, де читати її доводиться багато разів.

Яворский, М. И. Краткая история Украины. С предисловием Х. Раковского. Перев. со 2-го укр. издания П. Ткаченка. ГИУ, 1925, стр. 143. Ц. 80 к.

Ми маємо прийти з історії Росії, старого світу, середньовіччя — і прийти з історії України, дрібні старі джерела, депоїзюючі грошохроп Р. Наїва і т. п. авторів, що ще досі зберігають по деяких шкільних бібліотеках. Проф. Яворський дає історію України з марксистського погляду. Його періодизація шкочою нова і планомерно витримана. Але на жаль в частині III — „Капіталізм не сусипствують“ автор дуже мало каже про економічний період, а звертаючись увагу на революційні події, відкидає історію перетворення якоїсь київської держави в російську імперію, популяризує історію. Ми не можемо погодитися з деякими дрібними твердженнями автора, напр., „варяги були античні стародавніх риболовців“, але „варяги за їхні грабежі називали Русью“ й ще деякими. Але це дрібниці. Головне — ми маємо дуже цінну популярну коротку історію України для наших читачів української мовою, а для росіян, що досі не знають нашої історії — про неї, як про чужу, історію. Це дуже цінний і дуже маленький, що зовсім не по реми вищого і чинишкучо, напр. „Помешік по одлеті красоти“), казача охранісмаєтрават турецькі крестовні“ і т. п.

О. Водолажченко

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

Адамів, Петро. Куріні та хмародяння. Малюнки П. Шолохова. «Юний лєнінец». 1925 г., стр. 39. Ц. 16 к.

Я десьде загалу про хмародяння, не зупинившись на архітектурній техніці більше. Тому книжечка не цілком виправдає свою назву. Але — не зважаючи на цю хибку — читається з цікавістю й дає конкретне уявлення по історії культури.

Мова легка. Технічно видання пристойне.

Г. Муштіана

Александров, В. Леонардо да Вінчі. П'єса «Бібліотека юного лєнінца». «Юний лєнінец». 1925 г., стр. 32. Ц. 11 к.

з богом і т. ін. Дав певної аудиторії (юні лєнінці, комсомольці й ин.) п'єса буде цікава, для загалу — ж небезпечна. Надто грубі місця можуть викликати не антиреалістичне почуття, а як — раз нападки.

Окремі місця в п'єсі не зовсім гарні. Часто промови конференцій ступають, більше слід було дії і поменше три сцени.

М. Марусик

Басін, Ф. Н. Що таке життя? Перекл. Побігало (Бібліотека юного лєнінца. Серія науково-популярна). ДВУ. 1925, стр. 42. Ц. 20 к.

Підліток прочитає її з зацікавленістю. Видно книжку гарно. Гарний папір, чіткий шрифт. Переклад нажукватий і на ньому мало видно редакторську руку.

І. Холодний

Бєдний, Дем'ян. Избранные произведения (Бібліотека юного лєнінца). «Юний лєнінец». 1925 г., стр. 29. Ц. 11 к.

с портретом.

Замірчасний, твори Д. Бєдного давно пора і юним лєнінцям знати. В книжці 21 поезія, переважно байки на теми громадські (Клоп, жук і кріт, Зозуля, горобець, та миша; За букварі, Кожному своє й т. ин.). В післявчій передмові сказано, що Д. Бєдний «єдиний співівець нашої великої революції». Це не зовсім вірно. Так само дає його характеризувати, як поета, що «живав бойовою червоною зброєю на тяжкій і славетній війнці... твори задовольняють революційним вогнем серця працюючих» і т. ин. — між тим, в самому збірнику подано як-раз найспокійніші твори, байки, агітацію за бу-варі й т. ин., а численних пісень, віршів, що як-раз ними характерна революційна творчість Д. Б. не подано.

М. Марусик

Бєр, Бєлла. Яшка (Бібліотека юного лєнінца). «Юний лєнінец». 1925, стр. 43. Ц. 14 к.

Збірник, крім нього ще 4. «Таблиця умноження», — про «ть» і «арифметику» в дитястії двітори інтелігентної родини; «Про Абраму» історія голодного хлопця; «Люба» з життя одеської дівчини; «Каж я була безприморной» — пояснюється так: «Кажеся, каже, бути отчаянное чувство одиночества и заброшенности у человека, когда он вдруг живой ощутил один на улице чужого города...» Тяжко зрозуміти: хто-ж автор?

Одне оповідання ведеться старою робітницею, друге — вченицею професорки 1922 р. й т. ин.

Це — нелюбо. Дуже псує і мову: «Ухало так, аж стекла прожарили і посуда в шкандяві; динь-динь...»... на на воротах все жили вмих с напруги». Такова мовою все перше оповідання написано, решта — безбарними, глухими словами, хоч чутись в авторки кріз серпанок інтелігентського сентименталізму змога дати літературно дійсний твір.

Г. Муштіана

Власенко, П. Есть ли бог? Для писання про Іллястр. Ва. Шолохова. (Бібліотека юного лєнінца). «Юний лєнінец». 1925, стр. 51. Ц. 15 к.

ва оці, що наша дитина — піонер у своїй масі безрелігійна. Тому, з'ясувавши, розбавити перед нею те чи інше релігійне питання, все одно що забивати їй голову цими — ж такі нісенітницями.

Автор цього не зрозумів. Тому-то брошура його придатна не піонерів, а скоріше читачів малоосвіченому дорослому, що закінчив ліцей.

Брошура написана досить популярно хоч і односторонньо, бо серед християнських вір заперечено лише православдану, а серед нехристиянських нікого не згадується про такі віри, як юдейська та магометанська.

Проте в авторі багато свіжих думок, хоч знаємо кидается в очі скривлене використання джерел з наукових галузів Кунова, Дресва, Сухова, Степанова й иних.

Як. Ковальчук

Гра, Ф. Червоні с підня (Бібліотека молодого лєнінца). ДВУ. 1925, стр. 119.

градської ради роб. депутатів під назвою «Марсельськ».

Поява її в українському перекладі дуже доречна і треба її вітати — не лише молоді лєнінці, а й старші читальники з захопленням перекладуть картини цієї повісті, нахвиленою шпиро-революційним почуттям і перелітної базарним пісенням, де змальовується похід батальйону марсельських охочокомів, що рушили з південної Франції на столицю Париж ратувати революцію від замахів її ворогів.

Переклад зроблено дуже старанно й тим прикріше зустрітися з такими недоречними виразами як «вода приймає рухатись кола» (дослівний переклад французького виразу «l'ait tourner»), та повисшими подібно до висячих слів «конче» замість «достаточно» займенника «того» замість «літ» та инш., яких за браком місця не назовимо тут.

Великою хвилює книги є відсутність пояснень і уваг — молодий та загалом неосвічений читач зустріне багато незрозумілих слів та виразів, котрі, в інтересах правдивого зрозуміння доби, треба було — б неомідині пояснити.

Так само книжку треба було-б оздобити малюнками й дати їй веселішу обкладинку.

С. Краєвців

Иркутов, Андрей. Рассказы о законах (Бібліотека юного лєнінца). «Юний лєнінец». 1925, стр. 80. Ц. 21 к.

Обкладинка в дві законах (Бібліотека юного лєнінца). Оповідань 5. Кожне оповідання написано на якийсь певний піонерський закон, що його ілюструють і пояснюють — уявлена форма старої народницької літератури. Діти такі оповідання читати хочуть. А Иркутов пише грамотно, бездоганною мовою й живо веде

діство, хоч не завжди має терпіння повитати білі нічч з свого життя" ("Платадат долларов", "Сва на делом Архипом") що робить оповідання грубо тенденційним і непереконливим.

Гостре питання передреволюційних років про місце моралі в літературі для дітей починає набувати й у нас першоюваної паги.

Взагалі — ж означена книжка одна з кращих своїх серії — неоправданно літературно слабо.

Т. Муштіна

Крупська, Н. К. Моя жизнь. На першій сторінці штриховий портрет (Библиотека юного ленинца). Юный Ленинец". 1925, стр. 16. Ц. 8 к.

Книжка написана на замовлення юних піонерів. В ній має дві сторінки приміток.

Самі ідеї таких автобіографій наших пролетарів революції прекрасна, в їх словах про самих себе відсутність перед піонерами образ глибше й поважніше ніж літарні слів похвальних злісних біографів, але автобіографія т. Крупської мети не досягла. Її ширі слова все про других, про себе, про умови своєї праці — мало, автопка не любить казати про себе... Будемо сподіватися що в таких книжках про Н. К. пише для партії в непогоду розміри — будемо мати дійсне уявлення про всю ту величезну працю, пророблену незмінним товаришем Ілліча.

Т. Муштіна

Ларина, Л. Троє (Библиотека юного ленинца). Юный ленинец". Стр. 53. Ц. 17 к.

У збірничку увійшли три оповідання (можливо звідси й назва книжки?). Перше про малої італійського циркового акробата Тоніо, який тікає з батьківщини в Москву й тут в піонерському клубі показує своє майстерство. Друге зветься "Колька кабіт" — про хлопця, що живе в багді та із-за брата-чеповноярівця збирає гроші на нового батька отама Лихо... Третє "Шалон" — про помилку хлопця червоно-армії, котрий в польському хлопчиків за підозри шпіона, це оповідання ліпше.

Взагалі ж уся книжка справляє враження дуже сумне (15 000 тираж): це ні в якій мірі не літературний твір; — не вірність ні в поаі, ні в героів, ні в їхні розмови — в усьому збірничку правди не чується. Мова якійсь жаргон. Напр. : "глаза лупит на шлях, зад воротить к деревне" (ст. 23).

Т. Муштіна

Ларина, Л. По-разному. Сборник рассказов (Библиотека юного ленинца). Юный ленинец". 1925, стр. 45. Ц. 14 к.

Тут 3 оповідання: "Засаджана" (про Мишу-бузовови, що носив на руках задугований батьком оден червоного прапору), "Фіалка Вихрь" (про пресненське повстання в Москві в 1905 р.) і "Помогаю" (про те, як піонерка Віра примусила написемну матір грамоти класичес).

Все, що було сказано про першу книжку цього ж автора і можливо прикласти й до цієї.

Приємніше враження справляє хіба останнє оповідання...

Т. Муштіна

Манжос, Б. У хвилях моряного. Подорож комсомольця та піонера в світові історію та реалію. "Кингослака", 1925, стр. 162. Ц. 70 к.

На машині часу читача разом з героями оповідання — червоним професором, комсомольцем та піонером заносить у давню-давню старовину для того, щоб узяти якими шляхами йшов розвиток життя на землі. Гроші оповідання тягнє до минулого не любов до пригод, а

жага знання. На фантастичній машині вони відвідують землю за часів деклядох геологічних епох і оббрені світом знання шукують слід існування бога. Шукать і не знаходять. Його немає та він і не потрібний. Наука зичує реалію.

Отже, завадні книжка полягає в тому, щоб обгрунтувати безвір'я та постидити його на репки науки.

Книгу призначено для молоді. Написано її дуже популярно, але разом з тим вона але ясні й обгрунтовані відповілі на зацеплені питання. Хоч з художньою обробкою фібути авторні не дуже пощастило, все-ж така книжка зовсім читати з інтересом. Видано її гарно і в тексті є ілюстрації.

Б. Козельський

Майсурадзе, В. И. 0-р. Будь здоров! (Библиотека юного ленинца). Юный Ленинец", 1925, стр. 57. Ц. 18 к.

Взагалі книжку написано непогано. Піонер знайде в ній чимало цінних порад по гігієні повсякденного його життя. Мова жива; написано книжку просто і зрозуміло. Є деякі помилки — лядина чаїне не від уласкислоти, а від окису вугля, екезми, найкше без винятку, не заразна несутя; — несправданно поадо за покращення пішого кмінь в зубах. Але це все-ж не робить книжку непридатною. Все це легко виправити в майбутньому виданні книжки. Видано її непогано. Книжку можна рекомендувати до бібліотек молодим лєнінцям.

І. Холодний

Михайлов, М. Федька Алчхи. Повість (Библиотека юного ленинца). Юный Ленинец". 1925, стр. 56. Ц. 20 к.

Яких лише неможливих поай не повитавдав автор, щоб зацікавити читача. Все початок — дим в паротні не проходить в трубу — виняється, там сидить Федька, 13-літній хлопець. Коли хлопчеськ виявля — паротте поаі пагати, 126-то, паротте така нагрів, в гарчій трубі лежав хлопець і до початку "повісті" дим прохолодів, а потім зразу, як що книжку було написано — стала труба курити, доки автор не примусив вилітати Федька.

Підчас вибуху бомби Федька бачить, як летить відірвана голова; одята лікаря йому, 13-літньому хлопчеськ, що в трубу проточує залізний, як-раз по роту, він заривається в пудлі на тендері так, що його не видно, ховається в бочку з медом, розбаврою полковника, вартонів і т. и.

Жадної логіки поай, лише Срехливі трюки за зразком найгіршої американської кіно-фільми.

З іасологічного боку — вся революція так не вірно замальована, що здається — всі люди ізали потітими, трохи воювали, весь час гнали білих і захопили всю територію.

А візьми і скрізь змінюю слова "червоні" на "білі", й будемо мати такої самої вартості "повість" для дітей павія, як що тільки вони захотять читати таку галі-маттю.

Цей той час, коли все, і являнина в школі, і книжка й розмова повинні допомагати молодому читачеві ясніше уявити життя революції, побут.

За "повістю" Михайлова можна що годно увітти, тільки не реальні речі.

Без сумніву шкідлива, брудна книжка.

М. Марусик

Нечаев, А. П. Гори та їх життя. 3 33 малюнками, як ученого й поау- (Библиотека юного ленинца). ляратора, широко ДВУ, 1925, стр. 46. Ц. 30 к.

В даній книжці, як і взагалі в своїх творах, автор всесічно охоплює тему і в іскрово-популярному вишаді розгортає масовому читачеві головніші картини природи.

Юний лєнінець, школяр, селянин, що для них написана книжка, іскраєно угадує собі з книжки всі складні процеси утворення різних типів гір, їх тепловість і майбутню, взагалі все життя гір.

В книзі подано приклади й з української природи, головною чином за працями акад. П. Тютковського.

Хлобо книжки, як не взагалі характерно для більшовиї природників, особливо старих авторів, є відсутність матеріалістичного підходу до землі. В описуєх цього типу сїла підкреслювати, що природа є та база, на якій людина розвиває своє господарство.

Пере дад добрий; термінологія науково-виримана. Чомусь тільки не зазначено, що книжку перекладено.

К. Дубняк

Піонерский Интернационал. Сборник к международной детской неделе. Сост. В. Лур. (Библиотека юного ленинца). «Юный Ленин» 1925, стр. 129. 11. 40 к.

Наскільки дозволив розмір та кількість розділів, збірничок своєю трохи голосною назвою виправдав. В невеликій книжечці (на 129 сторінок) викладено матеріали про мікнародний дитячий рух, як працюють піонери за кордоном, піонери в СРСР. Про мікнародний дитячий тиждень — спеціальний невеличкий розділ. Далі йдуть такі розділи: Німецькі піонери за роботою, про що повинні пам'ятати піонери. Прекрасна відома диткомгруп Німеччини «До всіх дітей добітників». Характерні й не менш прекрасні, дієві німецьких піонерів. До діла в книжці також і короткий історичний огляд мікнародний дитячий тиждень на Заході та стаття «Нші вороги скавти».

Зок сема заслуговують на увагу «Бупр Руф» — хороше оовідання Ліліан Вільс (переклад з англійської) та спог ді Яна Лазорі, як мене арештували в Берліні. Наприкінці збірник містить піонерські пісні, вірші, ілюстрації чашуєтків, мєрші, колективні декламації.

Не забує і обов'язок оє для такого збірничка, що читати про мікнародний дитячий рух. Навіть є в книжці Як користуватися цим збірничком.

Мова збірника від початку до кінця легка, жива. І збірник в цілому є корисною й цінною книжкою для робітників по дитячові та самих піонерів.

Шкода тільки, що так підібраний і досить гарний матеріал з історії комунізму та з життя юних піонерів, так неохайно як на наш час видано.

Збірничок буде гарно зустрінутий і використаний у місті. Але для села українського він не такий прихитний. Шкода, що всі лїші видавництва до «Юного лєнінца», включно, ще й досі не позунали про видавничу літературу для сїдських піонерів. Потреба в отаких збірничках українською мовою дуже велика.

Г. Масенко

Рассказы пионеров. Дети революции (Библиотека юного ленинца) 2-е изд. «Юный ленинец» 1925, стр. 46. 11. 14 к.

Шість оповіань: «Дети революции», «В школу», «Фишка Пузарик», «Вильгельм», «Маленький спартаконец» і «Скоро будет». Нїявї, безхитросї оповіання в перетолмленї піонерських настроїв і прагнєнь, вони не претендують на художній рівн, знайдуть ширий відгук в читачах-піонерах.

До хїчї збірника треба однести знадто важку руку редактора, що виправляючи багато вкїєв, серйозно-розумних зворотів.

Г. Муштіана

Пролог. Ая. 105 верста Рассказы (Библиотека юного ленинца). «Юный ленинец» 1925, стр. 45. 11. 14 к.

Збірка з 5 оповіань із дитячого реального життя: «105 верста», «Маленький більшовик», «Його звала жовтєвєя революція», «До спїох», «Червоний гусак». Всї оповіання швидко припадні для дїтей змістом і формою своєю шїаї, живї. Слабше трохи третє («Його звала жовтєя революція») — дитинчине. «Червоний гусак», хоч мало-правдоподібно, хлопєць, гусєвич пастухов пофарбував в червоне гусака, щоб виступити з ним на робітничій демонстрації. Але доля гївела до того, що цим гусаком було знищено потяга і втрачено від катастрофи, бо бандити розібрали рейки й тяжко поранили батька і нашого героєв-пастуха.

В «105 верстах» змїнюєтьс о двох пашив, що загинули на червоному фронті.

Дитяче рекогносцирове оповіання «До спїох», — хлопєць вивольє розвідчиків в полону від білєх, завдяки прикладовї собачки Шака, що почав рити землю під стїною повітки, де сидїли полонєні червонї.

Взагалї книга задовольняє вимогам дієсно дитячої книжки.

М. Марусик

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛІТЕРАТУРА

Грігорович, Грегорі. Буковинське селянство в ярмі. Вид «Нове село». Відень, 1925, стр. 80.

Книжка трактуює важливі питання селянського стану не тільки Буковини, Румунії та інших буржуазних країн, але й соціалістичних країн, України та Росії. Зоголовко зауважує визначено, бо тут на 80 сторінках і історія країни, і статистика селянських заливів, і революційна тактика й додатки з відозвами селянтерну до румунського селянства й образки зодобутків радянського селянства. Тут тїбі калейдоскоп із 3 зеркал: буржуазія, селянтерї і революція; є червона нитка й вісь усього — це союз робітника й селянина; є мета вказати шлях визволення з шїєстїтнього рабства селян Буковини, Зах. України, Закарпатської України, Румунії та Басарабії і революційний шлях Україн і Індїєст-и, спрямований чєрез Сєлітерн на Радянську Україну.

Книжка явно пропагандистська. Стиль ядерний. Складає вузловата. Однак бувають речення на 8 рядків одо. Багато чужих пошевоєному селянськовї слів і понять. Треба рахувати хїбою відсутність прагматикї в історичних нарисах, брак глибини та точности в ма-

люнок сучасности: класів, партій та влади. Тут-же ключ до зрозуміння великої кількості функційних явищ, що виходять із тих засобів організування та керування людьми й речами. Дєдуїтивна метода автора прикриває хїби, дає бліскучі ефекти, але хлода не дає. Тут необхідна соціална обробка правди з минулого й теперішнього, що буде діяти в майбутньому (експлоатація, внутрішнї противнєства класових суспільств, революція, вїдбудова й перебудова, й торинити т, єба перманентну революцію). Пропагандистська книжка має будити не тільки ненависть, віру та винїкування, але й бойову енергію, знання та всестогївсть, не-ж необхідні чинники активності (самодїяльності) маси. Автор не поставив як слїд рїку правди: Визволення робітників це — діло рук самих-ж робітників (плюс селянства) й визволення селян це — діло рук самих-ж селян (плюс робітництва). Рівно-ж відчується брак освітлення в чому реально полягає союз робітника й селянина.

Перечислюючи зодобутки радянського селянства, автор подїляє їх на оченїдї (сємля, менше рекрут, менше податків) і на неоченїдї (громада, кооперація, культура). Про колективізацію й механізацію труда

забув скласти. В кооперації бачить лавочку, що не тільки продає, але й купує, щоб не допустити приватного купця та спекулянта визкувати нарід — не бачить у ній шляху до коопізму.

Доказуючи про те, що є заможніші верстви (стор. 41), треба подати причину, чому всього неможливо націоналізувати.

Таке-же говорить, що „зможніші верстви не мають ніякої влади, бо не мають виборчих прав“. Чуте не ідентифікація класу з виборчим правом. Це може тільки зливати селянина Іриденця, там-же його б'ють за невиконання виборчих прав. Таких дрібних помилок є дуже багато.

Прикро вражає велика сила друкарських помилок (300).

Помимо недостатків книжка потрібна й актуальна.

Ерстенок

Медвідь, Я. Н. *Організація та зріст комітетів на Україні*. „Книгоспілка“, 1925, стор. 22. Ц. 7 коп.

при доповіді на тему „Комітети на Україні“. Брошура власне складена з тезів та конкретних цифр з термінових даних про комітети незможних селян.

Лише з позитиву є трошки „води“ а далі її немає. Було-б бажано, щоб що брошуру прочитав кожен член комітету. Але гадаємо, що це так і залишиться лише побажанням.

Буде гарно, коли й ці 10.000 примірників, що їх видала Книгоспілка, розійдуться, бо єдиним сполучачем можуть бути лише голоси рай. КНС та сільські комітети незможних селян. Для інших широких читачівних код книжечка буде не цікава, бо нагатавудив невеликий хронологічно-статистичний справочник.

Гр.

Нуаре, Людвиг. *Орудіе труда. Пер. с предисловия и примеч. Н. Давидова*. ГИУ, 1925, стр. 394. Ц. 2 р. 35 к.

Аватор взяв за мету показати, що знаряддя є проєкція організму тіла, д. - то перенесення механізму роботи організму у зовнішній світ, де цей механізм стає видимим і далі удосконалюється. За підготовку до цього автор вважає напівпроєкцією, п. - то вступу з організму денних виробничих організм, при чому вони не гублять зв'язку зі всім організмом (хліб, іхти, пазури у тварин, рука в людини). Форма знаряддя определяються старовинними трудовими процесами, а на ґрунті певних способів виробництва виробляється в людському суспільстві нова й розвивається розум. Таким чином, не будучи ні в якій мірі марксистом, Нуаре захищає розумна історичного матеріалізму й уявляє з себе невичерпний інтерес для затвердження марксистського підходу в історії культури.

Але праця Л. Нуаре вийшла коло 50 років тому, й коли основні думки його цілком можна прийняти з сучасного погляду, то матеріали, якими він оперує, дуже застаріли. Етнографія й антропологи, дві допоміжні для Нуаре науки, з того часу пішли далеко вперед. Найкращі дослідники показали, що первісною формою знаряддя був не загострений камінь, як це думає автор, а гостроконечна палиця, що найстаріші землекопні роботи мали за мету не впацювання підземних життів, як жакс Нуаре, а виконували копіна, клубнів, цибулин, істівних рослин і т. иш. Численні етимології автору зовсім не відповідають критично.

Таким чином, наврач чи можливо вилити за доцільне видання книжки Нуаре в новому російському перекладі. Вона не знайде собі читачів. Для широких код книжка в 400 сторінок неприступна й вешкава завдяки великій кількості грецьких, латинських, французьких, німецьких й англійських цитат, санскритських, литовських та старогерманських слів і т. иш. Крім спеціалістів — вчених, зацікавлених німецьких істориків, спеціалістів — вчених, зацікавлених німецьких істориків.

Передумови й примитки І. Давіда она написана з підковитим знанням справи. Зовнішність видання не примушує бажати кращого.

Проф. Є. Казаров

РАДЯНСЬКЕ ПРАВО

Есбе, Ю. *Що має знати кожен селянин про єдиний с. - г. податок на 1925 - 26 рік*. „Книгоспілка“, 1924, стор. 46. Ц. 25 к.

У брошури платник єд. сіль - госп. податку знайде в популярному викладі пояснення на всі питання, що можуть виникнути в нього в зв'язку з унесенням цього податку. Автор, розраховуючи на масового читача-селянина, вибрав зручну форму для викладу своїх пояснень. Він розбив зміст своєї брошури на 95 питань і тим самим дає змогу платнику податку в кожному окремому випадкові, не переставляючи всієї брошури, згати знати відповідь по кожному практичному питанню по єд. с. - г. податку, при чому питання ці об'єднуються на нескладних прикладах. У брошури також з'ясовано, через що саме та які полегшення в біжучому році дано селянству, порівнюючи з минулими роками. В кінці доведено, що зі зміцненням та широким розвитком нашого державного господарства ці полегшення ніколи будуть ще більшими, поки, наперед, ніяких податків з працюючих держав не буде більше. Ось саме, брошура ця корисна буде для селянина.

На жаль автор не обійшовся без помилок: 1) на стор. 1 придумав актус „Козельської республіки“, якої Союз РСР не знає, 2) на стор. 25 визначає в цьому році єд. с. - г. податок в сумі 285 мільйонів крб., в той час як по закону про єд. с. - г. податок од 7.ІІІ б. р., що ухвалено ЦВК СРСР (36. Уз. СРСР —

1925 р. ч. 17, арт. 124) сума ця определена в 280 мід. крб., 3) не пристосована автором брошура й до трихоступневого адміністративного поділу України, — він укаже на губерніальні податкові комісії (стор. 36), що за автором будуть розв'язувати скарги сел. і державних та громадських установ, а на Україні таких комісій немає, і такі скарги розв'язують округові комісії. Даремно говорить і про губудси та губпрокурори (ст. ст. 38 — 42) — вони скасовані на Україні.

М. Матвійков

Лундов, Б. Г. *Сель. - хозяйство, Т. - ва, артели и коммуна (Общественно - правовая библиотечка)*. Юрид. Издат. НКЮ УССР. Харьков, 1925, стор. 145. Ц. 40 к.

Аватор дуже гарно сконструював свою книжечку. Кожну спочатку про економіку одногого турботого господарства, зупинившись на колгоспах, він з'ясував, які повинні бути основні риси кожної форми колгоспів і зупинившись на роботі в цій галузі „Сільського Господарства“. Наприкінці додано аразкові статуту: 1) Т - в по спільній обробці землі, 2) с - г. артілі, і 3) с - г. комуни.

На великий жаль авторів не вдалося в повній мірі охопити своє завдання до кінця, що-б була практичним порадником селянину, автор дає

загальний переказ статутів і не зупиняється на інструкціях практичного характеру, що до утворення кооперативів і роботи в них. Крім того, коли мити на увазі масового читача, то зустрічаються вирази дуже важкі.

Але не зважаючи на всі хибі та загальність трактування економіч. і колективізованих с. - г., що книжку треба привітати як спробу дати порадничок по цьому питанню, вона багато кому допоможе його роботи, вважала вона з боку друкарського гарно й ціна не висока.

B. Matasiv

Членов, Ісідор. Єдиний сільсько-господарчий податок на 1925-26 рік. „Книгоспілка“, 1925, стор. 37.

Єдиний сіль. - госп. податок є не малим чинником у бюджеті селянина - хлібороба. Тому 3 сесія ЦВК Союзу, що відбулася в березні б. р., уділила цьому податку велику увагу, визначено було, що в минулому він був затяжний для селянина, через що й ухвалено понизити його в 1925 — 26 р. з 470 мільйонів крб. до 280 міль. крб.

Для селян, звичайно, дуже потрібно знати, що саме обкладається цим податком, як високі ставки його, яким чином ці ставки вираховуються, які пільги по ньому даються, які органи держави вираховують

ставки податку, і куди слід подавати скарги на несправдані обкладання податком. Дішу пояснені на ці питання й постанови нею собі автор зазначив під назвою брошури. У трінацятіх розділах брошури він у подавній формі й дещо пояснення, створюючи їх прикладами й таблицями. Але він по деяким питанням подає несправдливі відомості: на стор. 23 говориться, що за зроблені селянином поліпшення в господарстві йому в нагороду зменшати ставку податку, у це ж пояснення суперечить постанові РНК СРСР від 28/VI б. р. про порядок використання преміальних фондів по єд. с. - г. податку (зав. ЦВК СРСР за 1925 рік, ч. 186), де зазначається, що нагорода видається гршми, с. - г. машинами то - що. Далі автор сам придумає якусь центральну податкову комісію, куди й радить селянам подавати скарги на округові й районні податкові комісії (стор. 29), і тут автор цинив несправдливий закон (постанова ВУЦВК від 17/VI — б. р. — 36, уз. — 25 р. арт. 271), де зазначено, що останні інстанції для скарг є округова комісія. Говорячи про склад районних комісій, не зазначає, що до їх складу входять два представники від селянства, що може викликати в селянина нездоволя до цих комісій, склади яких за автором є виключно із урядовців. Зважаючи на ці хибі ми вважаємо, що брошура великої користі селянам не принесе.

М. Матасівський

СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Головак, Д. Культура цукрової буряки (Бібліотека сільсько-господаря). „Книгоспілка“, 1925, стор. 60. Ц. 22 к.

Книжка ця є друге видання книжечки того-же автора під назвою „Солодкий хліб“. Вона присвячена тільки питанням техніки буряківництва. Зміст такий: порівняння наших українських урожаїв буряків з сусідніми помісичними й закордонними (вступ), коротенька історія буряківництва, про пісонни, грунт та місце в сінозміні для буряків, угноєння (гній та мінеральне угноєння — томасшак та суперфосфат), обробіток ґрунту — оранка та передпосівний обробіток, засів, догляд за буряком — пропівка, перевірка, закінчується зміст копанням буряків. Що до змісту, то треба сказати, що використано досить погано дані наших досвідливих станцій і зокрема числені досвідні так звані „сітки досвідливих полів всеросійської спілки цукровиків“ (колонія установ).

Викада живий, простий, зрозумілий для звичайного грамотного селяньського читача. Книжечку можна широко радити для районів цукрових заводів (лісоств України) і вона мусить бути по всіх книгозбірнях сільбудів, хат-читальні, с. - г. гуртків і всіх інших політ-сесійних місць районів цукрових заводів. Технічно книжечку добре видано. Помилка друкарських та інших немає. На жаль, немає зовсім малюнків

П. Кап

Жуков, Г. Тютюн та його культура на Україні (Бібліотека сільсько-господаря). „Книгоспілка“, 1925, стор. 53. Ц. 30 к.

Брошуру в цілому написано систематично, простою й ясною мовою. Автор намагався дати не лише техніку, але й економіку культури, що заслуговує похвали. Техніку культури освітлено в брошури матеріалом української досвідної праці. Тим прикріпила два дефекти брошури: першу частину брошури завалено статистичними таблицями в тексті (на семи сторінках дев'ять таблиць), тоді, як такі важливі моменти, як провадження, „томління“ на сушки тютюну, викладено цілком нашімаку.

Отже брошури ширше за її зміст, бо брошура викладає культуру лише мажорного тютюну. Відріз-

няючи од попередніх книжок Книгоспілки за спеціальними культурами, ця книжка має зовнішній вигляд цілком чинний. Обгортку брошури укріплено під одеську філію Держвидавчу.

Й. Попов

Грос-Гейм, В. Як боротися з озимю червою (Бібліотека сільсько-госп. дарів). „Книгоспілка“, 1925.

На 4 сторінки після оглаву, як пізнати „черву“, дає опис метелика, які слова не говориться про черву. Це неприємна помилка автора книжки.

Що торкається з гального звіту, опису життя озимі совок, — та заходів боротьби проти неї, то ця книжка цілком відповідає потребам су асній долі, — великого поширення та розповсюдження озимі совок.

І. Вовк

Зайко-Зайкин, Ф. агр. Як збільшити врожай на селянських землях. Вид. 3-є, випр. та доповн. „Книгоспілка“, 1925, стор. 93. Ц. 35 к.

Книжечка ця є козбільшеним розвідом на селянських землях, так-би мовити, енциклопедія різноріччя, яку розраховано на звичайного письменного селяньського читача. Коротенький зміст книжечки такий: у вступі наводяться головні причини поганих урожаїв по наших селянських землях, п'ятім іде розмова про плодизмін та сівозмін (тут автор приносить зразки сівозмін для північної й південної України), далі розповідається про обробку ґрунту, про засів, догляд за посівом, про особливості культури озимих хлібів — озимини (чисті та змішані пари, угноєння), про сажіння рослин, бобових, кормових трав; окремо розповідається про господарювання на п'ясах, і закінчується закликом до об'єднання праці в сільських господарстві. Як видно, матеріал для книжечки в 3 аркуша дуже великий й зрозумілий, що автор не зміг в цих рамках висчерпати шалом усі ті питання, які зачавив, але він собі й не ставив такої мети, про що згадується в передмові. Мета книжечки — цікавити в селяни знаннями минулих стародавніх звичай господарювати й узятися за нове краще господарювання. На підставі тих знань, що будуть засвоєні селя-

нами із цієї книжечки в них будуть виникати ті чи інші питання, які потребують спеціального висвітлення з інших книжок, що присвячуються окремим питанням. Матеріал книжечки збудовано на даних дослідних станцій й таким чином зміст відповідає науковим даним.

З боку викладу треба сказати, що мова жива, проста, зрозуміла для звичайно писемного масового селянського читача. З негативного боку що до зйсту треба відмітити: слабо, а то й зовсім не пікреслено особливості окремих с.-г. районів України, що до окремих способів обробки ґрунту, угноєння, культури окремих рослин то що, пікреслено автором необхідність глибокої оранки на зяб під усі рослини, що неправильно (правильно тільки для прооранки). Взагалі ж треба багато допирати, але цього автор торкнувся сам у передмові. Автор оповідає головним чином даними потавських дослідних станцій й не знаєде ані разу про харківську, сумську та інші станції, а здавалось-би, що в третім виданні це слід було зробити, хоч-би в питаннях угноєння. Технічно книжку видано задовільно (не рахуючи друкарських помилок, які трапляються в багатьох місцях). Є 4 малюнка.

Книжечка буде корисна для читання в с.-г. гуртах по всіх районах України й зможе допомогти нашому селянству перейти до кращих засобів господарювання.

П. Кац

Маньківський, К. Г. і Заславський, Е. О. Конспект лекцій з техніки рілляництва (для лісостепової України та частково полісся). Вид. 3-є. ДВУ, 1925, стор. 146. Ці 95 к.

Книга має 2 розділи:

1) Загальний, який написав К. Маньківський (24 сторінки) про основні фактори врожайності рослин, ґрунт та клімат
2) розділ про головні технічні заходи що до поліпшення рілляництва в лісостеповій смузі України — цей розділ написав Е. Заславський (122 стор.). Книжка, яку ухвалено методом головпрофсвіти, як підручник для сільсько-господарських профілів нормального та перехідного типу, з'являється першим на українській мові підручником загального хліборобства, матеріал якого збудовано на точних наукових даних українських дослідних установ (а де не можливо було використано також одновидового матеріалу деяких російських дослідних станцій). Не всі ще основні питання рілляництва досі остаточно вирішено, але автор (Заславський) зумів у цих випадках дуже обережно зробити ті чи інші висновки цілком вдало. Мова викладу, проста, жива. Текст лісостепової смуги надруковано по багатьох дослідних станцій. Найбільш демонстративний матеріал використано для 12 діяграм. Зовнішній вигляд книжки дуже приємний — особливо, коли порівняти це видання з першим: гарний папір, яскравий шрифт у тексті й у таблицях, чіткі діаграми. Місцями, однак, трапляються деякі друкарські помилки, що для підручника особливо неприємно.

„Конспект“ буде цінною вкладкою в українську учебну літературу по сільському господарству для с.-г. профілів лісостепової смуги України та Полісся. Він буде дуже в пригоді також і агрономам, що часто гуляє за браком на місцях звітів дослідних станцій заради ще додержувати старих поглядів по багатьох питаннях техніки рілляництва (глибина оранки під зернові хліба, питання про широковоронку посівів хлібів і инші). „Конспект“ буде корисний також для більш поважного вивчення питань рілляництва в с.-г. гуртах, на зимових вечірніх курсах для дорослих селян і взагалі всім громадським та культурним колам села, що цікавляться нашими досягненнями в техніці рілляництва.

П. Кац

Мороз, П. Цукрові буряки (Бібліотека селянина. Серія сільсько-господарська). ДВУ, 1925, стор. 47. Ці 25 к.

Брошура П. Мороза „Цукрові буряки“ є типом монографічного характеру, в якому в загальних рисах викладається генезис самого цукрового буряка з історією відкриття цукру, що в ньому є, а також культуру цієї рослини в усіх фазах, включаючи боротьбу зі шкідниками, при чому, в кінці брошури дано нісье вказань про значення с.-г. кооперації що до селянської культури буряків.

До безумовно позитивних боків брошури треба віднести починий виклад в популярній формі всіх способів культури буряка, які ведуть до її раціоналізації в умовах селянського господарства.

Що до негативних боків, то перш за все треба відзначити деякий оптимізм автора при вирахуванні вигід від посівів цукрового буряка: а саме автор опрелілює середній урожай його в 100 берківців з десятини, в той час, коли в сучасних умовах середній урожай є 65 бе ківців. Далі, автор внесення томасшла й суперфосфата перерахує автором. Невдало також з методичного боку вказаний автором (40 стор.) що до впливу раннього посіву на врожай буряків, бо абсолютного розриву урожайів Харківської дослідної станції, який непериступний для селянського господарства взагалі, не можна досягнути лише самим раннім посівом.

Необережно також з боку автора затверджувати що хвористий барій не шкідливий для людини, бо всі солі барію отруйні й потребують обережного поводження з ними.

Не дивлячись на ці хибні, брошура П. Мороза дуже цікава й написана простою популярною мовою, може бути приступна для широких ког читачів, які хоч в деякій мірі знайомі з елементарною сіль.-госп. літературою.

А. Куц

Невільський, О. Про гнильнь у божіа. Видання друге, виправлене, з 10 малюнками. ДВУ, 1925, стор. 21. Ці 10 к.

Не дивлячись, що це друге видання й 1925 року, коли багато дечого з'явилось нового в літературі з гнильми, одна є це видання передруковане майже без змін з першого.

Автор не,єважно зупиняється на моментах діягностичних та профілактичних і скупю (на 3-х сторінках) дає відомості про саме лікування гнильми.

Написано книжечку простою зрозумілою для кожного грамотного читача мовою й буде придатною для ознайомлення з таким явищем, як гнильнь. На жаль, ілюстрації так і мова не скупю описового гарні й тому не є деректом брошури, так само треба пожалувати, що книжечку не доповнено свіжими новинами, а особливо що до боротьби з гнильмем, хоч-би було застати методи боротьби Гутцольфа. Згадування-же про те, що докладніше про гнильнь можна знати у Цингера, Коробльова та в Невільського, не усуває значення цієї книжечки, що видко відчував і сам автор.

Є. Артох

Опокіс, Е. В. проф. Про болозні ґрунти та як їх використовувати (Бібліотека селянина). ДВУ, 1925, стор. 16. Ціна 7 к.

Невеличку брошуру проф. Опоківа присвячено опису болозних ґрунтів та способів їх використання.

Спочатку автор досить детально описує приводи виникнення болозних ґрунтів та ознаки, за якими їх можна пізнавати. Далі вказує на необхідність проведення головних меліорацій для поліпшення якості болозних ґрунтів шляхом осушення заболочених. В іншій частині брошури описуються різні способи висушки

болот; наведені в тексті малюнки допомагають засвоєнню техніки припийми висушки.

Розміри брошури, як видно, не дали можливості авторам більш детально зупинитися на головних типах болотних ґрунтів, які зустрічаються в нас на Україні та викласти методи їх використання відповідно кожному типу. Крім того, авторів не достатньо відзначив доцільність використання болотних ґрунтів, як для розвідки й зміцнення сільськогосподарства, так і для добування дешевого палива. Це вже починає розвиватися на Україні й викликає велике зацікавлення селян, а тому брошура, яку розраховано на сільського читача — землероба, повинна була детальніше освітлити цю проблему.

У всьому разі брошура Опокова досить цікава, написана її популярною мовою і видання її сезонуно корисне для справи пропаганди розвитку на Україні культури болот.

Д. Джовані-

Селіванов, Ф. Мед. 34-ма молодіжкам. ДВУ, 1925, стор. 46.
Ц. 14 к.

Брошура подає відомості про мед, як він здобувається бджолами, що для цього роблять бджоли, як, та звідки втворюється мед та як його побільше здобути, складові частини меду, якість його, збір ігання, підроблювання та споживання меду на пачево та питво.

Загалом кажучи, книжечка цікава і в ній є потреба, а галузю на обгортку цієї книжечки так і вадити її придати.

Рідко буває така влучна обкладинка, як ця. На жаль змістом вона не відповідала зовнішньому виглядові (на хибі хронічна для більшості видань одеської філії ДВУ).

До хиб треба віднести мову, що не лише неприродна, а й ноль не дає зрозуміти, чимок фрази.

Також тут є невіддані твердження, що траплялися або з вини незнання справи, або від невміння висловлювати думку, нап., „коли бджола наносить повну комірчу меду, то тоді вона випускає з себе краплину отрути (комашиної к-ва с) і замащує нею (...) комірчу, мовач припечатувє її“ (стор. 8).

Неправильне категоричне твердження (стор. 10), що „значно легше не пильку наблизити до медолюбних рослин, а останні осягати та насадити біля неї й вадити у середній неї“ коли-б автор не забув-би, що він писав на ст. 9, де він оперує з сотнями мільйонів квіток, то не писав-би цього.

Не зрозуміло (стор. 14): чим бо-одно підгодовувати бджки і сухи на зразок кормушок (?) „Розділ „медолюбні рослини“ (стор. 21) написана з поглядом районного підходу невадло, бо тут змішано до купи на 2-х стор і Кавказ і Півножжя, лісовий степ (?) і степова смуга, а її слова не сказано про Україну, можна лише догадуватися, що смуги „лісового степу“ і „степова“ це мабуть належить до України, хоч вони стоять поруч з Півножжям.

Стор. 24—С. Е. Д'яченко не він, як каже автор, а вона відомий інструктор пасічник.

Неправ автор (стор. 30), кажучи, що „Шіллянко-вий мед для продажу пасічницької невигідно“ це все залежить од ринку та його вимог, а не тому, що не вигідно взагалі в шіллянках продавати мед.

Одначе не дивлячись на ці недоречності, що в більшості можна гадати трапляються з вини перекладача та редактора, бо в книжці ці є ще досить правдиві помилки, можна її все таки вважати придатною до розповсюдження серед грамотного сільського читача.

Евг. Артюх

Свиренко Г. О. Як вибрати молочну корову та як її годувати. „Книгоспілка“, 1925, стор. 26. Ц. 15 к.

Повну цієї книжки про вибрати корови та як її годувати, „Книгоспілка“, 1925, стор. 26. Ц. 15 к.

Перші три розділи присвячені виборі корови. Слід-би авторів докладніше зупинитися на ознамення читача з основними групами вської рогаго худоби на Україні, вяснити, де вони поширені і які мають корисні гоп-дарські прикмети. Автор, на жаль, цього не робить. Означення віку корови по зубів, та й до того ще без рисунків, в популярній книжці зайве, бо пересічному читачеві незрозуміло.

Решта розділів присвячені питанням про годування молочної корови. Тут особливих застережень не можна зробити, але слід узвати і на деякі хибі в цій частині. Автор широкою старістю старістю наводити складати норми не тільки в кормових одиницях, але й крохмальних еквівалентах з обчисленням поживності подачі.

Такий спосіб складання подач не досягає мети, бо знов-таки несприятливий для того читача, що для його призначена брошура Свиренка. Зовсім немає в книжці ніяких порад, як годувати й утримувати молочну корову в пасовиському періоді; побожно застережень питання про догляд і утримання корови в зимовому періоді.

Книжка Свиренка призначена для письменного читача і для всьх районів України.

А. Ойффе

Щадилов, Ол. Як організувати польове господарство. (Бібліотека сільського господаря). „Книгоспілка“, 1925, стор. 56. Ц. 16 к.

Автор поставив до своєї задачі (дуже важливої для нашого часу) без належної уваги. Книжечку написав напильнику й не зовсім вдало: не визначено для якого природ. екон. району вона призначается й на якого, власиво, читача вона розрахована — швидше на земробитника чи на починаючого господарувати нашівітелігента і ніяк не на звичайного селянина. Але ще гірше те, що в ній трапляється чимало помилок — граматичних і по суті (напр. про споживання різних рослинних різних соків — 23 ст., покладація на ефект од злінятих парів на херсон. дос. ст. — 26 стор. й т. ін.) і це ще більш знецінює книжку.

Розуміється, сказати, що вона зовсім ні до чого не придатна, не можна; навпаки, вона все таки може з успіхом використовуватися земробитником, культурином і керуванням с-г. гуртка, тим більше, що книжок у продажі на таку тему дуже мало.

Г. Помадецький

ТЕХНІКА

Бергер, А. анж. Електричество в домашньому вилу. ГИУ, 1925, стр. 39. Ц. 20 к.

В популярному вигляді з відомими прикладами в кожному розділі, автор дає поняття про електричний тіл, як добувають електрику і як її вимірюють та потім до прикладання

електрики для освітлення, для варіння страви, для пральні, для опалення, для вибраних помешкань і т. д.

Автор вказує також на перевагу електрики проти інших родів освітлення та навідиня страви. Закінчується брошура так: „Важко сказати, який буде майбутній тип людського житла, палац-комуна, високо-

поверховий хмародрап чи робітничий городок — село з невеликим садом, але одно не підпадає сумніву, це буде житло, де електрика буде займати перше місце в улаштуванні кращого життя людства.

Брошура можна рекомендувати й несподіваному читачеві, бо він з неї може заробити повні відомості про електрику в хатньому побуті.

Инж. А. Урїч

Турченко - Тур, Н. В. *Инж. Труд в сахарной промышленности*. ДВУ 1925, стор. 97.

У своїй книжці *Труд в сахарной промышленности* Инж. Турченко - Тур з усіх боків до окремих подробиць знайомить читача на що призначено та як улаштовано кожну окрему станцію цукрового заводу. Разом з цим автор освітлює кожну станцію з боку безпечності й шкідливості праці на ній робітників, докладно знайомить із причинами, що призводять до пошастивих випадків та професійних захворювань. Особливо уваги заслуговують розділи IV та V, в яких автор дає цілу низку практичних вказівок адміністративно-технічному персоналові заводу й самим робітникам, як уникати хвб, що призводять до нещасливих випадків та професійних захворювань, а також дає деякі вказівки, як раціонально заново обладувати окремі станції заводу, що можуть палатувати правдою всього заводу. І кінцем автор дає коротку характеристику обов'язків окремих осіб адміністративно-технічного персоналу й кваліфікованих робітників. Що до негативних боків видаленої книжки треба зауважити, що в деяких місцях автор, освітлюючи стан окремих станцій заводу, виставляє їх такими, якими вони були бачені автором, і не робить жодного зрозумілого застереження, чому ця частина книги не становить вартості. Загалом книжка дуже

цінна для читачів: робітників та адміністративно-технічного персоналу цукрових заводів, а також частково для селянства, що зв'язане з заводом.

- С. Спасибенко

Чечель, Мик. *Метричний по-радник. Таблиці для переве-дення торговельних мір васи, довжини, рідкого та ціл на крам. Укр. Гол. Палама Мір і Ваги*, ДВУ, стор. 32.

Видання це, як-раз вчасне, бо без торг Харкову. Книгу й Олеси вже перешов на метричні міри, а до книги пот. цього господарчого року,

цеб-то до 1 жовтня, перейде 16 міст України. Маленький *Метричний по-радник* складається виключно з таблиць, що по них легко й зручно можна перекласти російські міри на метричні й навпаки, метричні на російські. Також зручн можна з таблиць бачити правдиве переведення ціли на різний крам. Наприклад, можна швидко перевіршити значний обмін, що з ним борється палата мір і повинні боритися і мати на увазі також і покупці. Часто торговці признач-е ціну за 1 фунт, наприклад, 50 коп. за 1 фунт яблєв'ягд. В дійсності він одлажує тільки 400 грамів, щоб-то на 9,5 грамів менше й каже, що фунтовий гирі в цього немає, а 400 грамів ніби-то все одно, що фунт.

Книжка зручна, щоб мати її під рукою в кишені. Числа всі перевірено й узгоджено для всього СРСР. Звичайно, ті самі числа разом з зведенням у нас метричної системи об'єднують нас єдиною мовою вимірів з усім світом, з усіма культурними державами світу виключно до Китаю. Отже, слід сподіватися, що книжкою буде широко поширено серед міського й сільського населення.

Вас. Маз

КНИГИ ПРО КНИГИ

Книжная торговля. Пособие для работников книжного дела. Под редакцией М. Муратова и Н. Накорякова. ГИЗ. 1925, ст. 480. II. 4 р. 50 к.

Ця книга містить в собі цілком зайвий матеріал і не дає того, що від цієї книги слід було-б сподіватися.

Особливості й нужди книжної торгівлі" М. Муратова — дають цілі загалні вказівки про особливості книжоторгівлі в сучасних умовах. Також потрібна і вичерпна стаття А. Ловягіна *История книжной торговли в Западной Европе и Америке*, що освітлює методи книжоторгівлі в сучасних високо-розвинених капіталістичних країнах. Досвід цих країн можна було-б в певній частині використати і в наших умовах. На жаль того не можна сказати про *Историю книжной торговли в России* Г. Поршнєва. Велика розвідка на 4 друковані аркуші, запровадив мало потрібним і роз'ясненим матеріалом, при чому *История книжной торговли* 1917 роком. *История* відбудування книжної продукції та книжоторгівлі мережі після 1917 року з невідомих причин не простежена. А для сучасних робітників ця *История* було-б значно цікавішою й потрібною, аніж *История „лубочник“* фірм Морозова. Всі ці промахи слід в спільнух виданнях цієї потрібної книги виправити, додавши окрему статтю *История книжоторговлі в СРСР*, куди ввійшла-б історія книжоторгівлі на Україні, Кавказі та інших республіках Союзу.

Гарні й вичерпні статті: Н. Ложкин *Книжные склады, их устройство и деятельность* та Б. Хожановский *Книжные магазины, их организация, оборудо-*

дование и работа". Ці дві статті роблять цілу книгу цінною й потрібною кожному працівникові на цій розповсюдження друкованого слова.

Без жалю до того потреби більше книгу на 4 друк аркуша розвідки Н. Шабанова, *Антикаризм в книжной торговле в России*. На ринковому антикаризму майже зовсім немає, і антикаризм торгівлі переродився в звичайну бункістичну. Ця книга видав торгівлі, поскільки ще на ринку ходять ціни видання попередніх років, і слід було уділити уваги. А „родословная“ московських антикаристів Шабанових та Сіліних цікавить може лише читачів історично-мемуарних журналів. Дуже потрібна стаття Іванова *Делопроизводство, счетоводство и отчетность в книжном деле*.

Було-б дуже корисно цю частину книги випустити окремим відбитком. Бо не кожен книгар спроможеться платити 4 крб. 50 коп.

Н. Накоряков в статті *Рост и условия книжоторговли после революции* дуже стисло зупинився на сучасній радянській книжоторгівлі. Слід було-б тут дати докладну характеристику видавничій і найбільших книжоторговельних організацій Союзу. Це допомогло-б зорієнтуватися книгареві в тому книжковому потокові, який з кожним днем все збільшується і збільшується.

Вся книга загалом дуже потрібна й корисна. Але в спільному виданні небагато помилок, а багато поправок і змін. Окрім того необхідно освітлити умови праці й поліпшити досвід місцевих робітників. Через малу рентабельність книжної торгівлі майже всі книгарні заводять відділи канцелярського приладдя. Треба дати відповідні допоміжні вказівки в цій справі, вмістити практичні вказівки про цю роботу.

Необхідно крім того дати вичерпну характеристику існуючих книжоторгових і видавничих організацій, як РСФР, так і союзних республік.

Нарешті, це мовило обійти мовчаним прирхих „ліпесів“, що трапляються в книзі. Так для Н. Ніколаса українська мова ще й досі є „русьскою наріччє“ (ст. 360). Невже редактор наважиться тієї ж думки?

На 8-му році революції порі-б остаточно забути Валуєвську „термінологію“...

Ю. Мицюк

Маслова, М. О. Рукописна книга. ДВУ. 1925. Київ. Стор. 114. Ц. 85 к.

миченої українським інститутом рукописів, яка розпадається на три великі розділи: рукописна книга стародавнього світу (стор. 5—32), рукописна книга середньовіччя та раннього відродження (стор. 33—74), рукописна книга в пізніх і східних слов'ян (стор. 75—114). Два останні розділи написані по одному й тому-же плану: приводяться відомості про матеріали книги, про письмений приладдя, про шрифти, про орнаменти книги про письмений, про ціни, про торгівлю книжками і книжотвору й заглиблення. Певна річ, найбільший інтерес має останній розділ. Думку про огляд в одному розділі книжок пізнього та східних слов'ян треба признати вдалою. Автор дуже уважно вивчив всі боки старослов'янської книги, нічого відмічаючи всі ті різноманітні культурні вали, під котрими вони творилися. В зв'язку з цим можна висказати бажання про те, щоб Византиї, посередлюючи (через пізніх слов'ян) або безпосередньо впливали „милий вплив“ на старослов'янську книгу, була ухвалена особлива увага. Тоді автори не довелись-би перервати свійого викладання за-для попутної характеристики того або іншого боку книжкової справи в Византиї. Книжка О. Маслової ясно ілюструє. Необхідно побажати Українському інституту книгознавства успішно довести до кінця добре загалом діло.

М. Пакуль

Читатель и книга. Методы Питання про вивчення книги. Сборник статей Я. В. Ривина, Н. А. Рубанина, Б. О. Боровича. И-во „Труда“. Харьков. 1925 г., стр. 98.

За останній час на книжковій Хмельщині: „Изучение читательских интересов“, що містить у собі майже виключно сирій матеріал без яких будь-як узагальнює.

Збірник, що ми його рецензуємо, нового нічого не вносить в це питання.

Центральною статтею збірника є стаття Рубанина, „Робота бібліотекаря з точки зрення бібліо-психології“. Цією статтею автор має на меті познакомити радянського бібліотекаря з затом нової науки, що ним розробляється — бібліо-психологією, яка на думку автору, „для бібліотекарів можливість зрозуміти силу“, страшною силою (подібною ніж до магії).

Як не заповне питання, що його бібліо-психологія „зовсім не є ідеалістична наука“, що „бутиє опредєляєт сознание“ (стор. 50) кожен навіть найнаївніший і довірливий читач, нам здається, зрозуміє, що всі побудови авторів ґрунтуються на цілком ідеалістичних передумовках.

Наслідки впливу кожної книги визначаються не змістом її, а особливостями читача: „В уській книзі зміст є спільний, скільки в неї є читачі“. Тому перш за все треба знати „мнему“ читача, тоб-то його запаси пам'яті спадкової й індивідуальної. Узяти читача не можна, бо ми знаємо „лише наші власні переживання“

(стор. 48). Щоби визначити читача, намічається лише один шлях: „Бібліотекар мусить перш за все напевно з'ясувати, в чому саме і в якій саме мірі даний читач подобає до його самого — бібліотекаря“.

Це основна схема основних думок Рубанина, яку, правда, наповнено цілою піською термінів з природознавства й точних наук, але від цього блудо, виготовлене ним і назване гучним ім'ям „бібліо-психології“, не стає смачнішим, кращим, але навіть дуже програв в своїй суцільності.

Окрім практичних бібліотечних поради, що містяться в статті Рубанина не уявляють собою нічого нового і навіть ці зацікавляють наших бібліотекерів.

Вміщення статті Рубанина в збірничку могло б було-б пояснити лише чисто інформаційною метою познакомити наших бібліотекарів з методичними побудовами Рубанина, ім'я якого користується в нас великою й поведку заслуженою популярністю, і про останні праці якого до широким нас бібліотекарів долали лише деякі чутки. Але, на превеликий жаль, про такий підхід авторів виданничю до цієї статті від себе не робить ніяких зауважень.

Окрім статті Рубанина в збірничку вміщено статтю Ривина „Методические течения в области истории библиотечноговедения“ і статтю Боровича „Пути изучения читателя“.

Остання стаття, якщо її вважати на подані в ній зразки питань для читача, які, до речі, складені дуже неясно, не викликає ніяких особливих заперечень. На жаль усьє її матеріал має занадто загальний зміст і в значній мірі вже владомий нашим бібліотекарям. Принципові заперечення викликає в нас лише стаття автора про те, що в анкеті читача не треба „думати ніяких політичних питань“.

Стаття Ривина стоть подекані окремо від загально-го змісту збірника. В ній іде мова за основні течії в галузі розвитку бібліотечної справи, є багато поси-лань на закордонні джерела й безосереднього практичного значіння для вивчення основної теми збірника вона не має.

Взагалі, переходячи до оцінки всього збірника в цілому, доведеться, на жаль, констатувати, що він мало вносить нового в нашу бібліотечну роботу, а де в чому для молодих бібліотекарів, що не зуміють критично поставитися до змісту, він і шкідливий.

А. Срібний

Архівна справа. Ки. 1-ша. Вид. Укрцитархиву. Харків. 1925. Ц. 2 карб.

Потреба в такому виданні останньої чр-сми відчувається архівними робітниками дуже велика, досить вказати на те, що на місцях архівів робітники робили спроби видавати примитивними що до техніки способами в дуже невеликому числі примірників бюлетені, присвячені архівній справі. Отже, появу „Архівної справи“, що має старших на кілька років братів, як „Архивное Дело“ в РСФРР, треба вітати. Курс її узятю на архівного робітника в широкому значінні цього слова, не тільки того, хто працює на посіді в архіві, робить чорну роботу, готує тісто, з якого печуть млинці дослідників, але й для дослідників. Статті В. О. Романовського „Київський архів давніх актів“, В. Миківського „Центр. іст. арх. імені Антоновича в Києві“ та Е. Іванова „Центр. істор. архів у Харкові“ подують багату й цікаву інформацію про діяльність цих установ. Треба зазначити, що по всіх цих установах, робота й науково-дослідна й чор-на, неперіодична, але копе потрібна робота архівістів проводиться неупинно.

Актуальну справу порушує стаття ак. Д. Багалія та В. О. Барвінського „Українські архівні фонди в межах РСФРР“.

Стаття В. Веретеннікова „Уваги з досвіду по архівному будівництву“ порушує дві дуже важливі справи:

справу про класифікацію архівного матеріалу та справу про архівні будинки. Коли друга справа є справою майбутнього, хоч може й не дуже далекого, то перша є дуже певною для кожного архівіста. Уваги авторів у цій справі (як про класифікацію за походженням, так про класифікацію за змістом; уваги про архівні фонди то-що), безперечно, дуже цінні для кожного архівного робітника. Але треба зазначити, що знадто стислий стиль автора цієї статті призводить до того, що статтю важкувато читати, надто низьким архівним робітникам.

Статті В. О. Барніського та Володаженченко, О. К. Цвіткова дають короткий нарис історії архівної справи на Україні, зміни організаційних форм керівничих ар-

хівних установ. Вступ до першої статті (історія 45) такий унітарний, що краще - б було почати просто з 1907 року та й усе.

Що до архівної хроніки, то зніт про першу нараду архівних робітників України дуже вже нагале, не бувши протоколом, саме протокол. Приміром, якщо переказувати зміст промови С. Тетіна про мікроскопічне вивчення, коли вона непосредствено відноситься саме до архівної справи не має, а з того часу, як сказано ту промову й доки вийшла книжка, зайшло чимало змін.

Видано книжку досить охайно, помилок друкарських небагато¹.

М. Горбань

СВІТОЗНАВСТВО, ПРИРОДОЗНАВСТВО, КРАЄЗНАВСТВО

Гембицький, С. С. *Что таят в себе недра Донбасса. Краткий очерк геологии, строения и полезных ископаемых Донецкого бассейна. С. 16 рис., в тексте и геологической карты.* ГИУ, 1925, стр. 45. Ц. 30 к.

В невеличкій брошурі автори вдалося досить яскраво відбитити те велике значіння для промисловості Союзу, що має його Донбас і через своє географічне положення й через свої поклади корисних «опалень».

До книги додано 20-верстну геологічну карту Донбасу.

Книжка корисна для першого загального озна-

омлення з Донбасом.

Хвибою книжки є те, що написано її трохи абстрактно, без зв'язку з сучасністю.

Слід було - б видати брошурі й українською мовою після деяких змін.

К. Дубняк

Левбёд, Н. проф. *Про науку Дарвіна. (Науково-популярна бібліотека).* ДВУ, 1925, стор. 47. Ц. 16 к.

Статтій створіли автор попереховно згадує про Де-Фризів і ретельно випилює нових видів, але не каже про те, що нові Де-Фризіві види є «елементарні види», що вони в системі є нижчі одиниці за «Лінсівські види», про яких походження говорив Дарвін. Це і викликає неправильне уявлення взаємодієності між об'єктами теорії, можна те сумніватися, щоб найважливіша боротьба була між елементами організмів. Скоплене правда буде як - раз напалки.

З технічного погляду брошюра ядовольна, але шрифт знадто дрібний для таких видань.

А. Коршиков

Іванов, Л. Л. проф. *Як живе камінь. (Бібліотека селянина. Серія наукова).* ДВУ, 1925, стор. 32. Ц. 15 к.

Логіч. Перечитавши книжку, навіть несподіваний і мало письменний читач яскраво уявляє й з'ясує ті фізичні й хімічні процеси, що відбуваються навколо його в природі й що він їх зовсім не помічав.

Приклади й пояснення, приведені автором з природи України, збільшують цінність і цікавість книжки.

Треба було тільки дати інший заголовок, бо ті фізичні й хімічні процеси, що відбуваються в неживій природі, все - ж не мають нічого спільного з фізіоло-

Коротко, але вичерпно книжка подає огляд геологічної будови й корисних копалин Донбасу.

В невеличкій брошурі автори вдалося досить яскраво

відбитити те велике значіння для промисловості Союзу, що має його Донбас і через своє географічне

положення й через свої поклади корисних «опалень».

До книги додано 20-верстну геологічну карту

Донбасу.

Книжка корисна для першого загального озна-

омлення з Донбасом.

Хвибою книжки є те, що написано її трохи аб-

страктно, без зв'язку з сучасністю.

Слід було - б видати брошурі й українською мовою

після деяких змін.

К. Дубняк

Левбёд, Н. проф. *Про науку Дарвіна. (Науково-популярна бібліотека).* ДВУ, 1925, стор. 47. Ц. 16 к.

Статтій створіли автор попереховно згадує про Де-Фризів і ретельно випилює нових видів, але не каже про те, що нові Де-Фризіві види є «елементарні види», що вони в системі є нижчі одиниці за «Лінсівські види», про яких походження говорив Дарвін. Це і викликає неправильне уявлення взаємодієності між об'єктами теорії, можна те сумніватися, щоб найважливіша боротьба була між елементами організмів. Скоплене правда буде як - раз напалки.

З технічного погляду брошюра ядовольна, але шрифт знадто дрібний для таких видань.

А. Коршиков

Іванов, Л. Л. проф. *Як живе камінь. (Бібліотека селянина. Серія наукова).* ДВУ, 1925, стор. 32. Ц. 15 к.

Логіч. Перечитавши книжку, навіть несподіваний і мало письменний читач яскраво уявляє й з'ясує ті фізичні й хімічні процеси, що відбуваються навколо його в природі й що він їх зовсім не помічав.

Приклади й пояснення, приведені автором з природи України, збільшують цінність і цікавість книжки.

Треба було тільки дати інший заголовок, бо ті фізичні й хімічні процеси, що відбуваються в неживій природі, все - ж не мають нічого спільного з фізіоло-

гічним життям тварин і рослин, і при сучасному стані назки говорити в популярній брошурі про те, «як живе камінь», не слід було - б.

В усьому разі, з брошури проф. Іванова про те, «як живе камінь», не видно, щоб поно дійсно жило.

Як хвибу книжки можна зазначити те, що автор змінює способи, яким ростуть каміня (ріст кристалів) з процесами утворення гірських порід при допомозі тварин (черепашкові вапняки, корали) з утворенням сталактитів і сталагматів.

Малюнки гарні, але - ж їх мало. Термінологія добра. Правильно не витримаю.

К. Дубняк

Якоб-Фризен, К. Г. *Человек Автор намагався в своїй книжці дати огляд фази льодовикового періоду та картину еволюції раси первісної людини на підставі знайде-*

них у різних місцях Європи останків ділової людини. Написано книжку легкою, простою мовою й читати її дуже цікаво. За її хвибу можна винести, мабуть, ігнорування по-заєвропейських знахідок містків первісної людини (напр. череп з Боскону в Трансвалі, що він нагадує Кромніюську расу, але сильно протичинний, - череп з Тагта в Середній Австралії, останки людини, що їх знайдемо 1921 р. у Брокен-Хиллі в Трансвалі). Ізуча з викладом Клаача, автор ні словом не згадує про районний досліджування італійського антрополога Серані, німецького вченого Швабле, що помер 1916 р. З усім тим книжка може бути корисною для читачів 2-ої (середньої) категорії Школа, що редактор не зробив у примітках доповнень, про нові розкопки та канзакські знахідки, напр. про знахідку на Кавказі неандерталіаного черепу та ін. Переказ цілком задовільний, обгортка та шрифт непогані, малюнки досить чіткі.

Проф. Є. Казаров

Рижков, В. *Современная теория наследственности. Научно-популярный очерк. «Пролетарий», 1925, стр. 95. Ц. 65 к.*

Автор цілком слушно взяв на увагу потребу книжки про спадковість, яка могла - би стати в пригоді «середньому» читачеві, що не може собі дати разлі з такими серйозним популярним працями або підручниками, як, напр., Філіппенка, Лєвського, Баура та ін., але й не вдовольняється цілком поверхневими брошурами. Книжка є взагалі викладом менше-

¹ З технічних міркувань друкуємо цю рецензію в розділі «Книги про книги».

аізму, до того-ж узато на увагу дані морганівської школи, що до зв'язку явищ спадковості з цитологічними явищами. Останній розділ присвячений явищам спадковості в людини та питанням еugenіки; до еugenіки автор ставиться стримано, кваліфікуючи її як консервативну науку, — прийнятні серія, низка суцільних умінь. Слабкістю публікації ознак автор заперечує. На жаль, обмінюючи автор питання що до метод оббору, що випливають безпосередньо з науки про чисті лінії, викладеної досить докладно, щоб робити ціл-

ком зрозумілим ці методи, такі доброзичливі для сільськогосподарства. Не шкодило-б заміstitи англійські терміни відповідами російськими в карті хромозом на сторінці 72, бо тим, хто не знає латинської абетки, довідок у тексті до рисунку, мабуть, важко шукати.

Видана книжка цілком гарно й дуже недорого: тільки в покажчику літератури багато прикрх друкарських помилок, — без сумнію авторова вина.

А. Коршиков

МЕДИЦИНА. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Бондаренко, В. д-р. Жіночі хвороби. (Бібліотека-а селянина). ДВУ, 1925, стор. 34. Ц. 18 к.

Якщо небути. Книжка буде корисною для багатьох жінок. Хлопці: треба-б було менше говорити за лікування, бо його однак без поради лікаря не можна перерахувати, а він скаже, що треба робити.

Книжку дуже недовго редаговано, в наслідок чого є й помилки по суті (бактерія — зветься твариною) й неправильні посилання (в тексті сказано для мал. 4, а треба малюнок 2; і в мені є чимало не усталеного в одному місці пістрят, у другому рой: ураз — матиця — матки й т. н.). Видано гарно. Малюнки чіткі, їх багато.

І. Холодний

Бондаренко, В. д-р. Невидимі вороги наші. Про шкідливих для людей бактерій. (Бібліотека малописьменного Серія медична). ДВУ, 1925, стор. 23. Ц. 10 к.

Можливо ліпше було-б сплутати на початку більш докладно на тому, щоб взагалі розказати за бактерії, а тут частину, де говориться за окремі види бактерій, трохи скопирити. Тоді-б повністю за цей невидимий світ ворогів і друзів наших знав малописьменний.

Мова в цілому грізна. Хоч трапляються подекуди редакційні недогляди. Видано її не погано. Шрифт і малюнки чіткі.

І. Холодний

Холодний, І. д-р. Курорти України. Нарис-справочник. ДВУ, 1925, стор. 80. Ц. 60 к.

Книжка з багаторічних даних курортних місцевостям УСРР. В ній подано більш-менш детальний опис 4-х найбільш важливих курортів України: групи одеських курортів, славянського, бердянського та міргородського курортів. Автор не обмежується більш-менш детальним оглядом цих курортів, але значну частину книжки присвячує низці дуже корисних порад для тих, хто їздить на курорти. Ці поради дають можливість хворим орієнтуватися, як у тому, що вони можуть чекати від того чи іншого курорту, так і в самому виборі курорту.

Книгу написано гарною літературною мовою, матеріал підібрано й розкладено вміло, і, без огляду на повну популярність, книжку написано вповні науково. Це перша популярна книжка з цієї галузі, яка приступна до розуміння кожного, добре письменного, чи-

тача. Вона вміло і з любов'ю популяризує курортні багатства України. Коли взяти під увагу ці якості книжки і те, що ми знаємо білі на літературі в галузі курортного будівництва, то нам здається, що гарніше бітати похвалу цієї книжки. Шкода, що її видно трохи запізно, а не перед початком курортного сезону. Крім опису тих курортів, що вже виставилися, як видатні курортні місця, в книжці подано чимало цікавих відомостей за надзвичайно великої, на жаль, ще так мало досліджень, курортні багатства України. З задоволенням відзначаємо, що книжка зовсім не має рекламного характеру, на якій так часто припадає ніші книжки, що їх присвячено цьому питанню. Книжку видано дуже гарно, папір і шрифт прекрасні. Гарно виконано й досить численні малюнки. Книга заслуговує, як найбільш широкого розповсюдження.

Л. Трахтман

Грам, Г. Паразитні хвороби шкіри. (Науково-популярна бібліотека. Серія медична). ДВУ, 1925, стор. 31. Ц. 10 к.

Книжку написано до-сить живо. Мова не погана. До хиб треба віднести: лівну не-системність книжки, далі мало говориться за те, як уникнути цих неугідь, де говориться, але в не розкид-но в тексті — треба-б було його скрутити в кінці книжки.

Популярна книжка по самоосвіті значно вирає, коли після розмови про яку будь неугідь тут-же говориться як її запобігти.

Кажучи за білх автор їх виставляє як головних переносників паразитарних тифів, тоді як головними переносниками є воші й блоши. Книжка не зовсім повно охопила паразитні неугідь шкіри.

Взагалі враження — досить поверховою написаної книжки. Видано не погано.

І. Холодний

Бондаренко, Володимир д-р. Туберкульоз або сухоти. (Бібліотека селянина. Серія медична). ДВУ, 1925, стор. 70. Ц. 30 к.

В книжці докладно говориться за при-чини туберкульозу, за шляхи, якими він шириться, за його форми, за методи його лікування та за громадську боротьбу з сухотами.

Напис-но її добре, охоплено питання за туберкульоз досить всебічно.

Мова гарна, ясна, зрозуміла. Було-б ліпше, коли-б більше систематизувати матеріал. Видано книжку гірше, ніж в-на заслуговує. Папір жовтуватий, кліше не чіткі, шрифт для зазначення окремих глав вибрано невдало.

Книжку зі значною користю буде використано масовим читачем-селянином та робітником.

І. Холодний